T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TARİHÎ ŞAHSİYETLERİN ELE ALINIŞINA İLİŞKİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

KAAN BEKTAŞ
177A5010

Doç. Dr. MUSTAFA ŞEKER

İSTANBUL
2020

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TARİHİ ŞAHSİYETLERİN ELE ALINIŞINA İLİŞKİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

KAAN BEKTAŞ
177A5010
ORCID NO: 0000-0001-7821-3063

Doç. Dr. MUSTAFA ŞEKER

İSTANBUL
2020

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TARİHÎ ŞAHSİYETLERİN ELE ELINIŞINA İLİŞKİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

KAAN BEKTAŞ
177A5010

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 25.09.2020
Tezin Savunulduğu Tarih: 02.09.2020
Tez Oy Birliği / ~~Oy Çokluğu~~ ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	**: Doç. Dr. Mustafa Şeker**	
Jüri Üyeleri	**: Prof. Dr. Ali Yılmaz**	
	Dr. Öğr. Üyesi Genç Osman İlhan	

İSTANBUL
EYLÜL 2020

ÖZ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TARİHİ ŞAHSİYETLERİN ELE ALINIŞINA İLİŞKİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Kaan Bektaş

Eylül, 2020

Bu çalışmanın amacı Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde tarihî şahsiyetlerin ele alınışına ilişkin görüşlerini belirtmektir. Böylece elde edilen veriler ışığında öğretmenlerin tarihî şahsiyetlere yönelik zihinsel imajı, tarihî şahsiyetlerin öğretmenler tarafından derslerde hangi yöntem, teknik ve materyaller aracılığıyla verildiği ve ders kitabına yönelik birtakım sonuçlara ulaşılması muhtemeldir. Araştırmanın amacına yönelik olarak nitel araştırma yaklaşımlarından olgubilim deseni kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilmiş yarı yapılandırılmış görüşme formu, verilerin çözümlenmesinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Çalışma grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinin Esenler ve Güngören ilçelerinde görev yapan 13 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmadan elde edilen temel bulgular şunlardır: Öğretmenler tarihî şahsiyetleri, tarihte iz bırakan kişiler, tarihe yön vermiş kişiler ve yenilik yapan kişiler olarak görmektedir. Öğretmenlerin tarihî şahsiyetlerden en çok örnek aldıkları özellik, lider olmalarıdır. Öğretmenler, tarihî şahsiyetlere yönelik araştırmalarını en çok internet kaynaklarından yapmaktadır. Öğretmenler, tarihî şahsiyetleri Sosyal Bilgiler dersinden sonra en çok Türkçe dersi ile ilişkilendirmiştir. Öğretmenlerin %57`si, tarihî şahsiyetler açısından Sosyal Bilgiler ders kitapları hakkında olumsuz görüş belirtmiştir. Öğretmenler, tarihî şahsiyetler aracılığı ile pek çok değerin kazandırılabileceğini belirtmiş olup, en çok vurgulanan değer vatandaşlık olmuştur. Öğretmenler tarihî şahsiyetlerin öğretiminde en çok anlatım yöntemini kullanmış ve görsel materyalleri tercih etmişlerdir. Öğretmenlerin %73`ü öğrencilerinin tarihî şahsiyetlere bakış açısının olumlu yönde olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin en çok örnek aldığı tarihî şahsiyet, Mustafa Kemal Atatürk`tür. Öğretmenlerin çoğu devlet yöneticiliği yapmış tarihi şahsiyetleri örnek almıştır. Öğretmenlerin hepsi devlet tarafından yapılan eserlere tarihî şahsiyetlerin isimlerinin verilmesini uygun bulmuştur. Öğretmenlerin en büyük beklentisi müze ve tarihî alan gezilerinin arttırılması olmuştur. Ayrıca öğretmenler ders kitabında tarihi şahsiyetlerin anlatıldığı ayrı bir bölüm bulunması gerektiğini ifade etmiştir. Elde edilen bulgular literatür ile tartışılmış ve öneriler ortaya konmuştur. Bu öneriler arasında; Sosyal Bilgiler öğretiminde tarihî şahsiyetler ile ilgili farklı konularda, farklı evren ve örneklemlerde farklı uygulamalar yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Tarihî Şahsiyetler, görüşler

ABSTRACT

THE VIEWS OF SOCIAL STUDIES TEACHERS ABOUT THE HANDLING OF HISTORİCAL FIGURES IN SOCIAL STUDIES EDUCATION

Kaan Bektaş
September, 2020

The aim of this study is to express the views of Social Studies teachers about the handling of historical figures in Social Studies teaching. Thus, in the light of the data obtained, it is possible to reach some conclusions about the mental image of the teachers towards historical figures, the methods, techniques and materials given by the teachers in the lessons, and the textbook. For the purpose of the research, the phenomenological design, one of the qualitative research approaches, was used. Semi-structured interview form developed by researchers as a data collection tool, and content analysis technique was used to analyze the data. The study group consists of 13 Social Studies teachers working in Esenler and Güngören districts of Istanbul in 2018-2019 academic year. The main findings obtained from the research are as follows: Teachers see historical figures as people who left a mark in history, people who shaped history and people who innovate. The most important feature that teachers take from historical figures is that they are leaders. Teachers mostly do their research on historical figures from internet sources. Teachers mostly associated historical figures with Turkish lesson after the Social Studies lesson. 57% of the teachers stated negative views about Social Studies textbooks in terms of historical figures. Teachers stated that many values can be gained through historical figures, and the most emphasized value was citizenship. Teachers mostly used the narrative method in the teaching of historical figures and preferred visual materials. 73% of the teachers stated that their students' point of view towards historical figures is positive. The historical figure that teachers take the most examples is Mustafa Kemal Atatürk. Most of the teachers took examples of historical figures who served as state administrators. All of the teachers found it appropriate to give the names of historical figures to the works made by the state. The biggest expectation of teachers was to increase trips to museums and historical sites. In addition, the teachers stated that there should be a separate section in the textbook where historical figures are explained. The findings are discussed with the literature and suggestions are put forward. Among these suggestions; In Social Studies education, different applications can be made on different subjects related to historical figures, in different universes and samples.

Key Words: Social Studies Teacher, Historical Figures, Views

ÖN SÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetlerin öğretimine ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Böylece kültürümüzde ve tarihîmizde çok önemli bir yeri olan tarihî şahsiyetlerin öğretimindeki yetersizliklerin belirlenmesi ve müfredat geliştirme çalışmalarına katkı sağlaması mümkün olabilir. Bu çalışma, İstanbul ilinin Esenler ve Güngören ilçelerinde resmi okullarda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda gerçekleşmiştir.

Tez hazırlama sürecinde desteğini ve rehberliğini esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Mustafa Şeker`e, değerli görüşleriyle her zaman destek olan Yrd. Doç. Dr. Genç Osman İlhan`a, bilgilerinden faydalandığım Doç Dr. Mustafa Sağdıç`a ve Dr. Mustafa İçen`e teşekkürlerimi borç bilirim.

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve hep yanımda olan babam Muzaffer Bektaş`a, annem Neriman Bektaş`a, kardeşim Burak Bektaş`a teşekkür ederim. Ayrıca değerli arkadaşım Mert Can Aydos`a desteklerinden ötürü teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul; Eylül, 2020 Kaan Bektaş

İÇİNDEKİLER

ÖZ iii
ABSTRACT iv
ÖN SÖZ v
İÇİNDEKİLER vi
TABLOLAR LİSTESİ xi
KISALTMALAR xiv
1. GİRİŞ 1
1.1. Tarih ve Tarihî Şahsiyetler 3
1.2. Değerlerin Özellikleri 5
1.3. Değerler Eğitimi 7
1.3.1. Karakter Eğitiminde Değerlerin Rolü 16
1.4. Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi 19
1.5. Kahramanlar ve Özellikleri 24
1.6. Tarihî Şahsiyetler ve Değerler 27
2. YÖNTEM 30
2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi 30
2.2. Problem Cümlesi 32
2.2.1. Alt Problemler 32
2.3. Sayıltılar 33
2.4. Sınırlılıklar 33
2.5. Araştırmanın modeli 34
2.6. Çalışma Grubu 36
2.7. Verilerin Toplanması 38
2.8. Görüşme Formunun Hazırlanması 40

2.9. Verilerin Analizi ve Yorumlanması 41

3. BULGULAR 42

3.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetler Hakkındaki Zihinsel İmajına Yönelik Bulgular 42

3.1.1. Tarihî Şahsiyetler Hakkındaki Zihinsel İmajlar ve Kategorik Analizi 44

3.1.1.1. Kategori 1: Tarihsel Konulara Yönelik Tarihî Şahsiyet 47

3.1.1.2. Kategori 2: Topluma Yönelik Tarihî Şahsiyet 48

3.1.1.3. Kategori 3: Karakter Özelliklerine Yönelik Tarihî Şahsiyet..... 50

3.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetlerin Örnek Aldıkları Özelliklerine Yönelik Görüşleri 50

3.2.1. Tarihî Şahsiyetlerin Örnek Alınan Özellikleri ve Kategorik Analizi 53

3.2.1.1. Kategori 1: Öğretmenlerin Örnek Aldığı Kişisel Özelliklerine Yönelik Tarihî Şahsiyet..... 57

3.2.1.2. Kategori 2: Öğretmenlerin Örnek Aldığı Toplumsal Özelliklerine Yönelik Tarihî Şahsiyet..... 58

3.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetler Hakkında Araştırma Yaptığı Kaynaklara Yönelik Görüşleri 60

3.3.1. Tarihî Şahsiyetlere İlişkin Araştırma Yapılan Kaynak Türleri ve Kategorik Analizi 62

3.3.1.1. Kategori 1: Öğretmenlerin Araştırma Yaptıkları Yazılı Kaynaklar.. 63

3.3.1.2. Kategori 2: Öğretmenlerin Araştırma Yaptıkları Sanal Kaynaklar .. 65

3.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetleri İlişkilendirdiği Disiplinlere Yönelik Görüşleri 65

3.4.1. Tarihî Şahsiyetlerin İlişkilendirildiği Disiplinler ve Kategorik Analizi .. 67

3.4.1.1. Kategori 1: Öğretmenlerin Tarihî Şahsiyetleri İlişkilendirdiği Sözel Dersler 70

3.4.1.2. Kategori 2: Öğretmenlerin Tarihî Şahsiyetleri İlişkilendirdiği Sayısal Dersler 71

3.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetler Yönünden Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ile İlgili Görüşleri 72

3.5.1. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tarihî Şahsiyetlerin Ele Alınışına Yönelik Öğretmenlerin Görüşlerinin Kategorik Analizi..... 76

3.5.1.1. Ders Kitaplarında Tarihî Şahsiyetlerin Ele Alınışı Konusunda Olumlu Görüşler..... 76

3.5.1.2. Ders Kitaplarında Tarihî Şahsiyetlerin Ele Alınışı Konusunda Olumsuz Görüşler 77

3.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetler Aracılığıyla Kazandırılabilecek Değerlere İlişkin Görüşleri 78

3.6.1. Tarihî Şahsiyetler Aracılığıyla Kazandırılabilecek Değerler ve Kategorik Analizi..... 80

3.6.1.1. Kategori 1: Tarihî Şahsiyetler Aracılığıyla Kazandırılabilecek Değerler..... 81

3.7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetlerin Anlatımında Kullandığı Strateji, Yöntem, Teknik ve Materyallere Yönelik Görüşleri..... 83

3.7.1. Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Strateji, Yöntem ve Tekniklerin Kategorik Analizi 86

3.7.1.1. Kategori 1: Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Stratejiler 86

3.7.1.2. Kategori 2: Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Yöntemler87

3.7.1.3. Kategori 3: Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Teknikler 88

3.7.2. Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Materyallerin Kategorik Analizi..... 89

3.8. Öğrencilerin Tarihî Şahsiyetlere Bakış Açısına Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Gözlemleri ve Mevcut Seviyeyi Arttırmaya Yönelik Görüşleri. 91

3.8.1. Öğrencilerin Tarihî Şahsiyetlere Bakış Açısına Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Gözlemlerine İlişkin Kategorik Analiz..... 94

3.8.1.1. Öğrencilerin Tarihî Şahsiyetlere Bakış Açısına Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Olumlu Görüşler 95

3.8.2. Mevcut Seviyeyi Arttırmaya Yönelik Öğretmen Görüşlerine Yönelik Kategorik Analiz 97

3.8.2.1. Mevcut Seviyeyi Arttırmaya Yönelik Okul İçi Etkinliklere İlişkin Öğretmen Görüşleri 98

3.8.2.2. Mevcut Seviyeyi Arttırmaya Yönelik Okul Dışı Etkinliklere İlişkin Öğretmen Görüşleri 99

3.9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetleri Örnek Alma Konusunda Görüşleri 100

3.9.1. Öğretmenlerin Tarihî Şahsiyetleri Örnek Alma Konusuna Yönelik Kategorik Analizi 101

3.9.1.1. Kategori 1: Öğretmenlerin Örnek Aldığı Tarihî Şahsiyetler 102

3.10. Devlet Tarafından Yaptırılan Eserlere Tarihî Şahsiyetlerin İsimlerinin Verilmesine Yönelik Öğretmen Görüşleri 103

3.10.1. Devlet Tarafından Yaptırılan Eserlere Tarihî Şahsiyetlerin İsimlerinin Verilmesine Yönelik Öğretmen Görüşleri ve Ketegorik Analizi 105

3.10.1.1. Kategori 1: Devlet Tarafından Yaptırılan Eserlere Tarihî Şahsiyetlerin İsimlerinin Verilmesine Yönelik Görüşler 106

3.11. Tarihî Şahsiyet Olma Potansiyeli Bulunan Kişilerin İsimlerinin Eserlere Verilmesine Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri 107

3.11.1. Tarihî Şahsiyet Olma Potansiyeli Bulunan Kişilerin İsimlerinin Eserlere Verilmesine Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerinin Kategorik Analizi 110

3.11.1.1. Tarihî Şahsiyet Olma Potansiyeli Bulunan Kişilerin İsimlerinin Eserlere Verilmesine Yönelik Olumlu Görüşler 110

3.11.1.2. Tarihî Şahsiyet Olma Potansiyeli Bulunan Kişilerin İsimlerinin Eserlere Verilmesine Yönelik Olumsuz Görüşler 111

3.12. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetlerin Öğretimine Yönelik Beklenti ve Önerileri 112

3.12.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetlerin Öğretimine Yönelik Beklenti ve Önerilerinin Kategorik Analizi 115

3.12.1.1. Kategori 1: Etkinliklere Yönelik Beklenti ve Öneriler 116
3.12.1.2. Kategori 2: Materyallere Yönelik Beklenti ve Öneriler..... 116
3.12.1.3. Kategori 3: Programa Yönelik Beklenti ve Öneriler 117
4. TARTIŞMA, SONUÇ, ÖNERİLER..... 119
3.13. Tartışma..... 119
3.14. Sonuç..... 124
3.15. Öneriler 128
KAYNAKÇA 129
EKLER..... 134
ÖZ GEÇMİŞ..... 136

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Değerler Eğitimleri Yaklaşımları 12

Tablo 2: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı`nda Yer Alan Değerler..... 22

Tablo 3: 2005 ve 2017 Yıllarındaki Programlarda Değerler..... 23

Tablo 4: Tarihî Şahsiyetlerin Özellikleri Hakkındaki Zihinsel İmajlar 45

Tablo 5: Tarihî Şahsiyetlerin Özelliklerine Yönelik Kategoriler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değerler 47

Tablo 6: Öğretmenlerin Örnek Aldığı Tarihî Şahsiyet Özellikleri 54

Tablo 7: Öğretmenlerin Örnek Aldığı Tarihî Şahsiyetlerin Özelliklerine Yönelik Kategoriler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer..... 56

Tablo 8: Öğretmenlerin Tarihî Şahsiyetlere Yönelik Araştırma Yaptığı Kaynak Türleri..... 62

Tablo 9: Öğretmenlerin Araştırma Yaptıkları Kaynak Türlerine Yönelik Kategoriler, Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer..... 63

Tablo 10: Öğretmenlerin Tarihî Şahsiyetleri İlişkilendirdiği Dersler..... 68

Tablo 11: Öğretmenlerin Tarihî Şahsiyetleri İlişkilendirdiği Derslere Yönelik Kategoriler, Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer..... 70

Tablo 12: Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tarihî Şahsiyetlerin Ele Alınışına Yönelik Kategoriler ve Temalar..... 76

Tablo 13: Ders Kitaplarına Yönelik Olumlu Görüşlere İlişkin Temalar, Görüş Sayısı, Frekans ve Yüzdelik Değer..... 77

Tablo 14: Ders Kitaplarına Yönelik Olumsuz Görüşlere İlişkin Temalar, Görüş Sayısı, Frekans ve Yüzdelik Değer 78

Tablo 15: Tarihî Şahsiyetler Aracılığıyla Kazandırılabilecek Değerlere Yönelik Kategoriler, Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer..... 81

Tablo 16: Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Stratejiler 87

Tablo 17: Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Yöntemlere İlişkin Kategoriler, Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer 87

Tablo 18: Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Tekniklere Yönelik Kategoriler, Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer 88

Tablo 19: Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Materyallere Yönelik Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer 90

Tablo 20: Öğrencilerin Tarihî Şahsiyetlere Bakış Açısına Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Gözlemlerine İlişkin Kategoriler ve Temalar 95

Tablo 21: Öğrencilerin Tarihî Şahsiyetlere Bakış Açılarına Yönelik Olumlu Görüşlere İlişkin Temalar, Görüş Sayısı, Frekans ve Yüzdelik Değer 95

Tablo 22: Öğrencilerin Tarihî Şahsiyetlere Bakış Açılarına Yönelik Olumsuz Görüşlere İlişkin Temalar, Görüş Sayısı, Frekans ve Yüzdelik Değer 96

Tablo 23: Mevcut Seviyeyi Arttırmaya Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Kategori ve Temalar 98

Tablo 24: Mevcut Seviyeyi Arttırmaya Yönelik Okul İçi Etkinliklere İlişkin Temalar, Görüş Sayısı, Frekans ve Yüzdelik Değer 98

Tablo 25: Mevcut Seviyeyi Arttırmaya Yönelik Okul Dışı Etkinliklere İlişkin Temalar, Görüş Sayısı, Frekans ve Yüzdelik Değer 99

Tablo 26: Öğretmenlerin Örnek Aldığı Tarihî Şshiyete Yönelik Kategoriler, Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı 101

Tablo 27: Eserlere Tarihî Şahsiyetlerin İsimlerinin Verilmesine Yönelik Kategoriler, Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer 105

Tablo 28: Tarihî Şahsiyet Olma Potansiyeli Bulunan Kişilerin İsimlerinin Eserlere Verilmesine Yönelik Kategoriler ve Temalar 110

Tablo 29: Tarihî Şahsiyet Olma Potansiyeli Bulunan Kişilerin İsimlerinin Eserlere Verilmesine Yönelik Olumlu Görüşlere İlişkin Temalar, Görüş Sayısı, Frekans ve Yüzdelik Değer 111

Tablo 30: Tarihî Şahsiyet Olma Potansiyeli Bulunan Kişilerin İsimlerinin Eserlere Verilmesine Yönelik Olumsuz Görüşlere İlişkin Temalar, Görüş Sayısı, Frekans ve Yüzdelik Değer 112

Tablo 31: Tarihî Şahiyetlerin Öğretimine Yönelik Beklenti ve Önerilere İlişkin Kategoriler, Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer..... 115

KISALTMALAR

vb. : ve benzeri

TDK : Türk Dil Kurumu

ve diğ. : ve diğerleri

K1 : Katılımcı1

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

NCSS : National Council For The Social Studies

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesi ve araştırma konusu kapsamında gerekli ön bilgiler verilmiştir.

Kuramsal ve kavramsal bilgiler belirli bir araştırmada yapıyı meydana getirirler. Önceki araştırmaların ve kuramın eleştirisinden ve kritiğinden doğup önemli araştırma soruları ortaya çıkarırlar. Kurama dayalı olmayan araştırmalar akademik çevrelerde önemli bulunmaz ve kuşku ile karşılanır. Bu nedenle araştırmada ön bilgilerin araştırılmasında araştırmasının problemini ilgilendiren kuram ve kuramsal çerçeveler araştırılmalıdır (Balcı, 2013).

Sosyal Bilimler, toplumların bilimsel yöntemlerle ele alındığı disiplinlerdir. Asıl konusu ise, insanların toplum içindeki faaliyetleridir. Bu nedenle, sürekli bir değişim geçiren insanların ve toplumların yaşamında sosyal bilimlerin yeri oldukça önemlidir. Sosyal Bilimlerin ilgi alanı, insanların oluşturduğu olgular ve gerçeklerdir (Köstüklü, 2016).

Dünyada bulunan her şey insanların ve toplumların mutluluğu ve huzuru için tasarlanmıştır. Yapılmış olan bütün buluşlar, bütün eserler ve kurulmuş olan bütün medeniyetlerin temelinde insan vardır. İnsan bu kadar değerli bir valık olduğu için tarihsel süreç içindeki gelişimi her zaman merak edilmiş, nereden gelip nereye gittiği tartışılmıştır. Tarihî süreçler boyunca insanın bıraktığı iz sadece fiziksel bir iz değildir (Şeker, 2020). Bir milletin istikbali, o milleti meydana getiren bireylerin özellikleri ile doğrudan ilişkilidir. İçinde bulunduğu toplumun değerlerini ve kültürel özelliklerini kendi kişiliği ile özdeşleştirmiş, bilgiyi kullanabilme ve üretme becerilerine sahip olan kişiler barındıran bir millet geleceğe umutla bakabilir. Bu nedenle yeni nesillere hem bilişsel hem de duyuşsal özellikler kazandırılmalıdır (Ekşi, Katılmış, 2020).

Tarihî şahsiyetler pek çok kavram ile bağlantılıdır. Geçmişten günümüze ulaşıp bağ kurmaları sebebiyle Tarih ile, hemen her kültürün kendisine ait tarihî şahsiyetlerinin bulunması nedeniyle de kültür ile bağlantılıdır. Çok farklı düşünce

yapıları ve uğraş verdikleri alanlar nedeniyle disiplinlerarası eğitimde yer almaktadırlar. Bundan dolayı öncelikle bazı tanımlara yer vermemiz gerekmektedir.

Tarih, insan topluluklarının geçmişini ele almaktadır. Tarih, insanı zaman süreci içerisinde inceleyen bilim dalıdır. (Öktem, Karagöz, 2015, 119). Tarih; geçmişte yaşanmış olayların ya da bu olaylar ile ilgili belgelerin verileridir (Köstüklü, 2016).

> **"**Toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyeti inceleyen bilim." (TDK [02.03.2019]).

Şahsiyet**: "**Kişilik, belirgin özellik**"** (TDK [02.03.2019]).

Kültür: Kültür çok farklı anlamlara sahip bir sözcüktür. Latince 'de toprağı işlemek anlamına gelen kültür, ilerleyen zamanlarda batı dillerinde kazandığı yüksek genel bilgi anlamı ile Türkçe 'ye girmiştir. Kültür kelimesi özel anlamlarda şu tanımlarla ifade edilebilmektedir: İptidai Kültür, İleri Kültür, beşerî kültür, teknik kültür, yerleşik kültür, aşiret kültürü, kültür kavimleri, tabiat kavimleri. Ancak bu tanımlarda kültürün anlamı açık ve net değildir. Başta sosyologlar olmak üzere kültür kavramı üzerinde farklı tanımlar üretmişlerdir (Kafesoğlu, 2014). "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin." (TDK [02.03.2019]). Kültürün etimolojik kökeni, Latincede tarım anlamına gelen cultura sözcüğünden gelmektedir. Kültür kavramı genellikle bir insan toplumunun duygu, düşünce ve yargı birliğini sağlayan sosyal değerlerin hepsidir (Çeçen, 1996, 11).

Değer: **"**Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi ögelerin bütünü" (TDK [02.03.2019]).

Sosyal Bilim: Sosyal Bilimler manevi özelliklerin etkili olduğu bir alandır. Bireyin ruh yapısı ve diğer bireyler ile olan ilişkileri incelenir. (Öktem, Karagöz, 2015, 119).

Sosyal Bilgiler: "Sosyal, kültürel, siyasal değer aktarımı ve toplumsallaşma elverişli bir alan olarak görülmesi ve bu nedenle eğitim sistemi içerisinde önemli bir rol verilmesi nedeniyle sosyal bilgilerin ne olduğu, hep tartışmalı ve çatışmalı bir alan

olmuştur.” (Dilek, 2016). **“**19. yüzyıl sonlarında ABD’de yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlara ilişkin Sosyal Bilimlerce önerilen çözümleri vatandaşlara aktarma vasıtası ile ortaya çıkmıştır.” (Bilgili, 2013). “Sosyal bilgiler doğrudan vatandaşlık eğitimi üzerine odaklanmış tek ders olma özelliğine sahiptir.” (Öztürk, 2012).

1.1. Tarih ve Tarihî Şahsiyetler

> “Geçmiş asla ziyaret edemediğimiz yabancı bir ülkedir. Oradan kartpostallar, mektuplar alabilir, binalarında dolaşabilir, sanatına bakabiliriz, ancak geçmişi asla gerçekten yaşayamaz ya da bütünüyle yeniden yaratamayız. Bu gerçeği bildiğimiz halde geçmişi, kendimizi ve zamanımızı daha iyi anlamamızı sağlayacak anahtarı elinde tutan, çekici egzotik bir yabancı toprak olarak görmekten de kendimizi alıkoyamayız. Müzesi olan her ülke, geçmişe bakarak kurumsallaşmış bir nostali yaşar.” demiştir (Earl, 1997, 35-36`dan aktaran Işık, 2016, 602).

İçinde yaşadığımız dünyayı anlamak için Tarih olmazsa olmazdır. Tarihî şahsiyetler incelenirken zamanın ve tesadüflerin önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Tarihîn tarih olmasını sağlayan ve günümüzde onu ete kemiğe büründüren şey, birey ve toplum arasındaki iletişimdir. Günümüze farklı pencerelerden bakıp, insanlar ile empati kurmaya çalışmamız gibi geçmişe de farklı pencerelerden bakabilmeli ve empati kurmaya çalışmalıyız. Tarihî şahsiyetler insanlığın değerlerini, tutarsızlığını ve daha pek çok özelliğini aydınlatmaya yardımcı olabilir. Bu nedenle tarihî şahsiyetler insanın içindeki iyiyi ya da kötüyü fark etmesine imkân sağlayabilir (MacMilan, 2017). Tarihe yön vermiş şahsiyetlerin, tam zamanında gösterebildikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıkları ya da ileri görüşlü olamamaları ve biliçsizce davranmaları nedeniyle olayların ve tarihîn akışını göstermek tarih öğretiminin amaçlarından biridir. Türk büyüklerine önyargıyla yaklaşmamalıyız. Ders kitaplarında Türk büyüklerini rencide eden ifadeler bulunuyorsa bunlar kaldırılmalıdır. Milli tarih terbiyesi sınırlarını aşmamak kaydıyla tarihîmizi doğrusuyla yanlışıyla, sevabıyla günahıyla öğrenmemiz gerekir (Köstüklü, 2016).

İnsanlar tarihî süreç boyunca yakından uzağa çevresini tanıma gayretinde olmuştur. İnsanlığın başladığı günden günümüze kadar gelen bu duygunun gelecekte katlanarak artması muhtemeldir. İnsan aslını ve neslini araştırmayı, çevresinde

olanları merak duygusu nedeniyle teşhis ve tahlil etmeyi kendine görev bilmiştir (Şeker, 2020). Tarihe dönüp baktığımızda bulunduğu yer ne olursa olsun (liderler, düşünürler, sanatçılar, girişimciler vs.) tarihî şahsiyetlerin rolünü göz ardı edemeyiz (MacMillan, 2017). Tarihî Şahsiyet kavramını daha iyi anlamak için kavramı oluşturan tarih ve şahsiyet kavramlarının bilinmesi gerekir. Tarih: "toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmelerini, her milletin kurduğu medeniyeti inceleyen bilim" (TDK [02.03.2019]). Şahsiyet: "kişilik, belirgin özellik" (TDK [02.03.2019]). Tarihî şahsiyetleri belli bir tanıma sığdırmak zor olsa da yukarıda verilen tanımlardan yola çıkarak tanımlamak mümkün olabilir. Tarihî şahsiyetler; tarihîn ve toplumların belirli dönemlerinde yaşamış ve toplumlarına bir şekilde katkıda bulunup bu katkılar sayesinde toplumların hafızasında adını ölümsüzleştirmiş kişiler olarak tanımlanabilir. Bazı durumlarda ise direksiyon başında durup plan yapan ve yön veren kişilerdir (MacMillan, 2017).

Konu hakkında yapılan benzer araştırmalarda tarihî şahsiyet yerine kahraman ifadesi kullanılmıştır. Bu bağlamda kahraman kavramının da incelenmesi gerekmektedir. Her tarihî şahsiyet bir kahraman mıdır? Kime göre kahraman, kime göre değildir? Tarihî şahsiyetlerin kahraman olmasını sağlayan ölçütler nelerdir? Bu gibi soruların kişiden kişiye farklı cevapları olması muhtemeldir. Kahramanlar tarihîn her döneminde saygı görmüş; her dönemde her yerde kahramanlar yetişmiştir. Kahramanlık insan erdemlerinin en yücesidir. Milletler de kahramanları sayısınca itibar kazanır ve o kadar dayanıklı olurlar. Milli kahraman olmak için mutlaka yüksek bir makamda olmak gerekmez. Milli kahramanlar, bulunduğu millete hız veren enerji kaynaklarıdır. Kahramanlar olmadan büyük filozof, alim ve şair yetiştirmenin anlamı kalmaz. Milli Kahramanları unutmak bir felakettir, aynı zamanda sahte milli kahramanlar uydurmak da rezalettir. Kendi tarihîmizde sayısız milli kahraman bulunmaktadır. Örnek olarak Tanrıkut Mete bir milli kahraman tipidir, Kür Şad bir milli kahraman tipidir. Son zamanlarda ise Kurtuluş savaşı devresinden Mustafa Kemal Paşa ve Kazım Karabekir Paşa gibi milli kahramanlar bulunmaktadır (Atsız, 2017).

Teknolojik, politik, sosyal değer yapılarının dönüşümlerini ve tarihîn akımlarını göz ardı etmemekle birlikte, eğer tarihî şahsiyetler olmasaydı geçmişi

anlama konusunda eksik kalacak ve geçmişe karşı oluşan keyifli tutumumuz belki de olmayacaktı (MacMillan, 2017). Tarihî şahsiyetler, değerleri bizzat kendi yaşaşıylarıyla uygulamış ve günümüze aktarılmasında büyük katkıda bulunmuşlardır.

1.2. Değerlerin Özellikleri

Değer kavramı hakkında çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Değer kavramı hakkında çeşitli tanımların bulunması üzerinde durulan bir kavram olmasından kaynaklıdır. Literatürde değer kavramının tanımı incelendiği zaman düşüncelerden davranışlara kadar her şeyi kapsayacak büyüklükte bir kavram olduğu görülmektedir (Keskin, 2016). Şeker (2020) `e göre insanı değerli yapan bazı özellikler şunlardır; adalet, ahlâk, erdem, hoşgörü, dayanışma, yardımlaşma, dürüstlük, sevgi, saygı, merhamet, kul hakkı anlayışı ve empatidir.

Değerler çok yönlü ve tartışmalı bir kavramdır. Değerlerin tartışmalı olmasının bazı sebepleri vardır. Bunlar; Değerler toplumsal açık sisteme göre işler, insan ve topluma yönelik ögelerle bağlantılıdır. Hani değer neye göre, kim tarafından, ne zaman, hangi koşullarda doğru olarak onaylanmış olmasının tarafsız ölçütler ile saptanması oldukça zordur ve tartışmalıdır. Değerler bazı konularda farklılık göstermekle beraber ortak duygu ve düşünceleri de yansıtmaktadır. Değerler olması gerekenle ilgilenir. Bu durum da toplumsal kurumların devamı ve gelişiminde önemli bir rol oynar. Toplumun maddi, manevi ve sosyal ihtiyaçlarını karşılarken insanların iyiliği için olduğu sayılan yargıları barındırır. Bireylerin davranışlarını yönlendiren önemli unsurlardır. Bugün ile sınırlı kalmayıp geçmişin ve geleceğin duygu ve davranışlarını da bulundururlar (Ersoy, Ünüvar, Erkılıç, 2019).

Değerlerin özellikleri aşağıdaki maddelerde sıralanmıştır (Fitcher, 2012`den aktaran Yazar, Lala, 2020, 30).

- Toplum içindeki ilişkilerin ve kişilerin yargılanmasında değerler bir ölçüt olarak kullanılır
- Değerler, bütün toplumlardaki uygun düşünce ve davranışları belirler.
- Bireylerin toplum içindeki rollerini seçmesine rollere uygun davranmasına yardımcı olur.
- Değerler, sosyal kontrol ve baskı araçlarıdır.
- Değerler aynı zamanda önemli bir dayanışma aracıdır.

Değerler eğitimi bireylere toplumdaki değerleri ve birtakım bilgi ve becerileri kazandırmak için yapılan etkinlikleri kapsayan genel bir kavramdır. Değerler eğitimi aracılığıyla önce kişiden başlayıp sonra bütün toplumun iyi ilişkiler edinilmesini amaçlar. Bu süreçte mutluluk ve iyilik temel kavramlardır. Bu kapsamda insanların iyi ve mutlu olmasını sağlamak ve daha sonra bu değerlerin toplumun her kesimine aktarılması değerler eğitiminin en temel amacıdır (Ekşi, Katılmış, 2020).

Değerler hiyerarşisinde yer alan değerler şunlardır (Bircan, Kalın, 2019):

1. Hayati Değerler: Kesinlikle olması gereken ve ilk basamakta yer alan değerlerdir. Su ve hava gibi değerlerdir.
2. Duygusal Değerler: Güzel-çirkin, faydalı-zararlı biçiminde değerlendirmeler sonucu oluşan değerlerdir.
3. Manevi Değerler: Toplumsal ve kültürek olarak meydana gelen adalet, hakikat vb. değerlerdir.
4. Mutlak Değerler: Kutsal ve kutsal olmayan değerlerdir.

Değerleri kişilerin hayatında yer alan işaret levhalarına benzetebiliriz. Tehlikeli zeminlerde bireye yol gösterirler. Değerler, kişinin varoluş nedenini anlamasını ve içinde yaşadığı toplumda meydana gelen olayları anlamlandırmasını ve değerlendirmesini sağlar. Bu nedenle kişinin içinde yaşadığı toplum, kişinin kazandığı değerlere kaynaklık eder ve bu değerler toplumsal yapının sürdürülmesinde önemli bir yere sahiptir (Ekşi, Katılmış, 2020). Değerler soyut kavramlardır. Değerler geçici bir kavram olmayıp sadece o an aklımızda beliren tercihlerden ibaret değildir. Değerler belirli bir zaman içinde kalıcıdırlar. Değerlerin hepsi net ve belirgin değildir çünkü insanlar farkında olmadan da değerlere uygun bir biçimde davranabilirler. Değerler hakkında sadece konuşmak onların varlığını ispatlamaya yetmeyecektir. Bu nedenle değerlerin uygulanması gerekmektedir (Fırat, 2007).

Değerler, bir toplumda insanların uymasını istenen ve sosyal düzenin devamını sağlayan ölçütlerdir. Toplumun değerlerine uyum gösteren bireyler arasında iletişim gelişir. Değerler bireyin ailesi, kültürü, inançları ve çevresiyle etkileşim yoluyla oluşur ve nesilden nesile aktarılarak yaşanır. Bu aktarım da formal ya da informal eğitim yoluyla yapılır (Ekşi, Katılmış, 2020).

1.3. Değerler Eğitimi

Değerler, bireyin kendi tutumlarını ve toplumun bireyleri kontrol etmesini sağlayan ögelerin en önemlilerindendir. Değerler bir kişinin toplum içerinde sahip olduğu statüyü yansıtır. Değerler aracılığıyla bireyler etkin bir iletişim kurabilir ve kendi sosyal konumunu belirlemesi için uygun bir altyapı elde edebilir. Toplumsal kültür; bireylerin değer yargılarının toplumsal yaşama yön vermesi, ya da toplumun barındırdığı değerlerin bireylere aktarılmasıyla oluşur. İlk olarak ailede başlayan değerler eğitimi devam eden süreçte okullarda formal bir yapı ile öğrencilere değerlerin kazandırılması ile devam eder. Eğitim süresi boyunca bilişsel ve psikomotor ağırlıklı eğitim alan bireyler değer ve tutumları öğrenmede eksik kalacaklardır. Bu da toplumsal amaçların belirlenmesini olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle değerler eğitimi okullarda sistemli bir biçimde yapılmalıdır. (Yazıcı, 2006). Değeler ve değerler eğitimi toplumun bir parçasıdır. Değerler eğitimi parça bütün ilişkisi içinde ele alınmalıdır. Değerler ve değerler eğitimi toplumun devamını sağlar ve kontrol işlevi taşır (Erkılıç, 2019). İnsanın zihnini ve bedenini besleyen bilimsel öğretilerimlere ek olarak, İnsanın ruhuna yönelik milli, manevi, tarihî, insani ve kültürel değerlerin verilmek istenmemesi ve değerlerin unutturulması bağlamında gösterilen büyük çabadır. Bu çalışmaların sonucu ise bir millet için çok vahim durumlar ortaya çıkarır. Bir eğitim anlayışı düşünün ki toplumu birleştirmek yerine ayrıştıran, hoşgörüyü, merhameti, hak ve hukuku, milli ve manevi değerlerin korunmasını aşılamak gerekirken bu ögelere karşı duran bir bakış açısına sahip olsun. Eğitimin içinde değerler, kültür, tarihî ve insanı gereksinimleri gibi karakter oluşturmaya yarayan özelliklere yer verilmeden tasarlanacak bir program başarısız olmaya mahkumdur. Günümüzde anlaşılmıştır ki insanın ruhuna hitap etmeyen bir eğitim sistemi yalnızca sınavlarda başarılı sonuçlar alabilen, ancak gerçek hayatta problemler karşısında çare üretemeyen, geçmişinden habersiz, kendi geleceğini planlayamayan çocuklar yetiştirebilir. Bu nedenle insanlığa hizmet edecek ve onu geleceğe taşıyacak mutlu bireylerin oluşmasına asla yardımcı olmayacaktır (Şeker, 2020). Değerler hakkında düşünmek aslında hayatımız için önemli olan şeyler hakkında düşünmektir. Her insanın bağlı olduğu sayısız değer bulunmaktadır. Ancak bağlı olduğumuz bu değerler bizim için önemliyken başkaları için önemli olmayabilir (Schwartz, 1992).

Hak, adalet, liyakat, çalışkanlık, sevgi, saygı, nezaket, dürüstlük, sadakat, hoşgörü, alçakgönüllülük vb. değerleri ile; dayanışma ve yardımlaşmayı benimsemiş, bulunduğu ortamlarda ölçülü davranan ve içinde yaşadığı ülkenin yasalarına uyan bir birey toplum açısından çok önemli ve değerlidir. Fedakâr ve vatanı, milli manevi değerleri için her sorumluluğu alabilen nesiller yetiştirmek, gelecek için oldukça kıymetlidir. Tarihîne, dilini ve kültürünü savunan ve sahip çıkan, bilgi yönünden çağımızın donanımlarını kazanmış, gelişime ve değişime açık olmakla birlikte kültürel değerlerini koruyabilen bireylere sahip olmak toplum için en büyük hazinelerden biridir (Şeker, 2020). Değerlerin çocuklara erken yaşta kazandırılması ve davranışa dönüştürülmesi, iyi bireyler yetiştirmek için çok önemlidir. Bu bağlamda ilkokul programlarının değerler eğitimi açısından önemi vardır. İlkokul programları incelendiğinde değerlere yeteri kadar yer verilmediği ortaya çıkmaktadır. Tüm derslerde olduğu gibi ilkokul ders programlarında da değerlerimiz adı altında değerler yer almaktadır. Ancak seçmeli ve zorunlu derslerin programlarında alt değerlere yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir (Sarı, Yolcu, 2019). Değerler eğitiminde resmi programlar ile öğrencilere ideal olan değerleri kazandırmak istenmektedir. Ancan bazı okullarda bulunan örtük program ideal değerlerin tersi değerlerin kazandırılmasına neden olmaktadır. Örtük programda değerlerin kazanılmasındaki önemli hususlardan biri öğretmen davranışlarıdır. Öğretmen, öğrenciye olumlu değerler açısından rol model olmalı ve değerlere uygun davranışlar sergilemelidir. Bu bağlamda örtük program, resmi programa uygun şekilde düzenlenmelidir. Okul kültürü içerisinde yöneticiler ve öğretmenlerin davranışlarının değerler ile çelişmemesi gerekir (Yüksel, 2019).

Toplumsal yapıda meydana gelen değişiklikler eğitimde ilgi odağının öğrenmeye kaymasına etki etmiştir. Demokratikleşme ve insan hakları alanındaki gelişmeler sonucunda öğrenme de demokratikleşmiştir. Bundan dolayı bireylerin ilgi ve yeteneklerine odaklaması, alternatif eğitim programlarının ortaya çıkması ve okul çeşitliliğinin artması öğrenmenin bireyselleşmesini sağlamıştır (Çetin, 2004). Milletimiz değerler eğitimine yabancı değildir. Tarihîmizin binlerce yıllık birikiminde değerlerimiz; destanlar, kitabeler, hikayeler, seyahatnameler aracılığı ile günümüze kadar anlatılagelmiş ve varlığını korumuştur. Milletimizin hayat prensipi haline getirdiği bu değerler, binlerce yıllık köklü medeniyetimizden bize kalan bir mirastır (Şeker, 2020). İnsani ve kültürel kalkınma toplumları geleceğe taşıyan

kıymetli bir ögedir. Günümüz dünyası ve geçmişimizde bulunan değerleri bütünleştirip kalkınmayı sağlayabiliriz. Bu da eğitimle mümkündür. Pozitivizm ve materyalizm eğitimde ideolojik olarak öğrencilere verilirse birey kültürel ve manevi ögelerinden uzaklaşarak robotlaşır. Bu nedenle öğrencilere değerlerin eğitimi belli bir plan içinde verilir. Verilen sistemli eğitim sayesinde temel insani değerler gelecek nesillere aktarılır. Köklü bir kültüre sahip olan milletimiz dünyadaki rol modelleri örnek alarak kendi değerlerini gelecek nesillere aktarabilir. Bunu yapabilmek için ilk basamak kültürdür. Kalkınma sürecinde milli ve manevi kültürel değerlerimiz unutulmamalı ve gelecek nesillere aktarılmalıdır. Bu konuda önce aile, sonra da öğretmenlere önemli göre düşmektedir (Şeker, 2020).

Değerleri özümsemiş bireyler yetiştirmek aile, toplum ve okulun önemli görevlerinden biridir. Okulda sadece akademik bilgiler verilmemekte olup değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmeyi sağlayan bir kurumdur. Eğitimin programları incelendiği zaman, programların temeli olan eğitim felsefelerinde karakter eğitimi ve değerler eğitimine yer verilmiştir (Katılmış, 2017). Değerler gelişigüzel ve tesadüfi olarak değil, belli bir sistemi olan okullarda öğrencilere öğretilmelidir (Katılmış, Ekşi, Öztürk, 2011). Sosyal bilimler çalışma alanında en çok ilgi gören konulardan biri değerlerdir. Değerler, insanların yapmış oldukları davranışları açıklama konusunda en temel öneme sahip olmasından dolayı bu ilgiyi görmektedir. Değerlere gösterilen ilginin diğer bir nedeni ise hem bireysel hem de grupla çalışmaya olanak sağlamasıdır. Değerler sürekli değişen günümüz dünyasında yer edinmeye çalışan toplumumuz için büyük önem taşımaktadır. Sosyoekonomik gelişmelerin meydana getirdiği sonuçlar olarak yeni toplumsal düzenlemelerin uygun bir şekilde yürütülmesi, bireylerin barındırdıkları değerlerin bu düzenlemeler ile uyumlu olmasıyla ilişkilidir. Mevcut toplumsal düzenin başarısı için toplumu iyi tanımak, dolayısıyla da değerlerin detaylı bir şekilde incelenmesi gerekir (Çetin, 2004).

Toplumun değerlerini nesilden nesile aktarmak eğitimin amaçları arasında yer almaktadır. Değer aktarımı oluşturulan programlar aracılığıyla açık ya da kapalı olarak yapılmaktadır. Programın oluşturulmasında eğitimcilerin önemli bir rolü olduğu için hangi değerler sisteminin aktarılacağı, nasıl aktarılacağı ve eğitimcilerin bu süreçte yapması gerekenleri birtakım ilkeler yolula belirlemeli ve bu ilkeleri içselleştirmeleri gerekmektedir. Eğitim değerlendirme, seçim ve yargıyı gerektirir.

Bu nedenle belli değerlerin de olması gerekir. Değerler olmadan tam anlamıyla bir eğitimden söz edilemez (Akbaba, Altun, 2003). Milli Eğitim Programında ele alınan ya da alınmamış değerleri öğretmek okulların görevleri arasındadır. Öğrencilere olumlu karakter özellikleri kazandırmak ve onların ahlâki değer sistemlerinin gelişimine yardımcı olmak da okulun görevleri arasında gösterilebilir. Bireyler toplumu oluşturur ve toplumu oluşturan bireylere hangi davranışların ve değerlerin önemli olduğunu ve bu davranışlardan hangilerinin tercih edilip yaşanması gerektiğini belirtir (Akbaş, 2008).

Kültürü oluşturan ögeler bütünlük içindedir. Toplumların kendine has kültürleri bulunmaktadır. Kültürel değerler, insanı içinde bulunduğu topluma uyumlu hâle getirir (Ekşi, Katılmış, 2020). Kişilik büyük oranda öğrenim sonucu ortaya çıkar. Bu nedenle birey kendi kültürünün bir parçası olmak için çeşitli eğitimler almaktadır. Bireyin hayatı boyunca eğitim devam eder. Bu eğitimler aracılığıyla birey toplumuna uyum sağlar, içinde bulunduğu kültürün değerlerini öğrenir ve kendi kişiliğini oluşturur. Bu kişilik özellikleri, akli melekeler, alışkanlıklar, düşünceler ve heyecan sonucu ortaya çıkan davranışların karmaşık kalıplarından oluşur. Bireyi içinde yaşadığı toplumun ve kültürün üyesi durumuna getiren süreç, her insan doğasının yoğrulmasıdır. Öğrenme aracılıyla bu yoğrulma gerçekleşir. Yoğrulma, kişilerin öğrenme yoluyla sonradan birtakım davranışlar kazandığı bir süreçtir. Bu bağlamda kişiliğin öğrenme ürünü olduğu söylenebilir. Kişiliğin oluşumunda değerler sisteminin yani kültürün büyük etkisi vardır. Çünkü öğrenimin büyük kısmı içinde bulunulan kültür tarafından kontrol ve tayin edilmektedir (İlbars, 2018). Kültürün ve değişimin çok yönlülüğü değerleri etkileyen önemli ögelerden biridir. Değerlerin değişimiyle kültür de değişime uğramaktadır. Bu bağlamda bir kültürde eskiden önemli sayılan davranışların yeni nesiller tarafından kabul edilmemesi kuşak çatışmasına sebep olmaktadır. Kuşak çatışmasının önlenmesi ve nesillerin birbirini anlaması açısından değerler eğitimi önemli bir yere sahiptir. İnsan davranışlarının değişmesiyle değerler de birtakım değişikliğe uğramaktadır. Konuk ağırlamaktan küçük ile büyük arasındaki ilişkilere kadar pek çok değer değişmektedir. Bu nedenle önceki nesiller kendinden sonrakilerin davranışlarını beğenmeyebilir ve bu durum kuşaklar arası bir değerler çatışmasına neden olabilir. Bu nedenle değerler eğitimine önem verilmelidir (Erkılıç, 2019).

Değerler eğitiminde bulunan yaklaşımlar 4 kategoridir. Bunlar; (Keskin, 2016).

1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı: Telkin olarak bilinir. Bu yaklaşımın en temel amacı önceden belirlenmiş bir değerler kümesinin öğretilmesidir. Değerlerin kazandırılması davranışçı ilkeler yardımıyla ve tekrar yoluyla değerler pekiştirilerek yapılır. Ödül ve ceza vardır. İstenen davranış ödüllendirilirken istenmeyen davranış ise cezaya sebep olur.
2. Değerleri Belirginleştirme Yaklaşımı: Öğrenciler kendi değerlerini inceleyip, değer verme ve seçme süreçlerinde öğrencinin değer oluşumunda öğrencinin kendi deneyimleri rol oynar.
3. Değer Analizi Yaklaşımı: Öğrenciler değerler ile ilgili birtakım sorunlar ile karşılaşır ve bu konuda karar verebilmek için öğrenciler bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme süreçlerine yönlendirilirler.
4. Ahlâki İkilem Tartışması: Kohlberg`in ahlâki gelişim kuramından oluşturulan bir yaklaşımdır.

Tablo 1: Değerler Eğitimleri Yaklaşımları

Yaklaşımlar	Hedefler	Yöntemler
Telkin Yoluyla (İnculcation)	1) Öğrencilerin belirlenen değerleri içselleştirmesini sağlamak 2) Öğrencinin değerlerini neredeyse isteneni yansıtacak biçimde değiştirmek	- Model Olma - Olumlu ve Olumsuz Pekiştirme - Alternatiflere yönlendirme - Eksik veya taraflı veri sağlama - Oyun ve taklit - Rol oynama
Ahlâki Gelişim Yoluyla (Moral Development)	1) Değer geliştirmek için ahlâki yargılama yapabilmeyi sağlamak 2) Öğrencinin seçtiği değerlerin nedenlerini tartışıp ahlâki yargılama yapmayı sağlamak	- Ahlâki ikilem örnekleri - Küçük grup tartışmaları
Değer Analizi (Analysis)	1) Kanıtların yanısıra nedenlerin uygulanmasını gerektiren yapılandırılmış rasyonal tartışma yapılmalı 2) Öğrencilerin analitik süreçleri değerleri ilişkilendirmesi için kullanması	- Sokrat semineri - Değer ilkeleri testi - Benzer durumların analizi - Tartışma - Araştırma
Değer Açıklama (Clarification)	1) Öğrencilerin kendilerinin ve başkalarının değerlerini anlamalarına yardımcı olmak 2) Öğrencilerin değerleri ile ilgili açık ve dürüst iletişim kurmalarını sağlamak 3) Öğrencilerin rasyonal düşünmesi ve kişisel duygularını, değerlerini incelemek için duygusal farkındalık oluşturmalarını sağlamak	- Rol Oynama - Simülasyon - Değerleri içeren taklit ve gerçek olaylar - Kendi başına derinlemesine analiz - Duyarlılık etkinlikleri - Sınıf dışı etkinlikler - Küçük grup tartışmaları
Aktif Öğrenme (Action Learning)	1) Değer analizi ve değer açıklama kısmında yer alan hedefler 2) Öğrencilere değerlerine göre eylem fırsatları sunmak 3) Öğrencilerin kendilerini tamamen özerk değil, bir topluluğun üyeleri olarak, sosyal etkileşimli varlıklar olarak görmeye teşvik edilmelidir.	- Değer analizi ve değer açıklama için verilen yöntemler - Okul ve toplum içindeki eylem projeleri - grup örgütlenmesi ve kişiler arası ilişkilerde beceri uygulamaları

Superka, Douglas P. [10.05.2020]. Values Education Sourcebook Conceptual Approaches Materials Analyses and an Annotated Bibliography.

Tablo 1`de görüldüğü üzere günümüzde öğrencilerin ideal değerleri öğrenmeleri için uygun öğretim yöntemlerinin kullanılması oldukça önemlidir.

Değerlerin kazandırılma ve içselleştirilme sürecinde daha kalıcı öğrenmeler sağlamak için öğrencinin derslerde aktif olması gerekmektedir. Öğrenclilerin aktif rol almalarını sağlayan yöntemler şunlardır; problem çözme, tartışma, beyin fırtınası, empati, canlandırma, drama yöntemlerine yer verilmelidir. Öğrencilerin doğal çevre ve tarihî mekanlara duyarlılığını arttıracak, empati olanağı sağlayan, doğal ve tarihî mekanlara geziler yapılması önem taşımaktadır. Değerlerin doğrudan kazandırılmasında anlatım yöntemi çok sık kullanılır. Anlatım yöntemiyle öğrencilere değer aşılamak için pekiştireçlerden faydalanılır. Öğrenci istendik davranış sergilediğinde onu övme yoluyla değerler aktarılır. Anlatım yönteminde öğretmen değerleri kazandırmak için çeşitli materyallerden yararlanabilir. Bu materyaller; Kahramanlık hikayeleri, ahlâki konular içeren hikayeler, romanlar ve biyografiler olabilir. Soru cevap yöntemi, değer analizi, değer açıklama ve ahlâki ikilem yaklaşımlarında kullanılan yöntemlerden biridir. Soru cevap yöntemiyle öğrenci değerler hakkında fikir yürütür ve rasyonel düşünmesi sağlanabilir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Program`ında bulunan değerlerin çoğunu panel yoluyla öğrenciler sınıfta arkadaşlarına sunabilir Tartışma ise hem bazı değerlerin tartışılmasını hem de bu süreçte değerlerin kazandırılmasını sağlamaktadır. Öğrenciler tartışma etkinliğinde hoşgörü ve başkalarına saygı gibi değerleri kazanabilirler. Örnek olay yöntemi, değerlerin analizi yaklaşımında kullanılan bir yöntemdir. Öğrenciler bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak toplumsal bir problemi ele alır. Kazandırılacak değerler örnek olay üzerinden öğrencilere verilir ve sorunun çözülmesi için öğretmen öğrencilere rehberlik eder. Proje, öğrencilerin değerleri aktif olarak kazanması için uygun bir yöntemdir. Çeşitli toplumsal projeler öğrencilerin pek çok değeri öğrenmesine katkıda bulunabilir. Drama tekniği, Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi ve Türkçe dersleri için önemli ve sıklıkla kullanılan bir tekniktir (Kurtdede Fidan, 2019).

Kişilerin karakter özellikleri ve değer kazanımı öğrenmeleri, bulunduğu toplumun kurallarından, çevresel etmenlerden ve kendi tecrübelerinden önemli ölçüde etkilenir. Rol modeller, kişinin karakterinin şekillenmesinde olumlu ya da olumsuz davranışlarıyla, karakter gelişiminde etkili olmaktadır. Birey, farkıda ya da farkında olmadan pek çok davranışı modellerden öğrenir. Modellerin davranışlarını gözlemleyerek elde ettiği davranışlar karakterin şekillenmesinde büyük rol oynar. Rol modellerden; dil, töre, gelenek, görenek, din, ahlâk öğrenilir. Aile, öğretmenler,

politikacılar, sanatçılar, film karakterleri ve sosyal medya fenomenleri bireylere olumlu ya da olumsuz davranışlarıyla rol model olabilir. Genelde en güvenilir ve olumlu rol model aile içinde bulunur. Ancak günümüz ailelerinde bu konuda yaşanan geçimsizlik ve boşanma durumları çocuklara olumsuz rol model olmaktadır. Bu durum göz önünde bulundurulduğu zaman karakter gelişiminde okulun önemi daha net anlaşılmaktadır (Ekşi, Ersoy, 2020). Çocukların iyilik yapma ve iyiliğin sebeplerini anlamaları için çocuğu iyilik duygusunun atmosferine sokmak oldukça önemlidir. Okullardaki en önemli problemlerden biri sadece anlatım yöntemi kullanarak çocuklara değerlerin kazandırılmaya çalışılması ve gerçek hayat deneyimleri açısından yetersiz kalınmasıdır (Şeker, 2020).

Değerlerin telkin edilerek aktarılması geleneksel yaklaşımdır. Gençler üzerinde etkisi oldukça azdır. Günümüzde çevrenin kitle iletişim araçları ve başka unsurlar nedeniyle genişlemesiyle öğrencilerin kendi kararlarını verebilen ve kendi değerlerini oluşturan birey olması sağlanmalıdır (Kurtdede Fidan, 2019). Değer aktarma yaklaşımlarında genellikle öğrencilere değerlerin öğretmenler ya da yetişkinler tarafından doğrudan öğretilir, çocukların davranışları şekillendirilir ve iyi özellikler kazanmaları için telkin ve dayatma yolunu kullanılır. Aynı zamanda süreç içerisinde ödül, ceza, olumlu ve olumsuz pekiştireç kullanılır.

Değer geliştirme yaklaşımlarında yetişkinler çocukların kendi değerlerini oluşturmasında yardımcı olur, düşünceleri ifade edebilmeleri için özgür ortamlar oluşturur ve yaşantılar sunar. Ayrıca bu süreçte akıl yürütme çok önemli bir yere sahiptir.

Bütüncül değerler eğitimi yaklaşımlarında okulun yapısı demokratik ve karar alma süreçlerine öğrencilerin de katılmasını sağlamalıdır. Öğrencilere demokrasinin özellikleri uygulamalı olarak öğretilmelidir (Küçük Turgut, 2020).

Değerler Eğitimi de felsefi yol haritasına ihtiyaç duymaktadır. Çünkü değerler eğitimi öğrencilerin sadece nasıl davranması gerektiğini değil, aynı zamanda neden diğerlerinden farklı davranmaları gerektiğini de ele alır. Daimici eğitim felsefesinde değerleri öğrencilere kazandırmak için efsanevi kahramanlar, öyküler ve ideal modellere bağlı, değerlerin doğrudan öğretimi kullanılmaktadır. Esasici eğitim felsefesi de daimici felsefe gibi değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımını kullanır. İki felsefe arasındaki fark; daimici felsefe değişmeyen evrensel değerleri öğretmeye

odaklanırken, esasicilik ise kültürel değerlerin doğrudan öğretimine önem verir. John Dewey`in çalışmaları yoluyla değerlerin belirginleştirilmesi yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bu sebeple değerlerin belirginleştirilmesi yaklaşımı ilerlemeci eğitim felsefesini benimsemiştir. Bu yaklaşımda değerlerin doğrudan aktarımı yaklaşımının tersine, birey neye değer verip vermeyeceğine sadece kendisi karar verir, başkaları bu karara etki edemez. Bu yaklaşımda öğretmene düşen görev, öğrencilerin kendi duygu ve değerlerini fark edebileceği özgür ortamlar oluşturmaktır. Uygun ortam hazırlandıktan sonra öğretmen, öğrencilerin neyin kendisi için önemli olup olmadığını karar vermelerine yardım olmak maksadıyla çeşitli olay, karikatür, sorular ve görseller kullanarak öğrencilerin cevaplarını belirginleştirmelidir. Ahlâki ikilem yaklaşımında ise öğrencilere örnek bir olay üzerinden bir problem durumu verilerek öğrencinin kendilerine göre doğru olan davranışı seçmelerini ve bu davranışı neden seçtiğini açıklaması istenir. Bundan yola çıkarak ilerlemeci eğitim felsefesinin öğrenciye demokratik ortamlar sunulması ve bu ortamlarda eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesini ileri sürmektedir. Değer analizi yaklaşımında ise öğrencinin problemlere yönelik bilimsel araştırma sürecini ve mantıksal düşünme becerisini kullanarak, sonuçları değerlendirip kendi kararına ulaşması sağlanır. Bu sayede öğrenci problemlerle karşılaştığında çözümleme, eleştirme, yargılama, seçme, karar verme ve değerlendirme yaparak bilimsel araştırma becerileri kazanır. Bu beceri sayesinde, öğrenci değerlerin telkin ve doğrudan öğretimi yaklaşımının tersine kendi kararlarını vermesini sağlar. Yeniden kurmacılık eğitim felsefesinde ilerlemeci felsefede olduğu gibi değerlerin belirginleştirilmesi, değer analizi ve ahlâki ikilem yaklaşımları kullanılmaktadır. Özgür ortamlar oluşturularak öğrencinin değerler hakkında düşünüp muhakeme yapması öngörülür. Kısacası idealist perspektife göre değerler mutlak ve değişmezdir. Pragmatist perspektife göre ise değerler duruma göre anlam ifade eder ve değişebilen bir niteliğe sahiptir (Tuncel, 2020). Eğitim sistemi değiştirilse bile sistemin felsefesi bozuk olunca; duygusuz, kutsalı olmayan, vicdansız, hedefsiz ve işe yaramaz bireyler yetişir. Aklını gerektiği yerlerde kullanmayı öğrenmiş, haddini bilen, kendi tarihînde ve kültüründe bulunan rol model insanları örnek almış, değerleri içselleştirmiş, vatanına, milletine ve devletine sadakatle bağlı nesiller toplumu geleceğe taşıyabilir (Şeker, 2020).

1.3.1. Karakter Eğitiminde Değerlerin Rolü

Karakter eğitimi, formal ya da informal programlar ile yeni nesile temel insani değerleri kazandırma, değerlere yönelik duyarlılık oluşturmak, değerleri davranışa dönüştürmek konusunda öğrencilere yardımcı olmayı amaçlar (Ekşi, 2003). "Bir çocuğu nasıl eğitirseniz çocuk, o şekilde karşınıza çıkar" (Şeker, 2020). Türkiye`de karakter ve değerler eğitimine uygun hedefleri içeren faaliyetler ilk ve ortaöğretim kademesinde yer alan sınıflarda uygulanmaktadır. Uygulanan etkinliklerden hangi ölçüde verim alınacağı öğretmenlerin karakter eğitimi ve değerler üzerindeki yeterliliklerine bağlıdır. Buna bağlı olarak karakter ve değerler eğitiminden alınan verimin arttırılması için öğretmen yetiştirme programlarında bu konunun üstünde durulmalıdır. 2018-2019 öğretim döneminde uygulanmaya başlanan yeni öğretmenlik lisans programlarında "karakter ve değerler eğitimi" isminde bir ders yer almıştır. Karakter ve değerler eğitimi dersi yeni lisans programı dahilinde sosyal bilgiler öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğretmenliği ve sınıf öğretmenliği programlarında "meslek bilgisi seçmeli dersleri" içinde bulunmaktadır (Ekşi, Katılmış, 2020). Karakter eğitimi süreci ailede başlayıp okulda devam eden bir süreçtir. Bu süreçte değerler, öğrencilere olumlu değer tercihleri ve alternatifleri sunularak öğretilir. Karakter eğitimi iyi düşünen, iyi hisseden, iyi davranan bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Aktepe, 2019). Değerleri içselleştirmiş bireyler; çevresine zarar vermeme, kalp kırmama, topluma rahatsızlık vermeme ve insani sorumluluklara karşı hassasiyet kazanır ve bu hassasiyeti davranışlara dönüştürür. Bu durum toplumun ve devletin bireyde olmasını istediği bir özelliktir. Değerlerin yaşam tarzı haline gelmesini hayal etmek en başta eğitim paydaşlarının isteğidir (Şeker, 2020).

Değerler eğitimi henüz yeni bir kavram olup yakın zamanda popülerleşmeye başlamıştır. Geçmiş zamanlarda karakter eğitimi ve âhlak eğitiminin içinde verilmiştir. Günümüzde ise değerler eğitimi ön plana çıkmaya başlamış olup bu kavram hakkında çok sayıda makale ve kitaplar yazılmış, konferanslarda ele alınmaya başlanmıştır. Karakter eğitimi yüzyıllar boyu devam etmektedir. Platon, Martin Luther, John Dewey, Horace Mann gibi tarihteki önemli kişilikler karakter eğitiminin verilmesi gerektiğini düşünmüşlerdir. Karakter eğitiminde, değerler ayrımı, âhlaki eğitim, değer aktarımı, sosyalleşme sınıflamaları gibi çok sayıda sınıflandırma bulunmaktadır (Keskin, 2016). Günümüze kadar değerler eğitiminde

değer gerçekleştirme, karakter eğitimi, vatandaşlık eğitimi, ahlâk eğitimi olarak dört farklı yönelim yer almaktadır (Akbaş, 2007).

İnsanların karar vermesini, ihtiyaçlarını karşılama şeklini, yapacağı çalışmaları ve düşünceleri üzerinde bilişsel ve sosyal özellikleri etkili olmaktadır. Bu nedenle tek başına akademik başarı ya da duyuşsal özellikler hayat için yeterli olmamaktadır. İnsanın başarı ve duyuşsal yönten tatmin olduğu bir hayat yaşabilmesi için eğitim etkinlikleri hem bilişsel hem de duyuşsal alana yönelik olmalıdır. Derslerde akademik becerilere yer verildiği kadar duyuşsal becerilere de yer verilmelidir ve biri diğerine tercih edilmemelidir. Karakter ve değerler eğitimi, iyi bir rol model olma ve öğrencilerin hayatın içinde bulunan değerleri üst düzey düşünme becerileriyle düşünmelerine imkân tanır. Okul-aile-çevre üçgeni içinde iş birliğini oluşturma ve öğrencilerin değerleri özümseyip karakterlerinin bir parçası haline getirmesi gibi önemli konularda yardımcı olabilir. Bu bağlamda karakter eğitimini şöyle tanımlayabiliriz; öğrencilerin temel insani değerleri ve adalet, dürüstlük, eşitlik, saygı, sorumluluk, sevgi, vatanseverlik vb. değerleri özümseyip karakterlerinde yer etmesini sağlamak amacıyla yapılan amaçlı etkinliklerdir. Karketer eğitimi kapsamında yapılan etkinlikler öğrencilerin karakter gelişimine yardımcı olmak amacıyla uygulanır. Karakter, bireyin taşıdığı özellikler ve aile, okul, çevrede bulunan değer yargılarından etkilenip ortaya çıkmaktadır. Karakter; bireyin birtakım zihinsel, duyuşsal, bedensel faaliyetlerinin karşılığı olarak ortaya çıkan davranışlara çevrenin verdiği değerdir. Öğrencinin nasıl bir insan olarak yetiştirileceği karakter eğitiminin temek konusudur. Bu amaçla, öğrencilerin karakter gelişimi üzerinde olumlu etkileri bulunan etkinlikleri kapsamakta ve ahlâklı insanlar yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu nedenle karakter eğitimi için seçilen düşüncelerin doğru olmasına dikkat edilmelidir. Eğer düşünceler iyice incelenmezse ve sağlam olmazsa kişinin ahlâki davranışlarda bulunması oldukça zorlaşır. Karakter geliştirmenin içinde değer açıklama, değer analizi ve ahlâki ikilem gibi yöntemler bulunmaktadır. (Ekşi, Katılmış, 2020). Okullarda ahlâki karakteri geliştirmek amacıyla eğitimin tüm paydaşlarını kapsayan ve çeşitli etkinlikler uygulanarak karakter eğitimi yapılmaktadır. Karakter eğitiminin nasıl yapılacağı ile ilgili bazı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Lickona, karakter eğitiminde kullanılabilecek stratejileri okul ve sınıf strajileri olarak ikiye ayırmıştır. Okulda uygulanan statejilerde, okulun ötesine bakmak, okul içinde olumlu ahlâk oluşturmak, okul, aile ve toplumun birlikte

hareket etmesini amaçlamaktadır. Öğretmen uyguladığı etkinliklerde ahlâki bir bakış açısıyla okulda, mahallede ve dünyada olanları öğrenciye aktarmalı, bunlara yönelik düşünce ve ilginin gelişmesini sağlamalıdır. İletişim, pedagoji ve yönetişim becerileri okulda olumlu ahlâk kültürü oluşturmak için önemlidir. Okul içi ve dışındaki paydaşlarla birlikte hareket ederek ortak değerler etrafında toplanmış bir aile olmak için çabalamak gerekir (Meydan, 2014). Eğitim de zaman içinde değişmektedir. Bu bağlamda toplumsallıktan bireyselliğe evrilmektedir. Eğitimin bireyselleşmesi bazı psikolojik ve sosyal problemlere sebep olabilir. Ahlâk ve karakter eğitimi bu sorunlara çözüm olabilir (Erkılıç, 2020).

Lickona`nın çalışmasında yer verdiği karakter eğitiminde esas alınması gereken özellikler şunlardır (Lickona, 1996`dan aktaran Ekşi, 2003, 80-83):

1. Karakter eğitimi, temel ahlâki değerleri merkeze almalıdır. Toplumun üzerinde anlaştığı ve tarafsız bir şekilde önemli kabul edilen değerler ele alınmalıdır (özen, dürüstlük, adalet, sorumluluk, saygı).
2. Karakter eğitimi değerlerin, düşünme, duygu ve davranış boyutlarını ele almalıdır. İyi bir karakter eğitiminde öğrenci değerleri anlar, onları hisseder ve davranışa dönüştürür.
3. Etkili bir karakter eğitimi değerleri teşvik eden, kapsamlı, hedefli, inisiyatifi bulunan bir yaklaşım gerektirir.
4. Okul insancıl ve şefkatli olmalıdır. Okul karakterin vücut bulmuş hali olmalıdır. Okulda bulunan sınıf, kantin gibi yerlerde temel insani değerler uygulanmalı ve yaşanmalıdır.
5. Öğrencilerin karakterlerini geliştirmek için birtakım uygulamalara ihtiyacı vardır. Çünkü öğrenciler en iyi yaparak yaşayarak öğrenirler. Öğrencilere gerçek hayat durumları verilerek öğrenciler değerleri daha kolay öğrenebilir.
6. Etkili bir karakter eğitimi için müfredatın merkezinde öğrenci olmalı ve müfredat anlamlı ve yüreklendirici olmalıdır. Karakter eğitimi akademik eğitimden ayrı tutulmamalı, karşılıklı destekleyici olarak verilmelidir.
7. Karakter eğitimi öğrencilerin içsel motivasyonlarını sağlamalıdır. Öğrenciler ahlâki yargılarının doğru olanı söylediğini yapmak için içsel bir bağ oluşturmalıdır.
8. Okul yönetimi birlikte hareket etmeli, sorumlulukları paylaşmalı ve aynı değerlere bağlılığı olan bir topluluk olmalıdır. Bütün okul yönetimi karakter

eğitimi çabasına ortak olmalıdır. Öğrenciler için geçerli olan değerler yönetim için de geçerli olmalıdır. Ahlâki konularda okul çalışanlarını eğitmelidir.

9. Karakter eğitiminin yapılabilmesi için hem okul çalışanları hem de öğrencilerden ahlâki liderlik gerektirir. Bir lider, karakter eğitim komitesi ve öğrenci inisiyatifi bulunmalıdır.
10. Okul, çevre ve aile uyum içinde çalışmalıdır. Okul karakter eğitiminde aile ile ilişkilerde bulunmalı ve çevresel imkânlardan faydalanmalıdır.
11. Karakter eğitimi değerlendirilirken; okulun ahlâkı, karakter eğitiminde bulunan personelin işlevselliği ve öğrencilerin iyi karakter göstermelerini ele alınmalıdır.

Diğer yaklaşımlarla kıyaslandığında karakter eğitimi daha bütüncül ve günümüzde de kullanılan bir yaklaşımdır. Diğer yaklaşımların da bazı olumlu yönlerini ve eleştirilerini kullanarak çok boyutlu bir yapıda geliştirilmiş olması, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarının tümüne yönelik olması, değer geliştirme ve değerlerin telkini yaklaşımlarını bir araya getirmesi, değerler ve karakter eğitiminde dinî, manevi ve geleneksel değerlere önem vermesi, Geleneksel ve modern değerleri bir arada vermeyi hedefleyen Türk milli eğitiminin genel amaçlarına uygun olması, Türkiye`de okullarda uygulanan değerler eğitiminde on yıldır kullanılan bir yaklaşım olması sebebiyle önemlidir (Meydan, 2014).

1.4. Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi

Sosyal Bilgilerin konusu insanlar ve onların yaşamlarıdır. Sosyal Bilgiler bireyin toplumu ve toplum içindeki yerini anlamasını sağlar. Sosyal Bilgiler disiplinlerarası bir alan olduğundan dolayı tanımlanması kolay değildir (Doğanay, 2002, 16).

Etkili bir sosyal bilgiler öğretimi konuların etik boyutuna önem verir. Ortak iyiye uygun olarak düşünsel duyarlılık açısından uygun ortamları oluşturarak çeşitli sorunların üzerinde konuşur. Sosyal Bilgiler eğitiminin etkili bir şekilde yapılabilmesi anlamlı olmasıyla ilişkilidir. Sosyal Bilgilerde üzerinde durulan içerik öğrenmeye değerdir. Bu içerik ve etkinliklerin yardımıyla öğrencilere sosyal anlama ve etkin yurttaşlık kazandırılır. Aynı zamanda öğrencilerin içerik ve hedefler arasındaki ilişkiyi anlamasını sağlar. Öğrenciler bilgileri ezberlemek ve becerileri soyutlanmış olarak uygulamak yerine bilgileri birbirine bağlanmış bir örüntüyle öğrenip, gerçek hayatta kullanabilecekleri beceri, inanç ve tutumları öğrenirler.

Öğrenmeye değer bu içerik öğrencilerin kültürüyle ilişkili ve onun değerini anlayacağı bir şekilde öğretilir. Öğretmenler konuları yapaycılıktan kurtarıp öğrencilere en uygun örnek durumları, onlar için en çok esin kaynağı olabilecek modelleri seçmelidir (NCSS, 1993). Sosyal Bilgiler dersi, öğrenciyi toplumsal yaşama hazırlayıp öğrenciyi etkin bir vatandaş olarak yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Bu amaçlara ulaşmak için Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciye çeşitli değerler kazandırılması gerekir (Keskin, 2016).

Okulda öğrencilerin yakın çevresinden öğrendiği değerler pekiştirilir ve geliştirilir. Ayrıca öğrencilere yeni değerler kazandırılır. Değerler eğitimi farklı ve birbirini tamamlayan etkinlikler aracılığı ile okullarda yapılmalıdır. Değerler eğitimini yalnızca derslere indirgemek hata olur. Çünkü; okul kültürü, formal ve informal program değerler eğitiminin içine yer almaktadır (Keskin, 2016). Sosyal Bilgiler öğretimi konuları işleme biçimiyle bütünleştiricidir. Öğrencilerin vatandaşlık eğitimleri ve sosyal anlamalarına destek olacak biçimde konuları sunmak için bilim dallarıyla olan sınırlılıkları aşar. Uygun bir biçimde birleştirilmiş sosyal bilgiler öğretimi, zaman içinde değişen durumun farkına varmasını, çeşitli yöre ve kültürler ile ilgili bilgileri öğrenmesini ve bu bilgilerin vatandaşlık ile ilgili karar vermede olası etkilerini değerlendirmesini sağlar. Sosyal bilgiler öğretimi geçmiş deneyimlerden yola çıkıp geleceğe bakarak bütün zaman ve mekanlar açısından birleştiricidir. Sadece kendi yaşadıkları toplumda değil aynı zamanda diğer kültürlerle ilişkili olarak geçmiş zamanda dünyanın unsurlarının nasıl çalıştığını anlamasında öğrencilere destek olur (NCSS, 1993).

Günümüzde bütün derslerde değerler eğitimi yer almaktadır. Ülkemizde öğrencilerin hayatı boyunca kullanacağı değer, bilgi ve becerilerin büyük bir bölümü Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi derslerinde kazandırılır. Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi derslerinin programında değerler doğrudan yer almış olup kavram, beceri ve değer halinde üç faktörden oluşan kazanımlar bulunmaktadır (Keskin, 2016). Toplumların geleceğini o topluma ait değerleri kazanmış ve bu değerleri kendi yaşamında uygulayan donanımlı insanlar inşa eder. Değerlerin öğretiminin temeli aile ile atılır. Aile toplumun temel taşlarındandır ve bu nedenle bazı toplumsal değerlere sahiptir. Değerlerin bireylere aktarılması eğitimin en temel görev ve amaçlarından biridir (Safran, 2014, 120). İnsanlara saygılı ve hoşgörüyle yaklaşmak, çalışkan ve vatansever olmak, kendine yapılmasını istemediğini şeylerin başkalarına

da yapılmasını istememek benzeri ahlâki değerler duyuşsal alan kapsamındadır. Toplum için gerekli olan değer ve ahlâki ilkelerin kazandırılmasında etkili derslerden biri sosyal bilgiler dersidir (Tay, Öcal, 2011, 344). Etkili bir sosyal bilgiler öğretimi bilgi, beceri, değer ve tutumları eylemle uyumlu biçimde aktarır (NCSS, 1993).

Sosyal Bilgiler nedir? Sorusuna genellikle tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularının bir arada sunulduğu ders, cevapları verilmektedir. Bu tanımların yapılmasının sebebi 2005 yılına kadar olan bir ünite tarih, bir ünite coğrafya olarak işlenmiş olmasıdır. Sosyal Bilgiler dersinin tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularından ibaret olmadığının anlaşılması açısından sosyal Bilgileri meydana getiren disiplinler hakkında bilgi sahibi olmak son derece önemlidir. Bu bakımdan sosyal bilimlerin geniş kapsamlı bilgi üretme özelliği görülür. Üretilen bilgiler insanlara faydalı olması amacıyla üretilir ve bu bilgilerin insanlara ulaştırılması amaçlanır. Eğitim bu bilgileri ulaştırma yollarından biridir. Eğitim ile bu bilgi, beceri ve değerlerin aktarılması ise sosyal bilgiler dersi aracılığı ile yapılmaktadır (Turan, Ulusoy, 2011, 3-4).

Tükiye`de değerler eğitimiyle ilgili 2005-2006, 2010-2011, 2016-2017 yıllarının programında birtakım değişiklikler olmuştur. 2005-2006 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı`nda değerin tanımı yapılmış, ünitelere göre öğrencilere kazandırılacak değerlere ve değerler kazandırılırken kullanılabilecek yöntemlere yer verilmiştir. Bu gelişmeler değerler eğitiminin farkındalığının artmasında önemli etkiye sahiptir. 2016-2017 programında değerler eğitimi programın temelini oluşturmuştur. Bunun sonucu olarak ilköğretim ve ortaöğretimde bütün derslerin müfredatlarının açıklama bölümünde “değerlerimiz” başlığı oluşturulmuştur. Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik değerleri kök değerler olarak belirlenmiştir (Ekşi, Katılmış, 2020).

Hızla ilerleyen bilimsel ve teknolojik gelişmeler geçmiş yıllara oranla bireylerin daha zor sorunlarla karşılaşmasına neden olmaktadır. Bireylerin karşılaştıkları problemlerin üstesinden gelebilmesi için disiplinlerarası yaklaşımın benimsenmesi gerekir. Bu kapsamda sosyal bilgiler dersi, psikoloji ve sosyoloji bilimlerinin kaynaştırılmasıyla oluşmuştur. Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin yaşamlarında doğru ve mantıklı kararlar almalarını aynı zamanda öğrencilerin kişisel, ailevi, bölgesel, ulusal ve küresel konular hakkında bilgi ve görüş sahibi olmasını sağlar. Bu sonuçlardan hareketle Sosyal Bilgiler: “Etkin ve üretken bireyler

yetiştirmek, öğrencilerin insan ilişkilerini ve vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla sosyal bilimleri kaynaştıran bir ilköğretim dersidir" (MEB, 2015).

Tablo 2: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı`nda Yer Alan Değerler

1. Adalet	10. Estetik
2. Aile Birliğine Önem Verme	11. Eşitlik
3. Bağımsızlık	12. Özgürlük
4. Barış	13. Saygı
5. Bilimsellik	14. Sevgi
6. Çalışkanlık	15. Sorumluluk
7. Dayanışma	16. Tasarruf
8. Duyarlılık	17. Vatanseverlik
9. Dürüstlük	18. Yardımseverlik

Millî Eğitim Bakanlığı. [02.03.2019]. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar.

MEB 2018 Sosyal Bilgiler Programında değerlere önem verildiği söylenebilir (Tablo 2). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar başlığı altında yer alan bir ifade şu şekildedir MEB[02.03.2019];

> "Program'da değer ve beceriler kazanımlarla bire bir ilişkilendirilmiştir. Ancak değer ve beceri öğretiminin hayat boyu öğrenme çerçevesinde ele alınması için söz konusu değer veya beceriler uygun görülen farklı kazanım ve öğrenme alanlarıyla da ilişkilendirilmelidir."

Okul, kültürel değerlerin nesilden nesile aktarılmasını sağlayan önemli bir araçtır. Okullarda verilen derslerden biri de Sosyal Bilgiler dersidir. Öğrencileri topluma hazırlayıp iyi bir vatandaş olarak yetiştirmek Sosyal Bilgilerin en temel amaçlarından biridir. Sosyal Bilgiler dersinde belirtilen amaçlara ulaşmak için öğrencilere uygun değerlerin kazandırılması gerekir. Bu bağlamda değerlerin ilk defa ele alındığı program 2005 Sosyal Bilgiler Programıdır (Keskin, 2016)

Tablo 3: 2005 ve 2017 Yıllarındaki Programlarda Değerler

2005	2017
Aile birliğine önem verme	Aile birliğine önem verme
Adil olma	--
Bağımsızlık	Bağımsızlık
Barış	Barış
Özgürlük	Özgürlük
Bilimsellik	Bilimsellik
Çalışkanlık	Çalışkanlık
Dayanışma	Dayanışma
Duyarlılık	--
Dürüstlük	Dürüstlük
Estetik	Estetik
Hoşgörü	Hoşgörü
Misafirperverlik	--
Sağlıklı olmaya önem verme	--
Sevgi	Saygı
Saygı	--
Sorumluluk	Sorumluluk
Temizlik	--
Vatanseverlik	Vatanseverlik
Yardımseverlik	Yardımseverlik
--	Demokratik tutumu benimseme
--	Doğa sevgisi
--	Doğal çevreye duyarlılık
--	Eşitlik
--	Etik
--	Farklılıklara Saygı
--	İş birliği
--	Kültürel mirasa duyarlılık
--	Öz kontrol
--	Özgüven
--	Özsaygı
--	Tarih Bilinci
--	Tasarruf

Tay, Bayram. "2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Eğitim Programının Karşılaştırması". IJOESS. c. 8 s. 27 (2017): 475.

2005 Sosyal Bilgiler programında 20 değer bulunmaktadır. Bu değerlerin 14`ü 2017 programında yer almış olup 6`sı kaldırılmıştır. 2017 Sosyal Bilgiler taslak programında 27 değere yer verilmiştir (Tablo 3). 27 değerden 13 tanesi programa yeni eklenen değerlerdir (Tay, 2017).

İnsanlık tarihînin oluşturduğu değerler öğrencilere duyuşsal alan eğitimi ile kazandırılmaktadır. Değerler iki farklı yaklaşım ile öğretilir. Birincisi değerlerin gizil program aracılığıyla öğretilmesidir. Bu yaklaşımda değerler derslerin içine planlı bir şekilde içerik olarak dahil edilmek yerine; okulun atmosferi, törenler ve çeşitli

kurallar yoluyla kazandırılır. Değerlerin doğrudan öğretiminde ise değerler programa ve içeriğe eklenir. Belirlenen değerlerin farklı öğretim yöntemleriyle öğrencilere kazandırılması hedeflenir. Yeni sosyal bilgiler öğretim programlarında değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımı temel alınmıştır. Bu gelişmenin bir sonucu olarak değer öğretim yaklaşımları ve değerler ile ilgili etkinlikler programa dahil olmuştur. Değerlerin gizil olarak ve doğrudan öğretilmesi yaklaşımları birbirini tamamlamaktadır. Vatan ve bayrak sevgisi gibi ulusal değerler, cumhuriyetin temel ilkeleri, saygı ve hoşgörü gibi demokratik değerler ve sağlıklı yaşam gibi temel değerler hem gizil hem de doğrudan öğretim yaklaşımlarıyla kazandırılmalıdır. İki yaklaşımın birlikte kullanılması yardımıyla öğrenciler değerleri fark eder, içselleştirip davranışa dönüştürür, değerlerin toplumsal işlevini öğrenmekle beraber kendi değerler sistemi üzerinde fikir yürütür. Etkili bir değerler eğitimi olması için öncelikle öğrenci aktif olmalıdır. Öğrenci faaliyetlere katılmalı, törenlerde bulunmalı, sosyal projelere katılma, değerlerin bilimsel olarak incelemesi ve kendi değerleri üzerine düşünmesi gibi etkinlikler yardımıyla değerlerin kazandırılması sağlanabilir (Tay, Öcal, 2011, 360).

Olgular, fikirler ve beceriler içerikten ayrıştırılmış bir biçimde öğretilemez. Bilgi, beceri, inanç ve değerler, yapılandırılmış tutumlar ağı çerçevesinde öğrencilere verilip birbirleriyle bağlantıları ve uygulama alanları öğretilmelidir. Etkin bir sosyal bilgiler eğitimi içerik ile öğretilen bilgilerin gerçek hayatta kullanılması amacıyla bazı etkinlikler içerir. Örneğin, demokratik değerleri ve vatandaşlık yaklaşımlarını oluşturan tarihî olayların canlandırılması, rol oynama ve taklit etkinliklerine başvurulabilir. Aynı zamanda öğrenciler çeşitli yurttaşlık ve sosyal rollere de katılırlar (NCSS, 1993).

1.5. Kahramanlar ve Özellikleri

Araştırmanın amaçlarından biri de öğretmenlerin zihninde hangi kahraman özelliklerinin yer aldığının, tarihî şahsiyet denildiği zaman aklına hangi özelliklerin geldiğinin açığa çıkarılmasıdır.

Tarihî bir ev olarak hayal edelim, duvarlarında bazı büyüklerimizin resmi asılı dururken pek çoğunun ise sandıklarda ve tavan arasında tozlanmaya bırakıldığını söyleyebiliriz (MacMillan, 2017). Bazı kişiler topluluğun sevdiği ve kutlu saydığı insanlardır. Bahsedilen kutluluk milletin duygularını ve düşüncelerini

yansıtır. Bu kişiler hiçbir baskı olmaksızın kendiliğinden bu kutluluğa erişmişlerdir. Bu sevgi zorla değil kendiliğinden olur ve sıradan insanlar tarihe büyük şahsiyet olarak gösterilemez (Atsız, 2017). Namusu ve şerefi, milli ve manevi değerleri uğruna kanının son damlasına kadar mücadele edip bu toprakları vatan yapmış kahramanların torunları, sahip oldukları görevin ne kadar farkındadırlar? Çünkü bu millet, adaleti, hoşgörüsü, saygı ve yardımlaşmasıyla haksızlığa uğrayanların yanında, zulmedenlerin karşısında, zor durumda olanı koruyup haklının yanında olan, dünyaya nizam vermiş ataların torunlarıdır. Bu vatan, kendisini bu topraklara ait hisseden bütün samimi insanların gölgesinde güvenle yaşadığı bir çınardır (Şeker, 2020).

Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin en zor anladığı derslerdendir. Öğrenciler Hayat Bilgisi dersinden sonra Sosyal Bilgiler dersini aldığında çok zorlanmaktadır. Sosyal Bilgilerin pek çok disiplinden oluşması ve öğrencilerin bu dersi ezber yoluyla, anlamadan öğrenmek zorundaymış gibi düşünmelerinden kaynaklanması bu zorluğun sebebi olabilir. Aslında öğrenciler yaşamadığı olayları kahramanların gözünden bakabilirse ve kendilerini kahramanın yerine koyabilirlerse hem dersin zorluğu azalır hem de konuların kalıcılığını arttırabilirler (Öztürk, Coşkun-Keskin, Otluoğlu, 2014). Bu nedenle tarihi şahsiyet ve kahramanlık kavramının doğru anlaşılması için literatürde yer alan tanımların incelenmesi gerekmektedir.

Kahramanlık; her ne kadar cesaret ve empati gibi kahramanlığı oluşturan ögelere sahip olsa da araştırmalar yoluyla kişilerin kahramanlar hakkındaki algıları da araştırılmaktadır. Kahramanlar verilirken onların temel özellikleri ve zarar potansiyel riskleri barındıran özellikleri araştırılmalıdır. Bu özellikler kişiliği ve ahlâki karakteri etkilemektedir (Stenstrom, Curtis, 2012).

Bazı toplumlarda risk alan kişilerin sayısı fazla, bazılarında ise az olmuştur. Risk alan insanlar fedakarlıkta bulunmayı tercih eden ve bu uğurda başarısızlığı bile göze almış kişilerdir. Eğer tarihî şahsiyetler risk almasaydı bilimde, sanatta ve politikada ve daha pek çok alanda şu an nasıl bir noktada olurduk? Tarihe baktığımızda tarihî şahsiyetlerin bazı ortak özellikleri vardır. Hırs bunlardan biridir. Diğeri ise insanların aşamadığı engelleri farklı bakış açılarıyla fırsatları değerlendirerek bir yolunu bulup aşmalarıdır diyebiliriz (MacMillan, 2017). Bu özellikler tarihî şahsiyetlerin pek çok özelliklerinden bazılarıdır. Atalarımız kahramanlığı bir huy ve erdem olarak görmüşlerdir (Atsız, 2017). Türk tarihînde

sayılamayacak kadar fazla kahraman mevcuttur. Fatih Sultan Mehmet bu kahramanların başında gelenlerdendir. Çünkü kalem ve kılıcı birlikte yürütmüş, çağ açıp çağ kapatmış bir kahramandır (Şimşirgil, 2014).

Tarih, ilginç bir şekilde bazı kişileri tam hakkıyla anlatan, bazı büyükleri de hiç anmayan bir ihtiyardır. Türk tarihî, dünyanın en destansı şiirlerinden biri ve kahramanları da o şiirin en güzel mısralarıdır. Vatan sürekli büyüyen ve inşa halinde bir yapıya benzer. Bu yapıda milletin bütün fertlerinin katkısı vardır. Ancak en çok emeği olan ve en çok taş koyanlar ise kahramanlardır.

Milletler önce kahramanlar, sonra ise şairler ve alimler yetişir. Dünya tarihînde ve Türk tarihînde pek çok kahraman bulunmaktadır. Bazı kahramanların şanı dünyaya yayılmış, bazıları büyük zaferler kazanmış, bazıları ise büyük bir müdafaa kahramanı olmuştur. Büyük işler başarmalarına rağmen tarih, kahramanların da bazı küçük kusurlarını kaydetmiştir. Bazı kahramanlar önceden büyük işler başarıp sonrasında ise fenalığa yönelip ve şanlarıyla beraber hayatlarını da kaybetmişlerdir (Atsız, 2017).

Maalesef biyografi üzerine çalışan araştırmacılar ve tarihî şahsiyetlerin biyografilerinden faydalanan kişilerden diğer tarihçilere önyargı ile yaklaştılar. Tarihî şekillendirmiş olan büyük insanlara karşı bakış açıları oldukça sığ idi ve bu yüzden biyografilerden faydalanan araştırmacılara karşı tarihî sağlam bir zeminde ele alamayan amatörler olarak gördüler. 19. yüzyıl düşünürü Thomas Carlyle, kahraman olarak ifade ettiği tarihî şahsiyetleri tarihteki kilit isimler olarak nitelemiş ve onların tarihî oluşturan kişiler olduğunu savunmuştur. Carlyle bir makalesinde tarihîn en önemli kişiliğinin kim olduğunu sorgulamış, insanlığın en büyük mucidi kimdir? Ordularını Alplere gönderip zafer kazanan kişi mi, yoksa demir madenini şekillendirip kendine barınak yapan adam mıdır? diye sormuştur. Ona göre toplum sayısız insanın yaşamları ve katkılarıyla oluşmuştur ve bu nedenle tarihî de sayısız biyografi oluşturur. Tarihî meydana getiren kişiler, dönemin ilerleyişini ve ihtiyaçlarını net bir şekilde görebilen, o çağın duygularını tasvir eden kişilerdir. Tarihî şahsiyetleri anlayabilmek için, onların değerlerinin ve hayata bakış açılarının kendilerine özel olduğunu kavramak gerekir. Onlar günümüzdekinden farklı fikir kaynaklarından beslenmiş, farklı sosyal ve politik ortamlarda yaşamışlardır. Bu nedenle onların fikirlerini anlamak oldukça uğraş gerektirir (MacMillan, 2017).

1.6. Tarihî Şahsiyetler ve Değerler

Tarih, milletlerin hafızasıdır. Hafıza nasıl ki insanların en küçük ve en yaşlılarında bulunmuyorsa milletlerin de en gençlerinde ve yaşlanıp çürümüş olanlarında bulunmaz. Tarih bilinci milletlerin hareketini belirleyen bir savunma silahıdır. (Atsız, 2017). "Tarih sahnesinden çekilen devletlerin ve milletlerin izi, işareti, tesiri ve hatta ruhu öyle kolay kolay silinmez" (Şimşirgil, 2014). Tarihî şahsiyetler de bu izleri oluşturan kişilerdir. Tarihî şahsiyetler tuttukları kayıtlar ve yaptıklarıyla hem tarihîmizi oluşturan kişilerdir hem de onların da bizim gibi birer insan olduğunu anlayabilmemizi sağlayan tarihîn tozlu sayfalarından önümüze çıkan değerli kişiliklerdir (MacMillan, 2017).

İnsan topluluğunu diğer canlı topluluklarından ayıran en büyük özellikler; değerler, ahlâk ve mukaddesattır. Bütün milletlerin ve bütün toplumların mukaddes saydığı birtakım değerler vardır. Türkler, manevi değerlere büyük önem atfetmişler ve kendi milli mukaddesat sistemlerini oluşturmuşlardır. Alp Er Tunga ve Oğuz Han tarihîmizde destanlaşmış ve mukaddes değerlerden olan milli kahramanlarımızdır. Malazgirt`in kahramanı ve onun bize hatırası Alp Arslan da milli mukaddesatlarımızdan biridir. Milli değerlere saygı göstermek kanunlarla da sağlanabilir. Asıl olan insanların bu saygıyı gönülden duymasıdır. Toplumlar tarihlerini inkâr ederek yok olur. İnkârın ilk aşaması ise kahramanları aşağılamaktır (Atsız, 2017). Toplumların sürekliliği için manevi ve kültürel değerleri kazanmış bireylere ihtiyaç vardır. Bu nesiller hem kendi kültürünün özelliklerini kazanmış hem de çağın gelişmelerine ayak uyduran bireyler olmalıdır. Kültürel değerleri geleceğe taşımak açısından maddi kültürün de önemli bir yeri vardır. Yaşanmış tecrübeler, gerçek hayat hikayeleri, kıssalar, menkıbeler gibi kültürel değerlerimiz asla silinmeyecek izlerdir (Şeker, 2020).

Yüzyılları aşarak bize ulaşan ve hepimizin aynı insanlığı paylaştığını hatırlatan bir ses duymak oldukça keyiflidir. Bu ses tarihî şahsiyetlerdir. Tarihî şahsiyetlerin de bizim kadar insan olduğunu unutmamak gerekir. Onları kendi dönemleri ve o dönemin şartları içinde düşünmeliyiz. Tarihî şahsiyetlerin karakterleri ve dönemleri ele alındığında mümkün olmayacak şekilde düşünmeleri beklenemez. Tarihî şahsiyetlerin nasıl karar aldığını öğrenmek için, o an sahip oldukları seçenekleri düşünmeye çalışmalıyız. Tarihî şahsiyetlerin de bizim gibi karşılaştığı pek çok sorun oldu, kimileri farklıydı kimileri ise benzerdi. Onların da bizimle

benzer özellikleri vardı. Onlar da sever, nefret eder, korkar, kaygılanırlardı. Onların da zevkleri ve acıları vardı. Tarihî şahsiyetler hangi özelliklere sahiplerdi ve nasıl lider oldular? Nasıl bu kadar cesurdular? Davranışlarının arkasında hangi nedenler vardı? Tarihî şahsiyetler kendi dönemlerini müthiş bir içgüdülsel algı ile algılıyordu. Bazıları uzlaşma yoluna giderken bazıları ise isteklerini zorla kabul ettirmeyi seçmiştir. Sonuç olarak iki tür liderler de kararlarıyla tarihe yön vermişlerdir. Bütün farklı özellikleri ile tarihî şahsiyetler bir Rönesans tablosunda ön planda yer alan kişiler gibidir. Tarih onlara akışı değiştirmek için bir şans vermiş ve onlar da bu şansı gayet iyi kullanmıştır (MacMillan, 2017). Edebi eserlerde iyi, kötü, yardımsever, cesur, akıllı, vicdanlı, asil, edepli gibi kavramlar ele alınmış olup, zulmeden, yakan, yıkan ve haksızlık edenler kötü olarak nitelendirilmiştir. Kötülerin karşı olanlar da iyi olarak nitelendirilmiştir. İnsanların çoğunluğu iyi olan niteliklerin yanında olmayı seçmiş, kahramanlarına da bu özellikler bağlamında kalbinde yer ayırmışlardır. Savaş zamanı mazlumu koruyup kollayan bir kahraman, sevdiğine kavuşmak için canını feda eden bir yiğit, örnek ve emsal olmuş, dillere destan bir şekilde anlatışmıştır. Tarihte hiçbir insan bedeni ve fiziki gücü ile ön planda tutulmamış ve vazgeçilmez olmamıştır. Bu bağlamda insanları ruhu, vicdanı ve değerleri kapsamında ele alarak onun kabul edilebilirlik seviyesi yükseltilmelidir. Günümüzde eğitim yönünden en önemli problemlerimizden biri de öğrencilerin önüne rol model şahsiyetler koyamamaktır (Şeker, 2020).

Bireylerin kişilik gelişiminde; mizaç, karakter özellikleri, anne-baba davranışları ve tutumları, kültürel özellikler ve toplumsal değerler gibi faktörler etki etmektedir. Çocuğa doğru zamanda doğru bir biçimde verilen mesajlar kişiliğinin sağlam temeller üstüne oturmasını sağlar. Günümüzde ebeveynler çocuklarının sağlam karakterli bireyler olarak yetişmesi için çaba sarf etmektedir. Yardımseverlik, cesaret, doğruluk, dürüstlük, hak ve hukuka değer verme, sorumluluk, azim, vefa ve daha pek çok değer ideal karakteri oluşturmaktadır. Değerlerin bir kısmı aile yoluyla ve eğitim yoluyla öğrencilere kazandırılır. Değerleri kazandırma yolunda daha farklı ve etkili yöntemler kullanılabilir. Bu yöntemlerden biri de tarihî şahsiyetlerin öğrenciler tarafından örnek alınmasıdır. Günümüzde kullanılan yöntemlerle kazandırılamayan kişilik özellikleri ve değerler tarihî şahsiyetlerin eğitimde kullanılmasıyla kolayca kazandırılabilir. Bu özellikleri barındıran insanları örnek vermek yine bu özellikleri kazandırma yolunda önemli bir adımdır.

İnsanlar, bebeklik döneminde anne babayı ve çevresinde bulunan kişileri taklit ederler. Bu nedenle ailenin çocuğa verdiği mesajlar çocuğun gelişimini etkiler. Anne-baba çocuğa örnek olacak davranışlar sergilemelidir. Aynı zamanda çocuklara tarihî şahsiyetlerin hikayeleri ve yaşanmış olaylar yardımıyla sağlıklı mesajlar verebilirler. Çocuklar okul çağına geldiğinde, yakın çevresi dışında kalan insanları da örnek almaya başlar. Bu dönemde çocuklar, okuduğu, tanıştığı, gördüğü kişilerin karakter ve davranışlarından da etkilenir. Ergenlik döneminde ise farklı kişilikleri ve özellikleri analiz ederek kendilerine en yakın hissettikleri ve genelde popüler olan insanları örnek alırlar. Üç döneme baktığımız zaman çocukların örnek alacağı kişileri özenle seçmemiz gerektiğinin farkına varabiliriz. Değerlerimizi ve tarihî şahsiyetlerimizi tanıma fırsatı bulmuş pek çok yabancı onlara hayranlık duymaktadır ancak kendi nesillerimize bu değerleri aktarmamamız oldukça vahim bir durumdur. Bu değerlerin aktarılamaması topluma oldukça ağır sorumluluklar yüklemektedir. Bu nedenle kendi kültürümüzü, tarihîmizi ve kahramanlarımızı öğretmeye odaklanmalıyız. Öyle olaylar vardır ki tekrar yaşanması mümkün değildir. Bu olayları bizzat yaşamış şahsiyetlerin hayatlarını ve kişilik özelliklerini doğru bir biçimde öğretmemiz çok önemlidir. Sözü edilen olayları ve şahsiyetleri öğrenmek çocukların geçmiş ve gelecek arasında köprü kurabilmesini aynı zamanda kişilik gelişimlerini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Tarihîmiz bu konuda oldukça zengindir. Bütün değerleri temsil edecek tarihî şahsiyetlerimiz mevcuttur (Aydınlı, [15.04.2019]).

2. YÖNTEM

Yöntem kısmında, araştırmanın modeli, katılımcılar, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, araştırmanın hangi amaçlarla yapıldığının net bir şekilde açıklanmasıdır. Her araştırmanın mutlaka amacı ve sonucu vardır. Araştırmanın amacı aynı zamanda konuyu meydana getiren problemi açıklar. Konu, sorun ve amaç birbirine bağlı unsurlardır. Araştırmanın amacı, araştırma yapılacak konuyu ve bu araştırmadan elde edilecek sonucun belirlenmesinde önemli bir yer tutar (Aziz, 2011, 29).

Bu araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetler ile ilgili görüşlerini ve sosyal bilgilerde tarihî şahsiyetlerin öğretimine ilişkin görüşlerini bildirmektedir.

Tarihî şahsiyetler tarih disiplini içinde yer alan bir kavramdır. Sosyal bilgiler dersi pek çok disiplin ile ilişkilidir ve bu disiplinlerden birisi de tarih disiplinidir. Bu nedenle sosyal bilgiler dersinde tarihî olaylar ve tarihî şahsiyetler sık sık karşımıza çıkmaktadır ve sosyal bilgiler programında önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarından biri etkili vatandaş yetiştirmektir. Etkili vatandaş ise yaşadığı kültüre ve topluma uyumlu olmalı ve onu geliştirme isteği duymalıdır (Tay, Öcal, Safran, 2011, 7). Bir toplumun zaman içinde ortaya çıkardığı ve kuşaktan kuşağa aktardığı bütün maddi ve manevi özelliklere kültür denir. Bir toplumu diğerinden farklı yapan en önemli unsur kültürdür. Kültür adeta o toplumun kimliğini oluşturur. Kültür bir toplumu yaşayış, düşünce tarzı, gelenekleri gibi pek çok yönüyle yansıtır. Kültür toplumların geçmişten gelen bağıdır. Bu nedenden dolayı kültürü o toplumun insanlarına kazandırmanın ilk aşaması onların geçmişi öğrenmesini sağlamaktır. Birey yaşadığı toplumun geçmişini öğrenirken geçmişte yaşanmış olayları ve bu olayların sonuçlarını, insanların ortaya koymuş olduğu eserleri, toplumların davranışlarını ve toplumların faaliyetlerinin dünyaya yayılışını

öğrenir. Kültürlenen bireyler kazandığı değerleri geleceğe aktarma sorumluluğuna sahiptir. İnsanlar kültürü geçmiş aracılığıyla öğrenir, bugün yaşar ve geleceğe taşır (Tay, Öcal, Safran, 2011, 7). Tarih disiplininin her ne kadar kendi yöntemleri olup yeni bilgi üretmeyi amaçlasa da tarih öğretimine bakıldığı zaman amaç olarak sosyal bilgiler ile kesiştiği nokta iyi vatandaş yetiştirmektir. Devletler vatandaşlarıyla olan ilişkilerinde devletin ve toplumun yapı taşlarından olan değerlerin bilinmesini ve benimsenmesini istemektedir. İşte bu değerlerin öğretiminde tarih biliminden faydalanılır (Bilgili, 2013, 143). Sosyal bilgiler dersinin hedeflerinden bazıları şunlardır; İyi vatandaşlar yetiştirmek, Toplum ile uyum içinde olan bireyler yetiştirmek, bireyin içinde yaşadığı toplumu tanıma ve yaşadığı dünya hakkında bilgi sahibi olma hedefleri bulunmaktadır. Bu hedeflere bakıldığı zaman toplum ve toplumsal yapı sosyal bilgiler kapsamında büyük öneme sahiptir. Sözü geçen toplumsal yapının açıklanmasında ve tanımlanmasında sosyal bilgiler sosyolojik kuram ve kavramlar çerçevesinde bu açıklamaları yapmaktadır (Bilgili, 2013, 142). 2018 MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında belirtildiği üzere "Eğitim sistemimizin temel amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerlerimiz ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ufuk işlevi görmektedir. Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlarımıza aktaracağımız öz mirasımızdır. Yetkinlikler ise bu mirasın hayata ve insanlık ailesine katılmasını ve katkı vermesini sağlayan eylemsel bütünlüklerimizdir. Bu yönüyle değerlerimiz ve yetkinlikler birbirinden ayrılmaz bir şekilde teori-pratik bütünlüğündeki asli parçamızı oluşturur. Güncellik içinde öğrenme öğretme süreçleriyle kazandırmaya çalıştığımız bilgi, beceri ve davranışlar ise bizi biz yapan değerlerimizin ve yetkinliklerin günün şartları içinde görünürlük kazanma araç ve platformlarıdır; günün şartları içinde değişiklik gösterebilir yapısıyla arızîdir ve bu sebeple de sürekli gözden geçirmelerle güncellenir, yenilenir" Değerlerimizin kökleri geçmişimiz ve geleneklerimizden beslenerek günümüze ve geleceğe uzanmaktadır. Toplumun temel insani özelliklerini oluşturan değerler insanların günlük hayatında karşılaştığı hemen her şeyde etkisini gösteren bir güç ve kudrettir. (MEB, 2018). Bir toplumun geleceği, değerleri benimsemiş ve onları kendi yaşamında uygulayan insanlara bağlıdır. Bu nedenle eğitim sistemimiz bireylere değerlere uygun ahlâki yapıyı ve davranışları kazandırma

amacıyla hareket etmektedir. (MEB, 2018). Öğretim programımızda bulunan *kök değerler* şunlardır; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik. (MEB, 2018). MEB Sosyal Bilgiler Programında yer alan değerler ise şunlardır; Adalet, Aile birliğine önem verme, Bağımsızlık, Barış, Bilimsellik, Çalışkanlık, Dayanışma, Duyarlılık, Dürüstlük, Estetik, Eşitlik, Özgürlük, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Tasarruf, Vatanseverlik, Yardımseverlik. (MEB, 2018). Sosyal Bilgiler Programının Özel Amaçları arasında bulunan "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri" "Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları" "Türk kültürünü ve tarihîni oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri" "Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri" (MEB, 2018). Sosyal bilgiler programının özel amaçları ile tarihî şahsiyetler arasında yakın bir bağ olması araştırmanın önemini ve çalışılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2.2. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesi Sosyal Bilgilerde tarihî şahsiyetlerin ele alınışına ilişkin Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?" biçiminde oluşturulmuştur.

Araştırma konuları başlangıçta çok kapsamlıdır. Bu sebepten dolayı araştırmanın problem cümlesi haline getirilmesi gerekir. Problem cümlesi yardımıyla araştırılan konu sınırlandırılır ve araştırılacak kalıba girer. Açık ve öz bir problem cümlesi araştırmanın en önemli basamaklarından biridir. Problem cümlesinin net olması araştırmanın deseninin geliştirilmesinde ve bulguların raporlanmasında yol gösterir (Balcı, 2013, 69).

2.2.1. Alt Problemler

1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyet kavramına ilişkin zihinsel imajları nedir?

2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetlerin yeri ve önemi hakkında görüşleri nelerdir?
3. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetler hakkında edindikleri bilgilerin kaynağı nelerdir?
4. Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarihî şahsiyetleri sosyal bilimlere ait hangi disiplinler ile ilişkilendirebiliyor?
5. Sosyal Bilgiler ders kitaplarının tarihî şahsiyetler yönünden nitelikleri sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre yeterli midir?
6. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre tarihî şahsiyetler aracılığı ile öğrencilere katkısı ne olabilir?
7. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde tarihî şahsiyetlerin eğitimini nasıl gerçekleştirmektedir?
    a. Hangi ünite ve konuları işlerken tarihî şahsiyetlerin anlatımına başvurulduğu tespit edilmiştir.
    b. Tarihî şahsiyetlerin öğretiminde hangi yöntem ve tekniklerden yararlanılmaktadır?
    c. Tarihî şahsiyetlerin eğitimi için kullanılan araç-gereç ve materyaller nelerdir?
8. Tarihî şahsiyetlerin öğretiminde karşılaşılan problemler nelerdir?

2.3. Sayıltılar

Araştırmayı karmaşadan kurtarmak bazı varsayımlar aracılığıyla mümkün olmaktadır. Çalışılan konunun tüm boyutlarının incelenmesi güç, zaman ve maliyet bakımından zorlayıcı olacağından varsayımlardan yararlanarak konuyu daha basite indirgemek mümkündür (Kıncal, Genç, 2010, 90).

Bu araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin araştırma sorularına samimiyetle cevap verdikleri kabul edilmiştir.

2.4. Sınırlılıklar

Bir araştırmanın sınırlılıkları araştırmanın problem, amacı, yöntemi ya da araştırmacının karşılaştığı diğer zorluklardan dolayı oluşur. Ayrıca araştırmacının bilgi, beceri ve imkanlarının kısıtlı olması da araştırmaya sınırlılık katabilir. Ayrıca

araştırmaya sınırlılık getirmek bazı problemlere yol açabilir. Bunlardan ilki konuyu daraltması, ikincisi ise genelleme yapmayı güçleştirmesidir (Kıncal, Genç, 2010, 90). Bu araştırma;

1. İstanbul İli Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Esenler ve Güngören ilçelerindeki devlet okullarında 2018-2019 yılında görev yapan 13 sosyal bilgiler öğretmeniyle sınırlıdır.
2. Araştırmada sözü edilen tarihî şahsiyetler sosyal bilgiler programında bulunanlar ile sınırlıdır.
3. Araştırmanın örneklemini oluşturan öğretmenler ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler ile sınırlıdır.
4. Araştırma, ulaşılan nitel bulguların tematik analiziyle sınırlıdır.
5. Araştırma, araştırmacının görüşme yapabilme kabiliyeti ile sınırlıdır.

2.5. Araştırmanın modeli

Bu araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgilerde tarihî şahsiyetlerin ele alınışı hakkında görüşlerini elde etmek amaçlanmıştır. Bu hedef doğrultusunda nitel araştırma yöntemi uygun görülmüştür. Araştırmada olgubilim yani fenomenoloji kullanılmıştır. Araştırma verileri, akademik görüşler ile hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan soruların öğretmenler ile yüz yüze görüşme yaparak sesli kayıt altına alınmasıyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yoluyla incelenmiştir. Araştırmanın deseni, araştırmada belirlenen soruların projeye dönüştürülmesidir ve bütün araştırmaların en önemli kısmıdır (Robson, 2015, 22). Araştırmacı belirlediği konu ile yöntem arasındaki bağı sağlamalıdır. Bu bağ araştırmaların en önemli kısmıdır (Tanrıöğen, 2012, 83). Bireyin çevresindeki dünyayı yorumlamasının anlaşılması ancak dünyaya o bireyin bakış açısıyla bakmak ile anlaşılır. Bu sebeple sosyal bilimler nesnelden daha çok öznele yönelen bir sorumluluk, spesifik ortamlarda bulunan insanların kişisel deneyim ve görüşlerine doğrudan ulaşma aracı olmalıdır (Balcı, 2013, 29). Nitel araştırma kuramsal düşüncelerle bireylerin ve grupların çeşitli sosyal ya da insan sorunlarına yönelttikleri anlamlar yoluyla ele alan ve araştırma problemlerinin incelenmesini kapsayan kuramsal çerçevelerin kullanılması ile başlar. Belirlenen problemi araştırmak amacıyla nitel araştırmacılar çalışmalarında insanlar ve yerler ile ilgili verileri ayrıca tümevarım ve tümdengelim kullanarak, veri analizlerinden örüntü ve temaları kuran nitel bir yaklaşım kullanırlar. Sonuçları yansıtan bir rapor

ya da sunum; katılımcıların seslerini, araştırmacının yoğun düşünmelerini, problemin kompleks bir açıklama ve yorumlamasını ve alana olan katkısını içerir (Creswell, 2013, 44). Nitel araştırmanın savunucularına göre sosyal araştırmaların merkezinde sosyal ortamı içindeki insan vardır. Bu doğrultuda araştırmacılar farklı yaklaşımlara gerek duymaktadırlar. Araştırmacının ve çalışılan konunun insan olması ve insanlar arası iletişime dayanması, insanın bilinci ve dili ve daha pek çok durumun etkisi nedeniyle nitel araştırmanın radikal bir bakış açısı gerektirdiği kabul görmüştür (Robson, 2015, 22). Günlük hayatta karşılaştığımız ama hakkında bilgi sahibi olmadığımız ve açıklamakta zorlandığımız olaylar, olgular, deneyimler, anlayışlar ve tutumlar olgubilim yani fenomenolojinin konuları arasındadır (Kıncal, Köse, 2010, 106). Fenomenoloji kuramsal bir bakış açısıdır ve ilk elden toplanan deneyimi yüzeysel değerinden araştırır. Fenomenolojiye göre davranış fiziksel gerçeklikten çok, tecrübe fenomeni tarafından belirlenir. Fenomenolojistlerin görüş birliğinde olduğu bazı noktalar vardır. Bunlar; Öznel bilincin önemine inanma ve temel kabul etme, bilincin aktif ve anlam veren olarak ifade edilmesi, Bilincin doğrudan bilgi sağlayan, gerekli yapılanın olduğu noktalardır (Balcı, 2013, 30). Tam olarak kavrayamadığımız aynı zamanda bize yabancı olmayan olguları araştırma amacıyla belirlenen çalışmalar için fenomenoloji uygun bir araştırma desenidir. Olgubilimin nitel araştırma desenlerinden biri olmasının nedeni bazı nitel araştırmaların olguların açıklanması ve betimlenmesini hedeflemesinden kaynaklıdır. Olgubilim araştırmalarında veri kaynakları araştırmanın üzerinde durduğu olguyu yaşayan ve yansıtan birey ya da gruplardır. Bazı araştırmalarda uzun ve birden fazla kere görüşmeyi gerektiren durumlar ortaya çıkabileceği için araştırmanın örnekleminin sınırlandırılması normaldir. Olgubilim araştırmalarında görüşme oldukça önemli bir veri toplama aracıdır ve görüşmeler genellikle uzun sürmektedir. Yaşantıların derinlemesine elde edilmesi için araştırmacının görüşülen bireyler ile yoğun bir iletişimde olması gerekir. Bazı olgubilim araştırmalarında birden fazla kişi ile görüşme yapılması gerekir. Birden fazla kişi ile yapılan görüşmelerde araştırmacının çalıştığı anlam ve açıklamaları görüşülen kişiye teyit ettirme imkânı olduğu için araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği artmaktadır (Yıldırım, Şimşek, 2018, 69-71). Nitel araştırma gözlemcilerin yeryüzündeki yeri hakkında bilgi veren konumlandırılmış bir etkinliktir. Nitel araştırma, içinde bulunduğumuz dünyayı açıklayan ve görünür duruma getiren çeşitli yorum ve materyal faaliyetlerinden meydana gelir. Bu faaliyetler dünyayı; notlar, mülakatlar, konuşmalar, fotoğraflar,

kayıtlar ve araştırmacının günlük aktivitelerini barındıran bir simgeler dizisine çevirir (Denzin, Lincoln, 2011'den aktaran Creswell, 2013, 43). Nitel araştırmanın tanımını yapmak ne kadar güç olsa da nitel araştırma görüşme, gözlem ve doküman analizi vb. nitel veri toplama yöntemlerinin tercih edildiği, durum ve olayların, algı ve düşüncelerin kendi ortamlarında objektif ve bütüncül bir şekilde verilmesine yönelik nitel bir sürecin takip edildiği araştırma yöntemidir (Glaser, 1978' den aktaran Yıldırım, Şimşek, 2018). Nitel araştırma deseni, araştırmanın yaklaşımını belirleyen, kendi içinde ve bu yaklaşım çerçevesinde tutarlılığına yardım eden bir stratejidir. Araştırmanın odağı, verilerin toplanmasını ve analiz yaklaşımlarının seçilmesinde araştırmacıya yardımcı olurken kesin bir yönlendirme yapmaz (Yıldırım, Şimşek, 2018, 67). Çoğu araştırmanın nicel ve nitel yönleri vardır. Hiçbir araştırma tamamıyla nitel ve nicel olamaz. Nicel ve Nitel araştırmalar kendi aralarında ilişkilidir. Araştırmanın nitel yönüne ağırlık verilmesi araştırmanın tamamen nitel olduğu anlamına gelmez (Karasar, 2017, 45).

2.6. Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcılarını, 2018-2019 eğitim-öğretim döneminde İstanbul İli Esenler ve Güngören ilçelerinde görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmaya 13 Sosyal Bilgiler öğretmeni katılmıştır. Araştırmaya 7 kadın, 6 erkek Sosyal Bilgiler öğretmeni katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerden mesleki deneyim süresi 1-5 yıl arası olan 6 kişi, 6-10 yıl arası olan 4 kişi, 11-15 yıl arası olan 2 kişi ve 20+ yıl olan 1 kişi bulunmaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin 10`u Eğitim Fakültesi mezunudur. Araştırmaya katılanların 3`ü Fen Edebiyat Fakültesi mezunudur. Eğitim fakültesinden mezun olan öğretmenlerin tamamı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü mezunudur. Fen Edebiyat Fakültesi mezunu olan öğretmenlerin 2`si Tarih bölümü, 1`i ise Coğrafya bölümü mezunudur.

Öğretmenlerle ile yapılan görüşmeler 25.03.2019 tarihînde başlamış, 26.04.2019 tarihînde sona ermiştir.

Nitel araştırma farklı renk ve dokuya sahip iplik ve farklı malzemelerin birleşiminden oluşan bir kumaş gibidir. Tabii ki bu kumaş alelade bir şekilde açıklanamaz. Tıpkı kumaş dokuma tezgâhı gibi varsayımlar ve yorumlayıcı yaklaşım nitel araştırmayı oluşturur. Nitel araştırmacılar tanımlamalarında yapısalcı,

yorumlayıcı, feminist, postmodernist ve benzeri terimler kullanırlar. Nitel araştırma alanı kendi tezgahında kumaşlarını farklı şekillerde dokuyan, farklı bakış açılarına sahip pek çok araştırmacıya sahiptir. Bütün farklılıklara karşın araştırmacıların işi bu kumaşı kendi üreticilikleriyle dokumaktır. Genel olarak nitel araştırma çeşitlerinin ortak özellikleri bulunmaktadır ve farklı özellikler ise nitel araştırmacının elinde şekillenmektedir (Creswell, 2013, 42). Bir araştırmada, araştırmanın problemleriyle veya denenmek istenen hipotezler ile alakalı doğru ve uygun bilgilerin hangi kitleden toplanacağının tespit edilmesi uygulamasına ana kitle denir. Araştırmacının seçip uygun gördüğü örnekler ana kitleyi temsil eder. Bu nedenle ana kitlenin doğru bir şekilde tanımlanması çok önemlidir. Ana kitlenin tanımı yapılırken dikkat edilmesi gereken bazı özellikler vardır. Bu özelliklerden biri araştırma üzerinde tesadüfilik oluşturabilecek etkenlerin ortadan kaldırılmasıdır. Örnek bireyler belirlenirken dikkat edilecek en önemli husus, araştırmanın ana kitlesini meydana getiren bireylerin örneğe girme olasılığının eşit duruma getirilmemesi sonucunda, sistematik olarak hataların oluşmasıdır (İslamoğlu, 2003, 145-146). Nitel çalışmalar araştırmacının kişisel deneyimlerinin yanında tarihî ve kültürünü yani genel olarak bir otobiyografiden fazlasını yansıtır. Böyle bir çalışma bireylerin deneyimleri yanısıra kültür, cinsiyet, problem seçimi ve çözüm yöntemi, araştırmacının verileri nasıl elde ettiği, verileri nasıl yorumladığı ve araştırmadan nasıl bir sonuç elde etmeyi beklediğine kadar nitel araştırma yaklaşımının bütün yönlerini nasıl şekillendirdiği hususunda durur. Bireylerin iletişim kurdukları roller, sorunların çözümünde rehber görevi görerek nitel çalışmanın içinde bir konuma girer (Creswell, 2013, 54-55). Nitel araştırmada mümkün olduğunca ilk elden veri toplanmalıdır. Ayrıca ilgili alanın yakından incelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle araştırmacı, araştırma yapacağı alan hakkında iyi derecede bilgi düzeyine sahip olmalıdır. Ayrıca araştırmacının ilgilendiği alanla ilgili bazı görev ve sorumlulukları üstlenmesi gerekmektedir. Alan hakkında ön bilgiler edinmek, alan bilgisini arttırmak için temaslarda bulunmak, alan üzerine çalışma yapabilmek için gerekli izinleri almak hatta gerek duyulursa araştırma mekânı oluşturmak araştırmacının yapması gerekenlerden bazılarıdır (Yıldırım, Şimşek, 2018, 84). Araştırmalarda bütün insanlarla görüşme yapmak ve araştırma konusu dahilinde her şeyi gözlemlemek mümkün değildir. Bu nedenle kişi, olay ve zamanları seçebilmek için uygun bir yönteme gerek vardır. Nitel araştırmalarda genelde çok büyük gruplar ile çalışılmaz ve genelleme yapılma amacı yoktur. Yorumlamacı araştırma yürütenler ise tek tek

bütün etkenleri amaçlı ve planlı olarak seçeler (Patton, 2002`den aktaran Glesne, 2013, 59). Çalışma başladığı zaman gerekli yerler ve kişiler ile iletişim kurulması önemlidir. Katılımcılara araştırma hakkında bilgi vermek ve amacından söz etmek önem arz eder. Bu doğrultuda katılımcılara bir bilgilendirici onay formu sunulabilir. Formun içeriğinde katılımcıların riskten uzak ve araştırmaya gönüllülük esasıyla katılmaları hakkında bilgilendirmeler bulunmalıdır. Araştırmacı, katılımcıların çeşitli farklılıklarına saygıyla yaklaşmalıdır (LaFrance, Crazy Bull, 2009'dan aktaran Creswell, 57). Araştırmacılar veri toplarken daha hassas davranmalıdır. Araştırmanın uygun ve sağlıklı bir şekilde devam etmesi için gerekli izinler sorgulanmalı ve araştırmanın kesintiye uğramaması açısından yetkili kişi ve kurumlar bilgilendirilmelidir (Creswell, 2013, 57).

2.7. Verilerin Toplanması

Veri, bir araştırmanın, bir tartışmanın bir muhakemenin temeli olan ana ögedir (TDK, [03.03.2019]). Karasar (2017, 172) `ın belirttiği üzere "veri, çeşitli duyu organları ve muhakeme ile elde edilen kanıttır." Verilerin toplanması bir araştırmanın en zor kısımlarındandır. Bu kısımda çok sayıda insandan ve kaynaktan veri toplanması araştırmacıyı düzenli ve uzun süren çalışmaya yöneltir. Bu aşamada araştırmacının daha önce daha önce öngörmediği veriler ortaya çıkabilir (Aziz, 2011, 37). Nicel veri analizine kıyasla nitel veri analizi oldukça fazla efor sarf edilmesi gereken bir süreçtir. Bunun temel nedenleri ise, nitel veri analizlerinde belirli standartların olmayışı ve genellikle standartlaşmaya karşı olmasıdır. Nitel veri analizleri kuramsal karmaşayı içeren bir süreçtir. Çünkü nitel veri çalışan araştırmacılar, araştırmanın hedefiyle bağlantılı çok sayıda analiz model ve şekilleri geliştirmişlerdir. Bu durumdan yola çıkıldığında nitel veri analizini zengin gösterse de bu zenginlik beraberinden kavramsal ve kuramsal yönden karmaşa olarak ortaya çıkar. Nitel veri analizlerindeki asıl amaç, kişilerin öznel olarak yapılandırdıklarının sistematik olarak anlamlaştırılması ve bunun sonucu olarak da kavramsallaştırılması veya kuramsallaştırılmasıdır. Nitel veri analizleri tümevarımcı, yaratıcı ve betimleyici bakış açısına sahip, verilerin sistematik olarak sınıflandırılarak oluşturulması, verilerin birçok kez incelenerek, sınıflamaların ve sınıflamalar arasındaki bağın daha iyi anlamlandırılması, verilerin betimlenerek analiz edilmesi ve analizin bir sürece dayandırılması özelliklerini taşır (Ekiz, 2013, 73-74). Nitel araştırma yöntemlerini görüşme, gözlem, odak grup görüşmesi ve içerik inceleme

şeklinde gruplandırılabilir (Böke, 2010, 90). Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tercih edilmiştir. Görüşme en az iki kişi olmak üzere birden çok görüşülenin de olduğu bir yöntemdir. Bazı durumlarda birden fazla kişiyle görüşülmesi daha faydalı olabilir (Glesne, 2013, 140). Görüşme, araştırmanın konusu ile ilgili belirlenen bireylerden önceden belirlenmiş sorular yoluyla bilgi almaktır (Aziz, 2011, 37). Görüşme, belirli bir soru cetveline bağlı olarak görüşülecek bireylere sorular sorulması yoluyla bilgi alınan bir gözlem türüdür. Görüşme, anketin taşıdığı kusurları barındırmayan, daha kapsamlı bilgi toplanan ve sonda sorular aracılığıyla cevapların güvenilirliğini sağlayan esnek bir gözlem tekniğidir. Görüşme tekniğinin diğer bir önemli özelliği ise karşılıklı konuşmaya yani iki yönlü bir iletişime dayalı olmasıdır. Esnek olması ve sonda soruların eklenme imkanının olması bu tekniğe önemli yöntemsel üstünlükler kazandırmaktadır (Güven, 2001, 169-170). Araştırmada geçmiş hakkında bir konu araştırılıyorsa "ne idi?", bugün hakkındaki durumun ortaya çıkarılması söz konusu ise "nedir?" kalıplarıyla sorular sorulmalıdır. Araştırmanın amaçlarını genel olarak ifade ederken düz cümle kullanmak, ayrıntılı amaçları ifade ederken ise spesifik soru cümleleri veya hipotezler kullanılır. (Balcı, 2013, 87). Glesne (2013) `ye göre "Görüşme yapmanın kelimeleri uçurmak gibi olduğunu düşünün." Bu aslında gayet basit ve kolaydır. Açık ve net bir konu seçip tanımlamaları yapılmalı ve bu konu ile ilgili görüşme soruları hazırlanmalıdır. Sorular ustaca ve açık sözlülükle yöneltilmelidir. Katılımcılara soruları düşünmeleri ve cevaplamaları için yeterli zamanın verilmesi gerekir. Ayrıca kaliteli sorular hazırlamak için uygulama yapmak önemlidir. Nitel görüşme, konu ile ilgili detaylı sorular sorarak bireylerden detaylı bilgi almayı amaçlar. Bu tür görüşmeye mülakat ya da derinlemesine görüşme denir. Önceden hazırlanmış olan sorulara verilen yanıtlara göre araştırmacının ek sorular ekleyebildiği görüşme türüdür. İçerik analizinin asıl amacı elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde veriler, betimsel analize göre daha derin işlemlerden geçer ve betimsel yaklaşım ile farkedilemeyen kavram ve temalar içerik analizi yoluyla açığa çıkarılır. İçerik analizinde toplanan veriler önce kavramsallaştırılır ve bundan sonra elde edilen kavramlara göre uygun bir biçimde düzenlenmesi ve bundan yola çıkarak veriyi açıklayan temaların ortaya çıkarılması gerekir. İçerik analizi ile verileri tanımlamak ve verilerin içinde gizli kalmış gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışılır. İçerik analizinde yapılan işlem, birbiriyle benzerliği olan verileri belirlenen kavram ve temalar sınırında bir araya toplamak ve

bu verileri okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenleyerek yorumlamaktır. Bu amaç doğrultusunda içerik analizinin yapılmasında izlenen birtakım kademeler vardır. Bunlar: Verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanmasıdır (Yıldırım, Şimşek, 2018, 242).

2.8. Görüşme Formunun Hazırlanması

Araştırmaya başlarken alan yazın taraması yapılarak araştırmanın kuramsal boyutu meydana getirilmiştir. Alan yazın tarandıktan ve bilgiler elde edildikten sonra taslak niteliğinde görüşme soru formu hazırlanmıştır. Hazırlanan bu formlar üç sosyal bilgiler eğitimi uzmanına sunulmuştur. Uzmanların görüşleri doğrultusunda sorular düzenlenerek son haline getirilmiştir ve böylece form pilot uygulamaya hazır hale gelmiştir. Uzmanlardan alınan görüş soruların kapsam geçerliliğini sağlamayı hedeflemiştir. Formlar kullanılış ve hazırlanış alanına göre çeşitli isimler alır. Hazırlanışına göre görüşme, anket ve soru formu olarak üç çeşittir. Form çok soru sormayı gerektirmeyecek ve konu hakkında yeterli bilgileri verecek seviyedeyse aynı zamanda araştırmacı ve cevaplayan yüz yüze görüşecekse bu forma görüşme formu denir (İslamoğlu, 2003, 107). Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılması tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmenin diğer görüşme türlerinden farkı formun yarısının yapılandırılmış olmasıdır. Görüşülen kişinin vereceği cevaplara dayalı olarak açık uçlu ve esnek olmasıyla öne çıkar (Tanrıöğen, 2012, 151). Verilerin doğruluğu için ses kaydı yapılmasına ilişkin izin alınmıştır. Görüşme soruları tez danışmanı, farklı akademisyenlerle ve alan uzmanı öğretmenler ile incelenmiştir. Araştırmanın görüşme formu dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmacının kişisel ve kendisini tanıttığı bilgiler ile araştırmanın konusu ve önemi hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır. İkinci bölümde ise araştırmaya katılan öğretmenlerin bu araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarını beyan ettikleri imzalı öğretmen izin belgesi yer almaktadır. Üçüncü bölümde öğretmenler hakkında bilgi edinme amaçlı kişisel bilgi formu bulunmaktadır. Kişisel bilgi formunu öğretmenler araştırmaya katılmadan önce doldurmuştur. Kişisel bilgi formunda öğretmenlerin cinsiyet, mezun oldukları fakülte-bölüm ve meslekteki hizmet süreleri hakkında bilgi alınmıştır. Dördüncü ve son bölümde hazırlanan yarı yapılandırılmış soruları bulunmaktadır. Yarı yapılandırışmış görüşme formu 11 sorudan ve bu

soruların devamı niteliğinde sondalardan oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu **EK-1**' de verilmiştir.

2.9. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Görüşme tekniğiyle toplanan bilgiler ham bilgilerdir. Henüz bir çözümleme ya da yoruma imkân tanıyabilecek kadar sistematize edilmemişlerdir. Yani, toplanan veriler işlenmemiş ve tablolaştırmaya elverişli bir duruma getirilmemiştir. Verilerin tablolaştırmaya uygun duruma getirilmesine veri işleme denir. Veri işleme üç basamaktan meydana gelir. Bunlar: Görüşme formundaki soruların kodlanması, verilerin kodlama çizelgelerine aktarılması ve çapraz ilişkiye girecek değişkenlerin seçilmesidir (Güven, 2001, 189-190). Olgubilim araştırmalarında verilerin analizi yaşantılar ve anlamları elde etme amaçlıdır. Bu amaç doğrultusunda verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayan temaların oluşturulması gerekir. Sık sık alıntılara yer verilmekle birlikte bulgular betimsel anlatım aracılıyla sunulur. Bununla birlikte oluşturulan temalar kapsamında elde edilen bulgular yorumlanır (Yıldırım, Şimşek, 2018, 72).

3. BULGULAR

Bu bölümde, yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla toplanan verilerin analizi ile meydana çıkan bulgular yer almaktadır. Araştırmanın alt problemlerinden yola çıkarak elde edilen bulgular aşağıdaki maddelerden oluşmaktadır.

1. Tarihî şahsiyetlere ilişkin zihinsel imajlar.
2. Sosyal Bilgiler dersinde tarihî şahsiyetlerin yeri ve önemi nedir?
3. Tarihî şahsiyetlerin öğretiminde rol oynayan kaynaklar nelerdir?
4. Tarihî şahsiyetler ile ilişkili disiplinler.
5. Sosyal bilgiler ders kitapları ve tarihî şahsiyetler arasındaki bağlantı.
6. Tarihî şahsiyetler aracılığıyla öğrencilere hangi değerler kazandırılabilir?
7. Sosyal Bilgiler dersinde tarihî şahsiyetlerin öğretim süreci.
8. Sosyal bilgiler dersinde tarihî şahsiyetlerin öğretimi açısından karşılaşılan sorunlar.
9. Tarihî şahsiyetlerin öğretimine yönelik beklentiler.

3.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetler Hakkındaki Zihinsel İmajına Yönelik Bulgular

Öğretmenlerin görüşleri ham veri olarak verildikten sonra 3 ayrı kategori altında ele alınmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyet kavramına ve tarihî şahsiyetlerin özelliklerine ilişkin zihinsel imajlarına yönelik görüşleri aşağıdaki gibidir.

> Katılımcı 1: *Tarihî şahsiyet; tarihte iz bırakmış, savaşlar, barış antlaşmaları olsun bu şekilde konuşabildiğimiz, üzerinden yıllar geçse de onları anabildiğimiz insanlar olarak tanımlayabilirim. Onları tarihî şahsiyet yapan üzerinden yüzyıllar geçmiştir, yıllar geçmiştir. Mesela tarih için en az seksen-yüz sene geçmesi gerekiyor. Çünkü, hala konuşabildiğimiz, hala onları anabildiğimiz, hala bazı özel günlerde isimlerini anıp konuşabildiğimiz insanlar olabilir.*

> K2: *Şimdi tarihîn ana problemleri var. Tabii ki tarih bir geçmiş midir? Yoksa geçmişte yaşamış önemli kişilerin ya da önemli olayların bir anlatısı mıdır? Diye. Bunun üzerinden yorumlamak gerekirse aslında tarihî şahsiyet de tarih toplumunda*

kendisine yer etmiş, aldığı kararlarla toplumu veya çevresindekilerin hayatını değiştirebilen ve tarihe yön vermiş kişilerdir. Bunlar bazen iyi karakter olarak karşımıza çıkar, bazen kötü karakter olarak karşımıza çıkarlar. Bu da bizim bakış açımıza bağlıdır. Tarihte objektiflik problemini bu ortaya çıkarır. Ama genel olarak söylemek gerekirse topluma yön veren tarihîn seyir akışını değiştiren kişilerdir.

K3: *Tarihî şahsiyet; önce topluma mal olmuş, topluma örnek olmuş, toplumu bir yere taşımış insanlardır.*

Bulundukları topluma faydalı olmaları, toplumu dönüştürmeleri, katkı sunmaları olarak söyleyebilirim.

K4: *Dönemine damgasını vuran isimlerdir. Gerek fetihleriyle gerek yaptıkları yeniliklerle, aynı Mustafa Kemal Atatürk gibi.*

K5: *Tarihî şahsiyet; tarihteki kişileri ve tarihteki olayları etkileyen kişilerdir. Yani onları tarihî şahsiyet yapan, tarihî kişilik yapan da o yaşanılan olayın üzerindeki etkileridir. Ne yapıyorlarsa herhangi bir konuda, çünkü her konudaki kişi sonuçta bir tarihî şahsiyet olmuyor. Demek ki bir akışı değiştiriyor tarihte, o nedenle.*

K6: *Tarihî şahsiyet demek tarihe ışık tutan, tarih sahnesinde belli bir değere sahip olan kişilerdir. Tarihî şahsiyetleri tarihî şahsiyet yapan, tarih boyunca unutulmamalarıdır ve tarihe ışık tutmalarıdır.*

K7: *Tarihî şahsiyet; tarihte önemli işler başarmış, tarihe yön veren kişiler olarak düşünebiliriz. Bana göre tarihî şahsiyetlerin en önemli özelliği lider olmaları, topluma yön verebilmeleri, kişileri ve kitleleri peşinden sürükleyebilmeleri olmuştur. Bu özellikleri zaten onları bir adım öne çıkarıp tarihte yer edinmelerini sağlıyor.*

K8: *Tarihî şahsiyet dediğimiz kişiler, tarihe karşı özel bir iz bırakan, özel bir yeri olan kişilerdir. Örneğin Akşemsettin. Fatih`in hocası olduğu için ve söylediği sözler, yaptığı işler ile onu tanıyoruz. Onları tarihî şahsiyet yapan şey ise aldığı eğitim doğrultusunda o zamanın şartlarında bile bir değer yargısı oluşturup bunu insanlara aktarabiliyor olmasından kaynaklanır.*

K9: *Tarihî şahsiyet; yaşadığı dönemde iz bırakan şahsiyettir. Onları tarihî şahsiyet yapan ise bıraktığı izlerden çok daha fazla yer kaplamasıdır, yaptıklarıdır ve yaptıklarının sonraki yıllara olan etkileridir.*

K10: *Tarihî şahsiyet; tarihe yön veren, yapıp elde ettikleriyle insanları şekillendirmiş olan ve daha sonrasında da adından bahsettiren kişilerdir. Onları tarihî şahsiyet*

yapan da onları onların yapıp ettikleri, düşünme şekilleri ve olaylara bulduğu çözümlerdir.

K11: *Tarihte yaptığı önemli çalışmalarla adını tarihe yazdırmış isimler tarihî şahsiyetlerdir. Onları tarihe geçen ve tarihî şahsiyet yapan ise yaptığı önemli özellikleri, bilim alanında ya da devleti yönetme alanındaki başarılarıdır.*

K12: *Tarihî şahsiyet, insanlık tarihînde olumlu ya da olumsuz etkide bulunmuş insanlardır. Onları tarihî şahsiyet yapan yaşadıkları döneme, insanların hayatına, geleceğe yön vermeleri, gidişatı değiştirebilme farklarıdır. Bu insanların farklı düşünceleri, idealleri ve hırs ya da azimleri onları geleceğe taşır.*

K13: *Tarihî şahsiyet genel olarak tarihe yön veren, tarihte önemli işler başaran, o dönem için o dönemin şartlarının çok daha üstünde işler yapan, düşünen, bunları gerçekleştirmeye çalışan kişilerdir tarihî şahsiyetler. Onları tarihî şahsiyet yapan da o dönemde düşündükleri ve gerçekleştirdikleri olaylar olarak düşünüyorum.*

3.1.1. Tarihî Şahsiyetler Hakkındaki Zihinsel İmajlar ve Kategorik Analizi

Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarihî şahsiyetler hakkında 29 farklı zihinsel imaj ortaya koymuştur. Tarihî şahsiyetlerin özelliklerine yönelik olarak en çok ifade edilen 3 zihinsel imaj; tarihte iz bırakan kişiler, tarihe yön veren kişiler ve yenilik yapan kişiler olduğu görülmektedir (Tablo 4). Aşağıda tablo 4'te tarihî şahsiyetlerin özelliklerine ilişkin öğretmenlerin oluşturduğu diğer zihinsel imajlara yer verilmiştir.

Tarihî şahsiyetlere ilişkin ortaya konan zihinsel imajlar kategoriler halinde incelendiğinde; tarihsel konulara yönelik, topluma yönelik ve karakter özelliklerine yönelik tarihî şahsiyet olmak üzere toplam 3 ayrı başlık halinde incelenmiştir.

Tablo 4: Tarihî Şahsiyetlerin Özellikleri Hakkındaki Zihinsel İmajlar

Zihinsel İmajlar	Kullanım Sıklığı
1. Tarihte iz bırakan kişiler	5
2. Anılan kişiler	3
3. Savaşlar üzerinden konuşulan kişiler	2
4. Barışlar üzerinden konuşulan kişiler	1
5. Geçmişte yaşamış önemli kişiler	2
6. Toplumu değiştirebilen kişiler	3
7. Kişilerin hayatını değiştirebilen kişiler	4
8. Tarihe yön vermiş kişiler	5
9. İyi karaktere sahip kişiler	1
10. Kötü karaktere sahip kişiler	1
11. Tarihîn seyir akışını değiştiren kişiler	3
12. Topluma faydalı kişiler	1
13. Yenilik yapan kişiler	5
14. Tarihe ışık tutan kişiler	1
15. Tarihte belli bir değeri olan kişiler	3
16. Lider olan kişiler	1
17. Kişileri peşinden sürükleyen kişiler	1
18. Kitleleri peşinden sürükleyen kişiler	1
19. Tarihte önemli işler başarmış kişiler	4
20. Topluma mâl olmuş kişiler	1
21. Eğitimli kişiler	1
22. Değer yargısı oluşturan ve aktaran kişiler	1
23. Düşünme şekilleri	2
24. Geleceğe yön veren kişiler	2
25. Devleti yönetme alanında başarılı kişiler	1
26. İnsanlık tarihîne etkisi olan kişiler	1
27. İdealist kişiler	1
28. Hırslı kişiler	1
29. Azimli kişiler	1

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihte iz bırakan kişiler olarak tarihî şahsiyetlere yönelik zihinsel imajları;

K1: *Tarihî şahsiyet; tarihte iz bırakmış insanlar olarak tanımlayabilirim.*

K4: *Dönemine damgasını vuran isimlerdir.*

K8: *Tarihî şahsiyet dediğimiz kişiler, tarihe karşı özel bir iz bırakan kişilerdir.*

K9: *Tarihî şahsiyet; yaşadığı dönemde iz bırakan şahsiyettir.*

K11: *Tarihte yaptığı önemli çalışmalarla adını tarihe yazdırmış isimler tarihî şahsiyetlerdir.*

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihe yön vermiş kişiler olarak tarihî şahsiyetlere yönelik zihinsel imajları;

K2: *Tarihî şahsiyet de tarih toplumunda kendisine yer etmiş, aldığı kararlarla toplumu veya çevresindekilerin hayatını değiştirebilen ve tarihe yön vermiş kişilerdir.*

K7: *Tarihî şahsiyet; tarihte önemli işler başarmış, tarihe yön veren kişiler olarak düşünebiliriz.*

K10: *Tarihî şahsiyet; tarihe yön veren, yapıp elde ettikleriyle insanları şekillendirmiş olan ve daha sonrasında da adından bahsettiren kişilerdir.*

K12: *Onları tarihî şahsiyet yapan yaşadıkları döneme, insanların hayatına, geleceğe yön vermeleri, gidişatı değiştirebilme farklarıdır.*

K13: *Tarihî şahsiyet genel olarak tarihe yön veren kişilerdir.*

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yenilik yapan kişiler olarak tarihî şahsiyetlere yönelik zihinsel imajları;

K4: *Fetihleriyle gerek yaptıkları yeniliklerle, aynı Mustafa Kemal Atatürk gibi.*

K10: *Tarihî şahsiyet; tarihe yön veren, yapıp elde ettikleriyle insanları şekillendirmiş kişilerdir.*

K11: *Onları tarihe geçen ve tarihî şahsiyet yapan ise yaptığı önemli özellikleridir.*

K12: *Onları tarihî şahsiyet yapan yaşadıkları döneme, insanların hayatına, geleceğe yön vermeleri, gidişatı değiştirebilme farklarıdır.*

K13: *Onları tarihî şahsiyet yapan da o dönemde düşündükleri ve gerçekleştirdikleri olaylardır.*

Tablo 5: Tarihî Şahsiyetlerin Özelliklerine Yönelik Kategoriler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değerler

Kategoriler	Görüşler	Görüş Sayısı	Toplam Görüş Sayısı	Yüzde (%)
1.Tarihsel Konulara Yönelik Tarihî Şahsiyet	1.Tarihte iz bırakan kişiler	5	23	39
	2.Tarihe yön vermiş kişiler	5		
	3.Tarihte önemli işler başarmış kişiler	4		
	4.Tarihîn seyir akışını değiştiren kişiler	3		
	5.Tarihte belli bir değeri olan kişiler	3		
	6.Geçmişte yaşamış önemli kişiler	2		
	7.Tarihe ışık tutan kişiler	1		
2.Topluma Yönelik Tarihî Şahsiyet	1.Kişilerin hayatını değiştirebilen kişiler	4	21	36
	2.Anılan kişiler	3		
	3.Toplumu değiştirebilen kişiler	3		
	4.Savaşlar üzerinden konuşulan kişiler	2		
	5.Geleceğe yön veren kişiler	2		
	6.Topluma faydalı kişiler	1		
	7.Kişileri peşinden sürükleyen kişiler	1		
	8.Kitleleri peşinden sürükleyen kişiler	1		
	9.Topluma mâl olmuş kişiler	1		
	10.Barışlar üzerinden konuşulan kişiler	1		
	11.Devleti yönetme alanında başarılı kişiler	1		
	12.İnsanlık tarihîne etkisi olan kişiler	1		
3.Karakter Özelliklerine Yönelik Tarihî Şahsiyet	1.Yenilik yapan kişiler	5	15	25
	2.Düşünme şekilleri	2		
	3.Kötü karaktere sahip kişiler	1		
	4.Lider olan kişiler	1		
	5.Eğitimli kişiler	1		
	6.Değer yargısı oluşturan ve aktaran kişiler	1		
	7.İyi karaktere sahip kişiler	1		
	8.İdealist kişiler	1		
	9.Hırslı kişiler	1		
	10.Azimli kişiler	1		
Toplam			59	100

3.1.1.1. Kategori 1: Tarihsel Konulara Yönelik Tarihî Şahsiyet

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin %39 oranla en fazla görüş ileri sürdüğü kategoridir. 7 farklı (tarihte iz bırakan kişiler, geçmişte yaşamış önemli kişiler, tarihe yön vermiş kişiler, tarihîn seyir akışını değiştiren kişiler, tarihe ışık tutan kişiler, tarihte belli bir değeri olan kişiler, tarihte önemli işler başarmış kişiler) temada toplam 23 görüş üretmişlerdir. En fazla görüş üretilen tema 5`er görüş ile tarihte iz bırakan kişiler ve tarihe yön vermiş kişiler adlı temalardır (Tablo 5).

Tarihsel konulara yönelik tarihî şahsiyet adlı kategoride öğretmenler tarihî şahsiyetleri geçmişte yaptıklarıyla tariha yön veren kişiler olarak görmüşlerdir. Tarihî şahsiyetlerin tarihîn seyir akışını değiştirdiğini ve yaptıklarıyla tarihte iz bıraktığını belirtmişlerdir. Tarihî şahsiyetlerin bıraktığı izleri ise yaptıkları yoluyla

gerçekleştirdiklerini düşünmektedirler. Geçmişte belli bir değeri olan kişiler ve önemli kişiler olarak betimleyip tarihî şahsiyetlere önem ve değer atfetmişlerdir. Tarihe yön veren kişiler ve tarihîn seyir akışını değiştiren kişiler olarak belirtip tarihî şahsiyetlerin büyük işler yapabilme potansiyellerine değinmişlerdir.

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihte iz bırakan kişiler olarak tarihî şahsiyetlere yönelik zihinsel imajlara yer verilmiştir.

K1: *Tarihî şahsiyet; tarihte iz bırakmış insanlar olarak tanımlayabilirim.*

K4: *Dönemine damgasını vuran isimlerdir.*

K8: *Tarihî şahsiyet dediğimiz kişiler, tarihe karşı özel bir iz bırakan kişilerdir.*

K9: *Tarihî şahsiyet; yaşadığı dönemde iz bırakan şahsiyettir.*

K11: *Tarihte yaptığı önemli çalışmalarla adını tarihe yazdırmış isimler tarihî şahsiyetlerdir.*

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihe yön vermiş kişiler olarak tarihî şahsiyetlere yönelik zihinsel imajlara yer verilmiştir.

K2: *Tarihî şahsiyet de tarih toplumunda kendisine yer etmiş, aldığı kararlarla toplumu veya çevresindekilerin hayatını değiştirebilen ve tarihe yön vermiş kişilerdir.*

K7: *Tarihî şahsiyet; tarihte önemli işler başarmış, tarihe yön veren kişiler olarak düşünebiliriz.*

K10: *Tarihî şahsiyet; tarihe yön veren, yapıp elde ettikleriyle insanları şekillendirmiş olan ve daha sonrasında da adından bahsettiren kişilerdir.*

K12: *Onları tarihî şahsiyet yapan yaşadıkları döneme, insanların hayatına, geleceğe yön vermeleri, gidişatı değiştirebilme farklarıdır.*

K13: *Tarihî şahsiyet genel olarak tarihe yön veren kişilerdir.*

3.1.1.2. Kategori 2: Topluma Yönelik Tarihî Şahsiyet

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin %36 oranla en çok görüş belirttiği ikinci kategoridir. 12 farklı (kişilerin hayatını değiştirebilen kişiler, anılan kişiler, toplumu değiştirebilen kişiler, savaşlar üzerinden konuşulan kişiler, geleceğe yön veren kişiler, topluma faydalı kişiler, kişileri peşinden sürükleyen kişiler, kitleleri peşinden sürükleyen kişiler, topluma mâl olmuş kişiler, barışlar üzerinden konuşulan kişiler, devleti yönetme alanında başarılı kişiler, insanlık tarihîne etkisi olan kişiler) temada

toplam 21 farklı görüş üretmişlerdir. En fazla üretilen veri 4`er görüş ile kişilerin hayatını değiştirebilen kişiler adlı temadır. Onu 3`er görüş ile anılan kişiler ve toplumu değiştirebilen kişiler teması izlemektedir.

Topluma yönelik tarihî şahsiyetler kategorisinde öğretmenler tarihî şahsiyetleri kişilerin hayatını değiştirebilen kişiler olarak görmüşlerdir. Tarihî şahsiyetlerin bulundukları toplumda yaptıklarıyla kişilerin hayatını değiştirebilme olanağı ağırlıklı görüştür. Kişilerin hayatını değiştirebilme temasına bağlı olarak insanların andığı kişiler görüşüyle tarihî şahsiyetleri andıklarını belirtmişlerdir. Tarihî şahsiyetlerin yaptıklarının kişileri değiştirebildiği gibi toplumları da değiştirdiklerini ifade etmişlerdir.

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kişilerin hayatını değiştirebilen kişiler olarak tarihî şahsiyetlere yönelik zihinsel imajları verilmiştir.

K2: *Aldığı kararlarla toplumu veya çevresindekilerin hayatını değiştirebilen ve tarihe yön vermiş kişilerdir.*

K5: *Tarihî şahsiyet; tarihteki kişileri ve tarihteki olayları etkileyen kişilerdir.*

K10: *Tarihî şahsiyet; tarihe yön veren, yapıp elde ettikleriyle insanları şekillendirmiş olan ve daha sonrasında da adından bahsettiren kişilerdir.*

K12: *Onları tarihî şahsiyet yapan yaşadıkları döneme, insanların hayatına, geleceğe yön vermeleri, gidişatı değiştirebilme farklarıdır.*

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin anılan kişiler olarak tarihî şahsiyetlere yönelik zihinsel imajları verilmiştir.

K1: *Üzerinden yıllar geçse de onları anabildiğimiz insanlar olarak tanımlayabilirim.*

K6: *Tarihî şahsiyetleri tarihî şahsiyet yapan, tarih boyunca unutulmamalarıdır.*

K10: *Yapıp elde ettikleriyle insanları şekillendirmiş olan ve daha sonrasında da adından bahsettiren kişilerdir.*

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin toplumları değiştirebilen tarihî şahsiyetlere yönelik zihinsel imajları verilmiştir.

K2: *Tarih toplumunda kendisine yer etmiş, aldığı kararlarla toplumu veya çevresindekilerin hayatını değiştirebilen ve tarihe yön vermiş kişilerdir.*

K3: *Bulundukları topluma faydalı olmaları, toplumu dönüştürmeleri, katkı sunmaları olarak söyleyebilirim.*

K7: *Topluma yön verebilmeleri, kişileri ve kitleleri peşinden sürükleyebilmeleri olmuştur.*

3.1.1.3. Kategori 3: Karakter Özelliklerine Yönelik Tarihî Şahsiyet

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin en az görüş belirttiği kategoridir. 10 farklı (yenilik yapan kişiler, düşünme şekilleri, kötü karaktere sahip olan kişiler, lider olan kişiler, eğitimli kişiler, değer yargısı oluşturan ve aktaran kişiler, iyi karaktere sahip kişiler, idealist kişiler, hırslı kişiler, azimli kişiler) temada 15 görüş üretmişlerdir. En fazla üretilen veri 5`er görüş ile yenilik yapan kişilerdir adlı temadır.

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihte yenilik yapan kişiler olarak tarihî şahsiyetlere yönelik zihinsel imajlara yer verilmiştir.

K4: *Yaptıkları yeniliklerle dönemine damga vuran kişilerdir.*

K10: *Onları tarihî şahsiyet yapan da onları onların yapıp ettikleridir.*

K11: *Onları tarihe geçen ve tarihî şahsiyet yapan ise yaptığı önemli özellikleridir.*

K12: *Tarihî şahsiyet, insanlık tarihînde olumlu ya da olumsuz etkide bulunmuş insanlardır.*

K13: *Tarihte önemli işler başaran, o dönem için o dönemin şartlarının çok daha üstünde işler yapan, düşünen, bunları gerçekleştirmeye çalışan kişilerdir tarihî şahsiyetler. Onları tarihî şahsiyet yapan da o dönemde düşündükleri ve gerçekleştirdikleri olaylar olarak düşünüyorum.*

3.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetlerin Örnek Aldıkları Özelliklerine Yönelik Görüşleri

K1: *En önemli özelliği liderlik özelliği, liderlik vasıflarının yüksek olması gerekir. Tarihî şahsiyet olmaları için kitleleri etrafında toplamaları gerekiyor. Onun dışında akılcı olmaları, gerçekçi olmaları, mantık yürütebilmeleri, sadece kendini değil halkı düşünebilmeleri ve devletine her türlü katkı yapan insanlar olabilir. Tabii ki adil olması gerekir, eşitlikçi insanlar olabilir tabi bunun yanında adil olmayıp da hala konuşulan insanlar olabilir yani o da biraz daha baskıcı insanlar olabiliyor ama tabi onlar çok iyi anılmıyor.*

Kişisine göre değişir ama örnek aldığım özellikleri tabii ki adaletli olmaları, eşitlikçi olmaları, demokratik olmaları, özgürlükçü olmaları. Yani bu sadece bizim ülkemizden değil, pek çok ülkeden örnek verilebilir. Onun dışında dediğim gibi liderlik vasıfları örnek aldığım en önemli özellikleridir.

K2: *Baktığımızda tarihî şahsiyetlerin, onların tarih sayfasında yer almasını sağlayan en önemli özellikleri de zaten karizmatik egemenliğe sahip olmaları, birincisi budur. Onlar karizmalarıyla, duruşlarıyla ilk başta etraflarında bir hayran kitlesi yaratıyorlar. Ardından bazı şahsiyetlerin ortaya çıkması birtakım koşullar gerektiriyor. Bu koşulların da olağanüstü koşullar veya işte o tarihî şahsiyetin ortaya çıkmasını sağlayan birtakım etmenler ki bunları savaş koşulları dahil, ekonomik koşullar dahil, sosyal koşullar dahil e bunlar toplum içerisinden sivrilerek çıkıyorlar. Bu son yüzyıla doğru böyle olmuştur. Bundan önceki yüzyıllara baktığımızda, orta çağa baktığımızda, eskiçağa baktığımızda bir soy menşeili veya işte bunu kullanarak yine ortaya çıkan bazı tarihî şahsiyetleri biliyoruz."*

Tabi bunlar gerçekten toplumun önemli bir kısmını oluşturmuyor çünkü bir toplumda önemli bir şahsiyet olabilmek birtakım özellikler barındırıyor. Özellikle bunlar bir kere çok ikna edici bir potansiyele sahipler yani insanları ikna edecek, insanların kararlarını kendi kararları doğrultusunda değiştirebilecek insanlar, ben bir kere bunu çok seviyorum tarihî şahsiyetlerde, ikincisi karizmatik yönleri yani oturuşları, kalkışları, konuşmaları ki bunlar sürekli tarihî kaynaklara zaten yansır ve önemli tarihî kaynaklarda yer bulur. Üçüncüsü bunların tabi bir idealleri var bunlar idealist insanlar. Farklı farklı çağlarda farklı farklı dönemlerde ortaya çıkanlar farklı idealler güdüyor. Belki bunları başarılı kılan da bu ideallerin peşinden gitmeleri. Üçüncüsüyse şöyle diyebiliriz, belki iyi bir stratejist olmaları aynı zamanda iyi bir stratejist, iyi bir ekonomist, iyi bir komutan bunlar. Bu anlamda tarih sayfalarında yer buluyorlar diyebiliriz.

K3: *Kişisel özellikleri bana göre. Başta kendi ülkelerine faydalı olmaları, insanlığa faydalı olmaları. Mesela örnek aldığım dersem; Atatürk bence önemli bir tarihî şahsiyettir, Selahattin Eyyubi bana göre önemli bir tarihî şahsiyettir, bunları söyleyebilirim.*

K4: *Zeki, savaşçı ve iyi taktik kurmaları ve tabii ki lider kişilikleri. Her yerde lider olma örnek aldığım özelliklerindendir.*

K5: *Bütün özellikler sonuçta var. İllaki olumlu olmasına gerek yok olumsuz da olabilir yani kesinlikle öyle düşünmüyorum. Ama tabii ki de olumlu özellikleri örnek alınmalıdır. Nasıl ileri doğru örnek alınırsa burada da olumlu olan özelliği örnek*

alınabilir. Özellik olarak illa olumlu ya da olumsuz diyemeyiz ikisi de vardır. Mesela en genel olarak Atatürk'ü örnek verebiliriz ama tabii ki de sekizinci sınıf inkılap tarihî dersi için. Kişilik özellikleri var mesela planlı oluşu, öğrencilerin uygulayabileceği bu çok önemli mesela disiplinli oluşu. Tabii ki de çocuklara o an onun o seviyede ileri görüşlülüğünü örnek veremeyebiliriz ama işte dediğim gibi planlı, disiplinli olmasını, çok yönlü olmasını, her alanda mesela en azından kitap okumasını örnek verebiliriz.

K6: *Tarihî şahsiyetler çağından daha ileri düşünen, zeki, kıvrak zekaya sahip, geçmişten ders alıp geleceğe buna göre ışık tutan kişilerdir.*

Tarihî şahsiyetler gibi olamayız, onların anca özelliklerinin yüzde birini karşılayabiliriz. Örnek alsak bile uygulamamız çok zor.

K7: *Topluma yön vermeleri, kitleleri peşinden sürüklemeleri, lider olmaları, yapıcı davranmaları, adaletli olmaları birçoğunun. Yani tabi herkes insan olduğu için sonuçta yaşantılarında dört dörtlük olamadıkları durumlar mutlaka oluyordur ama tabi biz derslerde de olumsuzluklardan ziyade olumlu yönleri vurgulamaya çalışıyoruz.*

Adaletli olmaları örneğin adaletli davranmaları, eşit olmaları işte bunların hepsi aynı kapıya çıkıyor hemen hemen.

K8: *Tarihî şahsiyetlerin en beğendiğim özelliği şu; mesela her yaş grubuna aynı seviyede davranıyor. Bir insan, müdür ya da çocuk öğrenci diye farklı davranmıyor, ikisine de aynı seviyede aynı saygı ve sevgi çerçevesinde yaklaşıyor,*

En beğendiğim özelliği bu, her yaş grubuna saygı göstermesi, bunu örnek alabilirdim.

K9: *Tarihî şahsiyetlerin özellikleri bir defa kendilerinden sonraki insanlara örnek olmaları, unutulmamaları, yaptıklarıyla yaşadıklarının birebir gitmesi, aynı oranda gitmesi*

En önemli örnek alınacak kısmı yaşantılarıdır, hayatlarıdır.

K10: *Bence olaylara farklı bakış açılarıyla yaklaşmaları, problem çözücü olmaları, daha çok sorun odaklı değil de çare bulucu fikirlerinin olması aynı zamanda da diyelim ki çok kritik bir olay var, zaman olarak çok kısa bir zaman ama durumu iyi analiz edip yönlendirdiği için onu verimli şekilde kullanabiliyorlar, farklı düşünebiliyorlar. Bu nedenle tarihî şahsiyet adını alıyorlar bence.*

Hangi özelliklerini örnek alırım kendi bünyemde? Bence sorunlara sorun odaklı değil de çözüm odaklı düşünmelerini örnek alırım diye düşünüyorum.

K11: *Liderlik, araştırmacı olması, bilgiye değer vermesi, insanı ilişkilerinin yüksek olması, iletişim konularında yetenekli olması tarihî şahsiyetlerin en önemli özellikleridir bence.*

Bilime değer vermeleri ve zamanını bilime ayırmalarını örnek alırım.

K12: *Devrimci, azimli, çalışkan, kararlı, insanlar üzerinde etkili olabilen insanlar olur genelde isimler düşünülünce. Zeki olurlar ancak her zaman olumlu kullanılmayabiliyor bu özellikler. Yani tüm şahsiyetler iyi şeyler yapmamış sonuçta.*

Ben devrimci, çağdaş yanlarını örnek alırım.

K13: *Tarihî şahsiyetler özellikle ilk olarak yenilikçi, ileri görüşlü, çağın çok daha ilerisinde, çok daha farklı şeyler yapmaya çalışan, o dönemdeki durumu en iyi şekilde kullanabilen kişiler olarak düşünüyorum. Çalışkan, ileri görüşlü, o dönemin şartlarına göre kendini geliştirebilen, iyi eğitim almış kişilerdir.*

Hangi özelliklerini örnek alırsınız diye sorarsan özellikle o dönemin şartlarını en iyi şekilde kullanabilen kişiler olması ve çalışkan olmaları, çok iyi eğitim almış olmaları onları tarihî şahsiyet yapıyor diye düşünüyorum.

3.2.1. Tarihî Şahsiyetlerin Örnek Alınan Özellikleri ve Kategorik Analizi

Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarihî şahsiyetlerin örnek aldığı özelliklerine yönelik 44 farklı veri ortaya koymuştur. Öğretmenlerin en çok örnek aldıkları 3 özellik; lider olmaları, eşitlikçi olmaları ve zeki olmaları olduğu görülmektedir (Tablo 6). Aşağıda bulunan Tablo 6`da öğretmenlerin örnek aldığı tarihî şahsiyetlere ilişkin özellikler verilmiştir.

Tarihî şahsiyetletlerin örnek alınan özellikleri kategoriler halinde ele alındığında; kişilik özellikleri ve toplumsal özellikler olarak 2 ayrı başlık halinde incelenmiştir.

Tablo 6: Öğretmenlerin Örnek Aldığı Tarihî Şahsiyet Özellikleri

ÖrnekAldıkları Özellikler	Kullanım Sıklığı
1. Lider Olmaları	4
2. Kitleleri Etrafında Toplamaları	2
3. Akılcı Olmaları	1
4. Gerçekçi Olmaları	1
5. Halkı Düşünebilmeleri	1
6. Devletine Katkı Yapan İnsanlar	2
7. Adil Olmaları	2
8. Eşitlikçi Olmaları	3
9. Baskıcı Olmaları	1
10. Demokratik Olmaları	1
11. Özgürlükçü Olmaları	1
12. Karizmatik Egemenliğe Sahip Olmaları	1
13. Hayran Kitlesine Sahip Olmaları	1
14. Toplumun İçinden Sivrilerek Çıkmaları	1
15. Soy Menşeili Olmaları	1
16. İkna Edici Potansiyelleri	1
17. İdealist Olmaları	1
18. İyi Bir Stratejist Olmaları	2
19. İyi Bir Ekonomist Olmaları	1
20. İyi Bir Komutan Olmaları	2
21. İnsanlığa Faydalı Olmaları	1
22. Zeki Olmaları	3
23. Planlı Olmaları	1
24. Disiplinli Olmaları	1
25.Çok Yönlü Olmaları	1
26. Eğitimli Olmaları	2
27. İleri Görüşlü Olmaları	2
28. Geçmişten Ders Alıp Geleceğe Işık Tutmaları	1
29. Topluma Yön Vermeleri	2
30. Yapıcı Davranmaları	1
31. Herkese Saygı Göstermeleri	1
32. İnsanlara Örnek Olmaları	1
33. Unutulmamaları	2
34. Problem Çözücü Olmaları	1
35. Dönemin Şartlarını En İyi Şekilde Kullanan Kişiler	2
36. Farklı Düşünebilmeleri	2
37. Araştırmacı Olmaları	1
38. Bilgiye Değer Vermeleri	1
39. İletişim Yetenekleri	1
40. Bilime Değer Vermeleri	1
41. Devrimci Olmaları	1
42. Kararlı Olmaları	1
43. Çalışkan Olmaları	2
44. Yenilikçi Olmaları	1

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetlerin lider olma özelliğine yönelik görüşleri;

K1: *En önemli özelliği liderlik özelliği, liderlik vasıflarının yüksek olması gerekir. Liderlik vasıfları örnek aldığım en önemli özellikleridir.*

K4: *Her yerde lider olma örnek aldığım özelliklerinden*dir.

K7: *Topluma yön vermeleri, kitleleri peşinden sürüklemeleri, lider olmaları, yapıcı davranmaları, adaletli olmaları birçoğunun*

K11: *Liderlik, araştırmacı olması, bilgiye değer vermesi, insanı ilişkilerinin yüksek olması, iletişim konularında yetenekli olması tarihî şahsiyetlerin en önemli özellikleridir bence.*

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetlerin eşitlikçi olmaları özelliğine yönelik görüşleri;

K1: *Örnek aldığım özellikleri tabii ki adaletli olmaları, eşitlikçi olmaları, demokratik olmaları, özgürlükçü olmaları.*

K7: *Adaletli olmaları örneğin adaletli davranmaları, eşit olmaları.*

K8: *Tarihî şahsiyetlerin en beğendiğim özelliği şu; mesela her yaş grubuna aynı seviyede davranıyor. Bir insan, müdür ya da çocuk öğrenci diye farklı davranmıyor.*

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetlerin zeki olmaları özelliğine yönelik görüşleri;

K4: *Zeki, savaşçı ve iyi taktik kurmaları ve tabii ki lider kişilikleri.*

K6: *Tarihî şahsiyetler çağından daha ileri düşünen, zeki, kıvrak zekaya sahip, geçmişten ders alıp geleceğe buna göre ışık tutan kişilerdi*r.

K12: *Zeki olurlar ancak her zaman olumlu kullanılmayabiliyor bu özellikler.*

Tablo 7: Öğretmenlerin Örnek Aldığı Tarihî Şahsiyetlerin Özelliklerine Yönelik Kategoriler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer

Kategoriler	Görüşler	Görüş Sayısı	Toplam Görüş Sayısı	Yüzde %
1. Örnek Alınan Kişilik Özelliklerine Yönelik Tarihî Şahsiyetler	1. Lider olmaları	4	48	75
	2. Eşitlikçi olmaları	3		
	3. Zeki olmaları	3		
	4. Adil olmaları	2		
	5. İyi bir stratejist olmaları	2		
	6. İyi bir komutan olmaları	2		
	7. Eğitimli olmaları	2		
	8. İleri görüşlü olmaları	2		
	9. Dönemin şartlarını en iyi şekilde kullanabilen	2		
	10. Farklı düşünebilmeleri	2		
	11. Çalışkan olmaları	2		
	12. Akılcı olmaları	2		
	13. Gerçekçi olmaları	1		
	14. Baskıcı olmaları	1		
	15. Özgürlükçü olmaları	1		
	16. Soy menşeili olmaları	1		
	17. İkna edici potansiyelleri	1		
	18. İdealist olmaları	1		
	19. İyi bir ekonomist olmaları	1		
	20. Planlı olmaları	1		
	21. Disiplinli olmaları	1		
	22. Çok yönlü olmaları	1		
	23. Geçmişten ders alıp geleceğe ışık tutmaları	1		
	24. Yapıcı davranmaları	1		
	25. Problem çözücü olmaları	1		
	26. Araştırmacı olmaları	1		
	27. Bilgiye değer vermeleri	1		
	28. İletişim yetenekleri	1		
	29. Bilime değer vermeleri	1		
	30. Kararlı olmaları	1		
	31. Devrimci olmaları	1		
	32. Yenilikçi olmaları	1		
2. Örnek Alınan Toplumsal Özelliklerine Yönelik Tarihî Şahsiyetler	1. Kitleleri etrafında toplamaları	2	16	25
	2. Devletine katkı yapan insanlar	2		
	3. Topluma yön vermeleri	2		
	4. Unutulmamaları	2		
	5. Halkı düşünebilmeleri	1		
	6. Demokratik olmaları	1		
	7. Karizmatik egemenliğe sahip olmaları	1		
	8. Hayran kitlesine sahip olmaları	1		
	9. Toplumun içinden sivrilerek çıkmaları	1		
	10. İnsanlığa faydalı olmaları	1		
	11. Herkese saygı göstermeleri	1		
	12. İnsanlara örnek olmaları	1		
Toplam			64	100

3.2.1.1. Kategori 1: Öğretmenlerin Örnek Aldığı Kişisel Özelliklerine Yönelik Tarihî Şahsiyet

Öğretmenlerin %75 ile en çok görüş belittiği kategoridir (Tablo 7). 32 farklı (lider Olmaları, eşitlikçi Olmaları, zeki olmaları, adil olmaları, iyi bir stratejist olmaları, iyi bir komutan olmaları, eğitimli olmaları, ileri görüşlü olmaları, dönemin şartlarını en iyi şekilde kullanabilen, farklı füşünebilmeleri, çalışkan olmaları, akılcı olmaları, gerçekçi olmaları, baskıcı olmaları, özgürlükçü olmaları, soy menşeili olmaları, ikna edici potansiyelleri, idealist olmaları, iyi bir ekonomist olmaları, planlı olmaları, disiplinli olmaları, çok yönlü olmaları, geçmişten ders alıp geleceğe ışık tutmaları, yapıcı davranmaları, problem çözücü olmaları, araştırmacı olmaları, bilgiye değer vermeleri, kararlı olmaları, devrimci olmaları, yenilikçi olmaları) temada 48 görüş üretmişlerdir. En fazla görüş üretilen temalar 4 görüş ile lider olmaları ve 3`er görüş ile eşitlikçi olmaları ve zeki olmaları temalarıdır.

Öğretmenlerin örnek aldığı kişisel özelliklerine yönelik tarihî şahsiyet kategorisinde öğretmenler genellikle tarihî şahsiyetlerin başarılarında kişisel özelliklerinin büyük rol oynadığını belirtmişlerdir. Kişilik özelliklerinden en çok örnek aldıkları ise lider olma özelliğidir. Ayrıca tarihî şahsiyetlerin eşitlikçi olması ve zeki olmasını da öğretmenlerin örnek aldığı başlıca özelliklerdendir. Bu verilerden yola çıkarak öğretmenler tarihî şahsiyetleri lider, eşitlikçi ve zeki olarak tanımlamışlardır. Liderlik özelliklerinin tarihî şahsiyetlerin toplum içinde sivrilmesine katkı sağlayıp önemli bir konuma getirdiğini söylemişlerdir. İnsanlara eşit davranmalarının ise tarihî şahsiyetlerin toplum tarafından sevilip toplumun gücünü arkasına almalarında önemli bir rolü olduğunu belirtmişlerdir. Zekalarıyla en zor durumlardan bile başarıyla sıyrılmaları ise öğretmenlerin örnek aldığı diğer bir özelliktir. Öğretmenler tarihî şahsiyetlerin kişilik özelliklerini toplum yararına kullanan bireyler olduklarını ifade etmişler ve bu bağlamda örnekler vermişlerdir. Yalnızca bir öğretmen bu konuda farklı bir örnek verip tarihî şahsiyetleri baskıcı olarak ifade etmiştir.

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetlerin lider olmaları özelliğine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

> K1: *En önemli özelliği liderlik özelliği, liderlik vasıflarının yüksek olması gerekir. Tarihî şahsiyet olmaları için kitleleri etrafında toplamaları gerekiyor. Liderlik vasıfları örnek aldığım en önemli özellikleridir.*

K4: *Zeki, savaşçı ve iyi taktik kurmaları ve tabii ki lider kişilikleri. Her yerde lider olma örnek aldığım özelliklerindendir.*

K7: *Topluma yön vermeleri, kitleleri peşinden sürüklemeleri, lider olmaları, yapıcı davranmaları*.

K11: *Liderlik, araştırmacı olması, bilgiye değer vermesi, insanı ilişkilerinin yüksek olması*.

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetlerin eşitlikçi olmaları özelliğine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

K1: *Tabii ki adil olması gerekir, eşitlikçi insanlar olabilir*. *Örnek aldığım özellikleri tabii ki adaletli olmaları, eşitlikçi olmaları, demokratik olmaları, özgürlükçü olmaları*.

K7: *Adaletli olmaları örneğin adaletli davranmaları, eşit olmaları işte bunların hepsi aynı kapıya çıkıyor.*

K8: *Tarihî şahsiyetlerin en beğendiğim özelliği şu; mesela her yaş grubuna aynı seviyede davranıyor*.

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetlerin zeki olmaları özelliğine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

K4: *Zeki, savaşçı ve iyi taktik kurmaları ve tabii ki lider kişilikleri.*

K6: *Tarihî şahsiyetler çağından daha ileri düşünen, zeki, kıvrak zekaya sahip, geçmişten ders alıp geleceğe buna göre ışık tutan kişilerdir.*

K12: *Zeki olurlar ancak her zaman olumlu kullanılmayabiliyor bu özellikler*.

3.2.1.2. Kategori 2: Öğretmenlerin Örnek Aldığı Toplumsal Özelliklerine Yönelik Tarihî Şahsiyet

Öğretmenler bu kategoride %25 görüş belirtmişlerdir. 12 farklı (kitleleri etrafında toplamaları, devletine katkı yapan insanlar, topluma yön vermeleri, unutulmamaları, halkı düşünebilmeleri, demokratik olmaları, karizmatik egemenliğe sahip olmaları, hayran kitlesine sahip olmaları, toplumun içinden sivrilerek çıkmaları, insanlığa faydalı olmaları, herkese saygı göstermeleri, insanlara örnek olmaları) temada 16 görüş üretmişlerdir. En fazla görüş üretilen temalar 2`şer tane ile kitleleri etrafında toplamaları, devletine katkı yapan insanlar, unutulmamaları ve topluma yön vermeleridir.

Öğretmenlerin örnek aldığı toplumsal özelliklerine göre tarihî şahsiyet kategorisinde öğretmenler tarihî şahsiyetleri topluma yön veren ve kitleleri peşinden sürükleyebilme özelliğine sahip olan kişiler olarak betimlemişlerdir. Bu bağlamda devletine ve insanlığa yaptıkları katkıları örnek vermişlerdir. Toplumlarına yaptıkları katkılar sayesinde üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin unutulmamaları özelliği üstünde durmuşlardır. Tarihîmizde yer alan bazı şahsiyetlerin unutulmamasını bu bakımdan örnek vermişlerdir.

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetlerin kitleleri etrafında toplamaları özelliğine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

K1: *Tarihî şahsiyet olmaları için kitleleri etrafında toplamaları gerekiyor.*

K7: *Topluma yön vermeleri, kitleleri peşinden sürüklemeleri, lider olmaları, yapıcı davranmaları, adaletli olmaları.*

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetlerin devletine katkı yapan insanlar özelliğine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

K1: *sadece kendini değil halkı düşünebilmeleri ve devletine her türlü katkı yapan insanlar olabilir.*

K3: *Başta kendi ülkelerine faydalı olmaları, insanlığa faydalı olmaları. Mesela örnek aldığım dersem; Atatürk bence önemli bir tarihî şahsiyettir, Selahattin Eyyubi bana göre önemli bir tarihî şahsiyettir, bunları söyleyebilirim.*

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetlerin unutulmamaları özelliğine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

K1: *hala konuşulan insanlar olabilir.*

K9: *Tarihî şahsiyetlerin özellikleri bir defa kendilerinden sonraki insanlara örnek olmaları, unutulmamaları, yaptıklarıyla yaşadıklarının birebir gitmesi, aynı oranda gitmesi.*

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetlerin topluma yön vermeleri özelliğine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

K7: *Topluma yön vermeleri, kitleleri peşinden sürüklemeleri.*

K12: *insanlar üzerinde etkili olabilen insanlar olur genelde.*

3.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetler Hakkında Araştırma Yaptığı Kaynaklara Yönelik Görüşleri

K1: *Ben de kendi tezimle ilgili araştırmalar yaptım.*

Sadece tarihî şahsiyetleri derken aslında şöyle; ben çok tarihî roman okurum ama tabii ki roman gerçekçi bilgiler vermiyor bu konuda bazı isimler var onları okumak gerekiyor. Tarih kitaplarından da okurum. Özellikle kurtuluş savaşı günlerinde bazı insanların günlükleri oluyor, onları okuyorum onlar çok gerçekçi bilgiler veriyor çünkü dönemi anlatıyor. Daha çok tarihî romanları okuyorum onun dışında araştırdığım başka kaynak yok.

K2: *Evet, aslında orta çağ üzerine uzmanlaşmaya çalışıyorum.*

Özellikle geç dönem Bizans tarihî üzerine. Yüksek lisans tez konum theodoras laskaris dönemiyle alakalıydı, imparatorluğun kuruluşuyla alakalı. En çok detaylı araştırma onun üzerine yapmıştım. Tabi tarihî kaynaklar bağlamında son dönem on ikinci yüzyıl, on üçüncü yüzyıl Bizans kaynaklarını Niketas Khoniates, Georgios Akropolites veya Pachymeres gibi bazı kaynakları kullandım. Bu kaynaklar tabii ki dönemin önemli kaynakları, böyle bir şahsiyeti ilgilendirmesi bakımından da önemli. Bu kaynakların türlerine baktığımızda genellikle kronik bir anlatımla yola çıkan bazı yazar hani yazılı eserler orta çağ bakımından bu dönemde tabii ki epigrafi anlamında da eserler var ki tarihî şahsiyetlere baktığımızda genelde yapmış oldukları işleri bir maddi kültür kalıntısına kazımak gibi bir huyları var ki bu çok önemli çünkü bunu aslında yücelik sembolü olarak görüyorlar. Zaten baktığımızda aslında yapmış oldukları eserlerin önemli kitabe kısımları da oluyor bunlar en önemli değer verdikleri şeyden bir tanesi de kitabe. Bu kitabede zaten yapanın ismini de neden yaptırdığı daha çok geleceğe böyle bir miras bırakma amacı olarak isimlerini böyle kalıcı hale getirme düşüncesindeler.

K3: *çok detaylı olmasa da kısa biçimde araştırıyorum.*

Araştırma derken konumuzla ilgili bazen böyle kitap dışında da bazı kişileri araştırıyorum. Daha çok internet üzerinden araştırmalar oluyor.

K4: *Hayır araştırma yapmıyorum.*

Tarihî kitaplar okuyorum. İlber Ortaylı ve Halil İnalcık gibi yazarların.

K5: *Açıkçası ekstra bir araştırma yapmıyorum.*

Derste denk gelirse eğer bilmediğim, bazıları öyle bir oluyor ki bilmediğimiz isimler konulabiliyor mesela her yıl kitaplara ya da öğrenci soruyor. Hani o an açıkçası

internetten, biraz da en azından bilgim varsa bile güvendiğim kaynaklara bakıyorum. Ya da daha önceden eğer aklıma gelmiş bir şey varsa özellikle mesela padişahlar hakkında evimde padişahlar ile ilgili ansiklopedi var sadece seri olarak önceden mutlaka ona bakarım çünkü sınıfta bazen padişahları tek tek. Bu yıl öyle oldu, içerik tek tek ele alındı mesela. Kuruluş dönemi padişahlarını tek tek işledik, daha önceden yoktu mesela 2006`dan sonra ama bu yıl öyle oldu, orada baktım, kullandım yani o kaynağı da ama internet kaynaklarına da baktım. Bazı şeyler insanın aklında kalmıyor. İşlenmeye işlenmeye unutulmuş şeyler oluyor. Tazelemek için bakıyorum mecburen.

K6: *Merak ettikçe araştırıyorum. Çünkü tarihte o kadar farklı şahsiyetler var ki yeni bir şey öğrenince insan bakıyor.*

Elimizin altında internet olduğundan dolayı artık ansiklopedi çok kullanılmadığından dolayı internetten yapıyorum araştırmayı.

K7: *Dikkatimi çekerse, önemli gördüğüm bir şey olursa, ne bileyim ya da bir haberde dikkatimi çeken bir şey olursa araştırma yaparım.*

Genellikle hangi kaynaklardan; toplumumuzda en büyük kaynak internet, genellikle internetten ve olabildiğince doğru kaynaklardan yapmaya çalışırım.

K8: *Yaparım, okumasını da seviyorum.*

Genellikle kitap olarak okuyorum. En son İlber Ortaylı`nın Atatürk kitabını almıştım, o güzeldi bir de Mustafa Şeker Hocamız Değer Sizseniz Değer Sizsiniz diye bir kitap okuttu, orada da Akşemsettin hakkında bahsediyordu, o da güzeldi.

K9: *Araştırma yapma fırsatımız pek olmadı. Olmadığı için şu an yapmadığımız için de hangi kaynaklardan sorusu da o zaman burada boşa gitti.*

K10: *Özellikle araştırma yapmıyorum.*

Ama bir yerde farklı bir isim görürsem, eski İslam tarihçileri olsun, Osmanlı tarihçileri olsun, günümüzdeki liderler olsun vs. onlar hakkında beni böyle çok cezbeden onların yapıp ettikleri sözleri, konuşmaları cezbederse onu açıp bakarım. Ama özellikle şunu da bir araştırayım deyip araştırmam veyahut da derste kullanacağım bir tarihî şahsiyet varsa onu araştırırım. Daha çok internet ama kimi zaman makale de olabiliyor.

K11: *Zaman zaman araştırma yaparım.*

Tarihî kitaplar, tarihî romanlar ve internetteki tarih siteleri üzerinden araştırmalar yaparım.

K12: *Araştırma yaparım.*

Kitaplar (Ansiklopediler, dergiler, romanlar, farklı bilimsel kitaplar) ve internetten.

K13: *Araştırma yapmasam da onlarla ilgili eserleri okumaya çalışıyorum.*

Tek tek tarihî şahsiyetleri tanıtan eserler oluyor. Osman Bey`den başlayarak Osmanlı padişahlarını anlatan eserler. Onları okuyorum yine kitaplardan yani direk araştırma yapmasam bile onlarla ilgili kitapları okumaya çalışıyorum.

3.3.1. Tarihî Şahsiyetlere İlişkin Araştırma Yapılan Kaynak Türleri ve Kategorik Analizi

Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarihî şahsiyetler ile ilgili araştırma yaptıkları kaynaklara yönelik 11 farklı veri ortaya koymuştur. Verilerden yola çıkarak öğretmenlerin en çok kullandığı araştırma kaynağının internet olduğu görülmektedir (Tablo 8). Aşağıda bulunan Tablo 8`de öğretmenlerin araştırma yaptıkları kaynak türlerine yer verilmiştir. Ayrıca 4 öğretmen tarihî şahsiyetler hakkında araştırma yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin araştırma yaptıkları kaynaklar kategoriler halinde ele alındığında; yazılı ve sanal olarak 2 ayrı başlık halinde incelenmiştir.

Tablo 8: Öğretmenlerin Tarihî Şahsiyetlere Yönelik Araştırma Yaptığı Kaynak Türleri

Öğretmenlerin Araştırma Yaptığı Kaynaklar	Kullanım Sıklığı
1. İnternet	5
2. Kitaplar	4
3. Tarihî roman	3
4. Tarih kitapları	3
5. Ansiklopedi	2
6. Günlükler	1
7. Kitabeler	1
8. Kronik eserler	1
9. Dergiler	1
10. Bilimsel kitaplar	1
11. XII ve XIII. yüzyıl Bizans kaynakları	1

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin araştırma yaptığı internet kaynağına yönelik görüşleri;

K3: *Araştırma derken konumuzla ilgili bazen böyle kitap dışında da bazı kişileri araştırıyorum. Daha çok internet üzerinden araştırmalar oluyor.*

K5: *Açıkçası internetten, biraz da en azından bilgim varsa bile güvendiğim kaynaklara bakıyorum.*

K6: *Elimizin altında internet olduğundan dolayı artık ansiklopedi çok kullanılmadığından dolayı internetten yapıyorum araştırmayı.*

K7: *Genellikle hangi kaynaklardan; toplumumuzda en büyük kaynak internet, genellikle internetten ve olabildiğince doğru kaynaklardan yapmaya çalışırım.*

K11: *İnternetteki tarih siteleri üzerinden araştırmalar yaparım.*

K12: *Kitaplar (Ansiklopediler, dergiler, romanlar, farklı bilimsel kitaplar) ve internetten.*

Tablo 9: Öğretmenlerin Araştırma Yaptıkları Kaynak Türlerine Yönelik Kategoriler, Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer

Kategoriler	Görüşler	Görüş Sayısı	Toplam Görüş Sayısı	Yüzde %
1. Yazılı Kaynaklar	1. Kitaplar 2. Tarih kitapları 3. Tarihî roman 4. Ansiklopedi 5. Günlükler 6. Kronik eserler 7. Kitabeler 8. Dergiler 9. Bilimsel kitaplar 10. XII. ve XIII. yüzyıl Bizans kaynakları	4 3 3 2 1 1 1 1 1 1	18	78
2. Sanal Kaynaklar	1. İnternet	5	5	22

3.3.1.1. Kategori 1: Öğretmenlerin Araştırma Yaptıkları Yazılı Kaynaklar

Öğretmenlerin %78 ile en çok görüş belittiği kategoridir. 10 farklı (kitaplar, tarih kitapları, tarihî roman, ansiklopedi, günlükler, kronik eserler, kitabeler, dergiler, bilimsel kitaplar, XII. ve XIII. yüzyıl Bizans kaynakları) temada 18 görüş üretmişlerdir. En fazla üretilen görüş 4 görüş ile kitaplar ve 3`er görüş ile tarih kitapları ve tarihî roman temalarıdır (Tablo 9).

Öğretmenlerin araştırma yaptıkları yazılı kaynaklar kategorisinde öğretmenlerin genellikle kitaplardan araştırma yaptıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Bunun yanında öğretmenler araştırma yaptıkları kitap türlerini çoğunlukla belirtmemişlerdir. Bazı öğretmenlerin ise tarihî kitaplardan araştırma yaptıkları görülmektedir. Tarihî romanlardan araştırma yapan öğretmenler de bulunmaktadır. Öğretmenler genellikle tarihî şahsiyerler hakkındaki bilgilere kitaplardan ulaşmanın daha kolay ve güvenilir olduğu gerekçesiyle kitaplardan araştırma yaptıklarını söylemişlerdir. Tarihî romanları ilgi çekici ve bilgiye ulaşmada güvenilir kaynak olarak gördükleri için tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler genellikle araştırmalarını ilgi çeken kaynaklar üzerinden yapmayı tercih etmektedirler.

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kitaplar görüşüne yönelik verilere yer verilmiştir.

K3: *Araştırma derken konumuzla ilgili bazen böyle kitap dışında da bazı kişileri araştırıyorum.*

K8: *Genellikle kitap olarak okuyorum. En son İlber Ortaylı`nın Atatürk kitabını almıştım, o güzeldi bir de Mustafa Şeker Hocamız Değer Sizseniz Değer Sizsiniz diye bir kitap okuttu, orada da Akşemsettin hakkında bahsediyordu, o da güzeldi.*

K12: *Kitaplar (Ansiklopediler, dergiler, romanlar, farklı bilimsel kitaplar)*

K13: *Tek tek tarihî şahsiyetleri tanıtan eserler oluyor. Osman Bey`den başlayarak Osmanlı padişahlarını anlatan eserler. Onları okuyorum yine kitaplardan yani direk araştırma yapmasam bile onlarla ilgili kitapları okumaya çalışıyorum.*

Aşağıda Sosyal Bilgier öğretmenlerinin tarih kitapları görüşüne yönelik verilere yer verilmiştir.

K1: *Bu konuda bazı isimler var onları okumak gerekiyor. Tarih kitaplarından da okurum.*

K2: *Tabi tarihî kaynaklar bağlamında son dönem Niketas Khoniates, Georgios Akropolites veya Pachymeres gibi bazı kaynakları kullandım.*

K11: *Tarihî kitaplardan araştırmalar yaparım.*

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî romanlar görüşüne yönelik verilere yer verilmiştir.

K1: *Ben çok tarihî roman okurum ama tabii ki roman gerçekçi bilgiler vermiyor bu konuda bazı isimler var onları okumak gerekiyor.*

K11: *Tarihî romanlar üzerinden araştırma yaparım.*

K12: *Kitaplar (Ansiklopediler, dergiler, romanlar, farklı bilimsel kitaplar).*

3.3.1.2. Kategori 2: Öğretmenlerin Araştırma Yaptıkları Sanal Kaynaklar

Öğretmenlerin %22 ile en çok görüş belittiği ikinci kategoridir. 1 temada (internet) 5 farklı görüş üretmişlerdir (Tablo 9).

Bu kategoride internet en genel sanal kaynak olarak kabul edilebileceği için öğretmenler tek sanal kaynak olarak interneti söylemiştir. İnternetten genellikle aradıkları bilgiye daha kolay ulaştıkları, sürekli elinin altında bulunan bir bilgi kaynağı olduğu için tercih ettiklerini belirtmişlerdir. İnternet üzerinde çok çeşitli araştırmalar yapılabilmektedir. Bazı öğretmenler sadece aradıkları bilgiye yönelik araştırma yaparken, bazıları ise makale ve bilimsel değeri olan kaynaklardan araştırma yaptıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler genellikle internetteki bilgi kirliliğinden dolayı internete bu konuda çok güvenmediklerini ancak her an bilgiye ulaşılabilmesi açısından pratik olduğundan dolayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin internet görüşüne yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

K3: *Daha çok internet üzerinden araştırmalar oluyor.*

K5*: Derste denk gelirse eğer bilmediğim, bazıları öyle bir oluyor ki bilmediğimiz isimler konulabiliyor mesela her yıl kitaplara ya da öğrenci soruyor. Hani o an açıkçası internetten, biraz da en azından bilgim varsa bile güvendiğim kaynaklara bakıyorum.*

K6: *Elimizin altında internet olduğundan dolayı artık ansiklopedi çok kullanılmadığından dolayı internetten yapıyorum araştırmayı.*

K7: *Genellikle hangi kaynaklardan; toplumumuzda en büyük kaynak internet, genellikle internetten ve olabildiğince doğru kaynaklardan yapmaya çalışırım.*

K11: *internetteki tarih siteleri üzerinden araştırmalar yaparım.*

K12: *Kitaplar (Ansiklopediler, dergiler, romanlar, farklı bilimsel kitaplar) ve internetten.*

3.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetleri İlişkilendirdiği Disiplinlere Yönelik Görüşleri

K1: *Türkçe dersi olabilir. Az önce söylediğim gibi aslına Türkçe dersinde de çok fazla özgürlük, adalet, eşitlik yani milliyetçilik özellikle bu tarz şeylere çok fazla vurgu*

yapılıyor. Türkçe dersi olabilir, müzik dersi olabilir. Müzik dersinde de bu tarz çok program içerikli şeyler var tarihle ilgili, tarihî şahsiyetlerle ilgili, marş ezberletmek mesela. Aslında son yapılandırmacı program buna göre yapıldı ve birçok derste tarihî kişiliklerden bahsediyor ama şu an aklıma çok gelen Türkçe ve müzik derslerinde biraz daha etkin olabilir. Hukuk ve adalet seçmeli dersi var orada özellikle tarihî şahsiyetler hakkında bilgi verilebilir.

K2: *Tarihî şahsiyetleri şu an imam hatip ortaokulunda konuşmak gerekirse burada siyer dersleri var. Peygamber efendimizin yapmış olduğu gazalar, bunlar önemli yer sahibi yine aynı şekilde tarihî şahsiyetler bağlamında bazı önemli İslam komutanları var bunlar da önemli. Bunun dışında din kültürü ahlâk bilgisi derslerinde gösteriliyor. Dört halife döneminde önemli komutanlar var tabii ki Bizans ile Sasaniler ile yapılan savaşlarda ön plana çıkan. Tarihî şahsiyetler bağlamında Türkçe ile de ilişkilendirebiliriz. Önemli destanlar var bu tarihî şahsiyetlerin hayatını kaleme alan, içeren destanlar var. Türkçe dersinde de oldukça önemlidir diyebiliriz.*

K3: *Türkçe olabilir, mesela ilk Türkçe sözlüğü yazan Kaşgarlı Mahmut, Türkçe ile ilişkilendirilebilir.*

K4: *Türkçe, İnkılap Tarihî, Tarih.*

K5: *Din kültürü olabilir. Din kültüründe de sonuçta bahsediliyor. Bizim girdiğimiz zaten şöyle düşünüyorum ama seçmeli derslerde mesela düşünme eğitiminde kullanıyorum, en azından ünlü düşünürleri anlatıyorum, filozoflardan bahsettik mesela bahsediyoruz da hâlâ. Diğer bilim derslerinde, mesela fen bilimlerinde de onlar da kullanıyorlardır diye düşünüyorum. Sonuçta bir basınç için ya da başka bir şey için o isimleri mutlaka anıyorlardır. Bizde tamam tarihîn akışıyla etkili ama onlarda da bilim tarihî var sonuçta. Etkiledikleri için onlarda da onu kullanıyorlardır muhtemelen. Matematikte de Pisagor, bağıntısını bulmuş diye mesela Öklid`de de kullanılabilir tabii ki de özelliklerine göre, hatta ben derste bile bahsederken bir kişinin farklı yönlerine değiniyoruz yine Atatürk üzerinden gidelim, sadece asker değil hem bir devlet adamı hem geometri kitabının yazarı, Medeni Bilgiler`i yazmış, çok yönlü yani bu da bir örnek sonuçta.*

K6: *Tarihî Şahsiyetlerle ilgili bir şiir okusanız bunu edebiyat dersiyle de ilişkilendirebilirsiniz, Türkçe dersiyle de ilişkilendirebilirsiniz. Matematikte kullanacaksanız mesela Arf Teoremini kullanırsınız, Pisagor`u kullanırsınız. Matematikle de ilişkilendirebiliriz. Bunu fizikle de Newton ile de ilişkilendirebiliriz, kimya ile Marie Curie ile de ilişkilendirebiliriz, her ders ile ilişkilendirebiliriz.*

K7: *Aslında ben adalete vurgu yaptım o da bu kapsamda her ders ile ilişkilendirilebilir belki. Onun dışında sosyal bilgiler dediği için tarih dersi, kişilik özellikleri bakımından aslında değerler eğitimiyle ders olarak değil ama veya seçmeli derslerden düşünme eğitimi, değerler eğitimi gibi derslerle de ilişkilendirilebilir gibi geliyor.*

K8: *Sosyal bilgiler haricinde fen bilimleriyle ilişkilendirebilirim çünkü bilim baktığımız zaman aslında tarihî şahsiyetler eğitimci olarak gözükse de bilimsel anlamda da bir akademik dürüstlüğü olduğu için onunla da ilişkilendirilebilir. Zaten tarih ile de ilişkilendirebiliyoruz. Bu şahsiyetlerin aynı zamanda bazı kişilerin müzikle ilgisi de var, onlarla da ilişkilendirebiliyorum derslerde.*

K9: *Özellikle Türkçe, Coğrafya. Yani tabii zaten sosyal bilgilerin içinde de coğrafya var. Özellikle Türkçe ve tarih yani normalde direk tarih dersiyle ya da devlet yönetimleriyle ilgili birebir, hukukla ilgili olabilir.*

K10: *Sosyal bilgiler haricinde coğrafya olabilir, fen bilimleri olabilir, din kültürü olabilir. Çünkü dini açıdan da lider özelliği olan şahsiyetler var ve onlara sadece tarihsel açıdan mı bakmalıyız şu an onu da bilmiyorum ama mesela Hz. Muhammed olur, Hz. Ebubekir gibi bu isimler de liderleşmiş isimler olduğu için din kültürüyle de ilişkilendirebiliriz.*

K11: *Tarihî şahsiyetleri Türkçe dersleriyle ilgili olarak değerlendirebiliriz. Özellikle biyografilerinin, hayatlarının araştırması ve incelenmesi bağlamında.*

K12: *Fen bilgisi dersinde, matematik, beden eğitimi, Türkçe, teknoloji tasarım, müzik. Sanırım tüm dersler ile ilişkilendirebiliriz.*

K13: *Tarihî şahsiyetler özellikle bilim alanında çok önemli işler yapmış olan Türk İslam bilginlerini kendi alanlarında zaten derslerde çocuklar da görüyor. Harezmî'yi anlatıyorum ben onlar da hocam matematik dersinde görmüştük diyorlar. Biruni birçok alanda yani bu şekilde. Tarihî şahsiyet deyince sadece padişahlar değil de o dönemin önemli bilim insanları da tarihî şahsiyet olduğu için birçok derste görüyorlar. Başta matematik, Felsefe, Astronomi, Fen bilimlerinde yine çocuklar bu tarihî şahsiyetleri tanıma fırsatı buluyor.*

3.4.1. Tarihî Şahsiyetlerin İlişkilendirildiği Disiplinler ve Kategorik Analizi

Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarihî şahsiyetleri ilişkilendirdikleri disiplinlere yönelik 19 farklı veri ortaya koymuştur. Öğretmenlerin tarihî şahsiyetleri sosyal bilgiler dersi haricinde en çok ilişkilendirdiği dersin Türkçe dersi olduğu

görülmektedir. Aşağıda bulunan Tablo 10`da öğretmenlerin tarihî şahsiyetleri ilişkilendirdiği derslere yönelik verilere yer verilmiştir.

Tarihî şahsiyetlerin derslerle ilişkilendirilmesi kategoriler halinle ele alındığında; sözel dersler ve sayısal dersler olarak 2 ayrı başlık altında incelenmiştir.

Tablo 10: Öğretmenlerin Tarihî Şahsiyetleri İlişkilendirdiği Dersler

Tarihî Şahsiyetlerin İlişkilendirildiği Dersler	Kullanım Sıklığı
1. Türkçe	7
2. Fen Bilgisi	5
3. Matematik	4
4. Tarih	3
5. Müzik	3
6. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	3
7. Hukuk	2
8. Düşünme Eğitimi	2
9. Coğrafya	2
10. Her Ders ile İlişkilendirilebilir	2
11. İnkılap Tarihî	1
12. Siyer Dersleri	1
13. Fizik	1
14. Kimya	1
15. Değerler Eğitimi	1
16. Beden Eğitimi	1
17. Teknoloji Tasarım	1
18. Felsefe	1
19. Astronomi	1

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetleri Türkçe dersi ile ilişkilendirmesine yönelik görüşleri;

K1: *Türkçe dersi olabilir. Az önce söylediğim gibi aslına Türkçe dersinde de çok fazla özgürlük, adalet, eşitlik yani milliyetçilik özellikle bu tarz şeylere çok fazla vurgu yapılıyor.*

K2: *Önemli destanlar var bu tarihî şahsiyetlerin hayatını kaleme alan, içeren destanlar var. Türkçe dersinde de oldukça önemlidir diyebiliriz.*

K3: *Türkçe olabilir, mesela ilk Türkçe sözlüğü yazan Kaşgarlı Mahmut, Türkçe ile ilişkilendirilebilir.*

K4: *Türkçe, İnkılap Tarihî, Tarih.*

K6: *Tarihî Şahsiyetlerle ilgili bir şiir okusanız bunu edebiyat dersiyle de ilişkilendirebilirsiniz, Türkçe dersiyle de ilişkilendirebilirsiniz.*

K9: *Özellikle Türkçe ve tarih.*

K11: *Tarihî şahsiyetleri Türkçe dersleriyle ilgili olarak değerlendirebiliriz. Özellikle biyografilerinin, hayatlarının araştırması ve incelenmesi bağlamında.*

K12: *Fen bilgisi dersinde, matematik, beden eğitimi, Türkçe, teknoloji tasarım, müzik. Sanırım tüm dersler ile ilişkilendirebiliriz.*

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetleri Fen Bilgisi dersi ile ilişkilendirmesine yönelik görüşleri;

K5: *Mesela fen bilimlerinde de onlar da kullanıyorlardır diye düşünüyorum. Sonuçta bir basınç için ya da başka bir şey için o isimleri mutlaka anıyorlardır.*

K8: *Sosyal bilgiler haricinde fen bilimleriyle ilişkilendirebilirim çünkü bilim baktığımız zaman aslında tarihî şahsiyetler eğitimci olarak gözükse de bilimsel anlamda da bir akademik dürüstlüğü olduğu için onunla da ilişkilendirilebilir.*

K10: *Sosyal bilgiler haricinde coğrafya olabilir, fen bilimleri olabilir, din kültürü olabilir. Çünkü dini açıdan da lider özelliği olan şahsiyetler var.*

K12: *Fen bilgisi dersinde.*

K13: *Tarihî şahsiyetler özellikle bilim alanında çok önemli işler yapmış olan Türk İslam bilginlerini kendi alanlarında zaten derslerde çocuklar da görüyor. Harezmî'yi anlatıyorum ben onlar da hocam matematik dersinde görmüştük diyorlar. Biruni birçok alanda yani bu şekilde. Tarihî şahsiyet deyince sadece padişahlar değil de o dönemin önemli bilim insanları da tarihî şahsiyet olduğu için birçok derste görüyorlar.*

Tablo 11: Öğretmenlerin Tarihî Şahsiyetleri İlişkilendirdiği Derslere Yönelik Kategoriler, Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer

Kategoriler	Görüşler	Görüş Sayısı	Toplam Görüş Sayısı	Yüzde %
1. Sözel Dersler	1. Türkçe	7	29	67
	2. Müzik	3		
	3. Tarih	3		
	4. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	3		
	5. Hukuk	2		
	6. Düşünme Eğitimi	2		
	7. Coğrafya	2		
	8. Her Ders ile İlişkilendirilebilir	2		
	9. Siyer Dersleri	1		
	10. İnkılap Tarihî	1		
	11. Değerler Eğitimi	1		
	12. Beden Eğitimi	1		
	13. Felsefe	1		
2. Sayısal Dersler	1. Fen Bilgisi	5	14	33
	2. Matematik	4		
	3. Her Ders ile İlişkilendirilebilir	2		
	4. Fizik	1		
	5. Kimya	1		
	6. Astronomi	1		

3.4.1.1. Kategori 1: Öğretmenlerin Tarihî Şahsiyetleri İlişkilendirdiği Sözel Dersler

Öğretmenlerin %67 ile en çok görüş belirttiği kategoridir (Tablo 11). 13 farklı (Türkçe, Müzik, Tarih, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi, Hukuk, Düşünme Eğitimi, Coğrafya, her ders ile ilişkilendirilebilir, Siyer Dersleri, İnkılapTarihî, Değerler Eğitimi, Beden Eğitimi, Felsefe) temada 29 görüş üretmişlerdir. En fazla üretilen görüş 7 görüş ile Türkçe temasıdır.

Öğretmenlerin tarihî şahsiyetleri en çok Türkçe dersi ile ilişkilendirmelerinin nedenleri arasında Sosyal Bilgiler ve Türkçe dersine kullanılan benzer kavramlar yer almaktadır. Öğretmenlere göre Sosyal Bilgiler ve Türkçe dersinde özgürlük, adalet, eşitlik, milliyetçilik gibi kavramların kullanılması öğretmenlerin bu iki ders arasında bağlantı kurmasına neden olmuştur. Diğer bir neden ise Türkçe dersinde yazılan şiirlerin bazılarının tarihî şahsiyetler tarafından yazılmış olmasıdır. Türkçe dersinde bazı tarihî şahsiyetlerinin biyografilerinin yer alması ve hayatlarının araştırılması önemli bir neden olarak gösterilebilir.

Aşağıda Sosyal Bilgier öğretmenlerinin Türkçe görüşüne yönelik verilere yer verilmiştir.

K1: *Türkçe dersi olabilir. Az önce söylediğim gibi aslına Türkçe dersinde de çok fazla özgürlük, adalet, eşitlik yani milliyetçilik özellikle bu tarz şeylere çok fazla vurgu yapılıyor.*

K2: *Önemli destanlar var bu tarihî şahsiyetlerin hayatını kaleme alan, içeren destanlar var. Türkçe dersinde de oldukça önemlidir diyebiliriz.*

K3: *Türkçe olabilir, mesela ilk Türkçe sözlüğü yazan Kaşgarlı Mahmut, Türkçe ile ilişkilendirilebilir.*

K4: *Türkçe, İnkılap Tarihî, Tarih.*

K6: *Tarihî Şahsiyetlerle ilgili bir şiir okusanız bunu edebiyat dersiyle de ilişkilendirebilirsiniz, Türkçe dersiyle de ilişkilendirebilirsiniz.*

K9: *Özellikle Türkçe ve tarih.*

K11: *Tarihî şahsiyetleri Türkçe dersleriyle ilgili olarak değerlendirebiliriz. Özellikle biyografilerinin, hayatlarının araştırması ve incelenmesi bağlamında.*

K12: *Fen bilgisi dersinde, matematik, beden eğitimi, Türkçe, teknoloji tasarım, müzik.*

3.4.1.2. Kategori 2: Öğretmenlerin Tarihî Şahsiyetleri İlişkilendirdiği Sayısal Dersler

Öğretmenlerin %33 ile görüş belirttiği ikinci kategoridir. 6 farklı (Fen Bilgisi, Matematik, her ders ile ilişkilendirilebilir, Fizik, Kimya, Astronomi) temada 14 görüş üretmişlerdir. En fazla üretilen görüş 5 görüş ile Fen Bilgisi temasıdır.

Öğretmenlerin sayısal dersler içinde tarihî şahsiyetleri en çok Fen Bilgisi dersi ile ilişkilendirmiştir. Bunun nedenleri arasında ise çok sayıda bilim adamı niteliğinde tarihî şahsiyet bulunmasıdır. Öğretmenler Fen Bilgisi dersinde bilim adamlarının yaptıkları buluşların ve keşiflerin ele alındığını, aynı zamanda bu keşifleri yapan bilim adamlarının hayatlarına ve kişilik özelliklerine yer verildiği için tarihî şahsiyetler ile Fen Bilgisi dersi arasında bağ kurmuşlardır.

Aşağıda Sosyal Bilgier öğretmenlerinin Fen Bilgisi görüşüne yönelik verilere yer verilmiştir.

K5: *Fen bilimlerinde de onlar da kullanıyorlardır diye düşünüyorum. Sonuçta bir basınç için ya da başka bir şey için o isimleri mutlaka anıyorlardır.*

K8: *Sosyal bilgiler haricinde fen bilimleriyle ilişkilendirebilirim çünkü bilim baktığımız zaman aslında tarihî şahsiyetler eğitimci olarak gözükse de bilimsel anlamda da bir akademik dürüstlüğü olduğu için onunla da ilişkilendirilebilir.*

K10: *Sosyal bilgiler haricinde coğrafya olabilir, fen bilimleri olabilir, din kültürü olabilir. Çünkü dini açıdan da lider özelliği olan şahsiyetler var.*

K12: *Fen bilgisi dersinde.*

K13: *Tarihî şahsiyetler özellikle bilim alanında çok önemli işler yapmış olan Türk İslam bilginlerini kendi alanlarında zaten derslerde çocuklar da görüyor. Harezmî'yi anlatıyorum ben onlar da hocam matematik dersinde görmüştük diyorlar. Biruni birçok alanda yani bu şekilde. Tarihî şahsiyet deyince sadece padişahlar değil de o dönemin önemli bilim insanları da tarihî şahsiyet olduğu için birçok derste görüyorlar.*

3.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetler Yönünden Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ile İlgili Görüşleri

K1: *Aslında eski kitaplar ve eski müfredat çok iyi değildi. Son iki sene önce müfredat değişti. Yeni kitaplar biraz daha iyi hem baskı kalitesi daha iyi hem tarihî şahsiyetlere daha çok değiniyor ve daha fazla önem veriyor aslında. Yeni müfredat biraz daha iyi gibi ama daha da iyi olabilir. Tabii ki özellikle ayrı bir kitapçık halinde hazırlanması da çok iyi olur tarihî şahsiyetleri anlatan, savaşları aynı öyle anlatan da olabilir. Dediğim gibi yeni kitap daha iyi, eskisinden biraz daha iyi şu an kitaplar.*

Kitaplar için aslında yapılıyor yani genelde bütün öğretmenler genelde her ilçeden, bölgeden, şehirden öğretmenler alınıyor, toplanıyor ama yani yine de daha iyi olması için pedagoglar mı diyeyim artık çocukları daha iyi anlayabilecek tarzda olabilir. Mesela biraz yoğundu şimdi ben beş ve altıncı sınıflara giriyorum, çok fazla bilgi var. Çocukları biraz daha eğlendirecek şey olabilir, daha fazla onları motive edecek, derse daha iyi katılabilecekleri şey olması daha iyi olur.

K2: *Son zamanlarda aslında detaylı bilgiler verilmeye başlandı ve tabii ki öğrencilerin yaşı bağlamında veriliyor. Özellikle ben beş ve altıncı sınıflara giriyorum. Yaşı bağlamında bazen çok detaylı bilgilere de rastlayabiliyoruz. Bunun iyi yönleri var, kötü yönleri de var tabii ki. Çocuğun bu kadar tarihsel bilgiyi bir anda aklında tutması veya bir anda bu kadar yüklenilmesi hayat bilgisi derslerinden sonra*

belki bir ara sıcak eşliğinde geçişi yapılabilirdi beş, altı, yedi özellikle yedinci sınıf için iyi bir Osmanlı tarihî olduğunu düşünüyorum. Onun yanısıra Rönesans ve reform hareketlerini iyi bir şekilde veriyorlar. Sekizinci sınıfta da ben inkılap tarihîni çok başarılı buluyorum, çok başarılı bir kitap, kapsamlı bir kitap ama beş ve altıncı sınıflar biraz daha geçiş dönemine maruz bırakılabilir yani o konuda daha çalışma yapılabilir.

K3: *Biraz daha öz biçimde alıyor, çok detaya girmiyor. Ama bence tanıtması açısından yeterli buluyorum çünkü bakınca çok sayıda şahsiyet tanıyabiliyorsunuz, tarih olsun, edebiyat olsun açıkçası ben yeterli buluyorum.*

K4: *Hayır yeterli olduğunu düşünmüyorum.*

Özellikle Kültür ve Miras ünitesinde ayrı bir konu olarak yer alabilir.

K5: *Bazen veriyor. Mesela dikkatimi çeken; kitap değişti, örneğin altıncı sınıflarda girişimci kişileri daha çok veriyordu. Örneğin İzzet Baysal. Yıllarca bunu biz okuttuk mesela, ama bu yıl bu ismi göremedim hatta geçen yıl da yoktu galiba. Tamamen kaldırıldığını düşünüyorum. Önceden o kişiyi tanıtıyordu, neler yaptığını sunuyordu ama bu yıl sunmamış. En ilk aklıma gelen bu oldu. Aslında tarihî şahsiyet deyince bizde şöyle bir şey var; belki Türkiye için konuşuyorum hatta sosyal bilgiler dersi için, sadece sanki padişahlarmış gibi geliyor aklımıza. Bir de sekizinci sınıf İnkılap Tarihî ve Atatürkçülük o da dersin adı diye veriliyor, tabii ki bu etkiliyor. Bence yanlış, dediğim gibi İzzet Baysal güzel bir örnekti, niye kaldırıyorsunuz? Kaldırılmış o.*

Bence içeriği küçültüyorlar çünkü zaten ders saatimiz az bizim, sıkıntımız hep ders saatinin azlığı. O yüzden içeriği küçülttükçe sayıyı azaltmak için şimdi o girişimciyi öyle alelade veriyor geçiyor bir sayfada mesela, o zamanı hatırlıyorum iki sayfada neredeyse o kişiyi anlatıyordu. Şimdi bir sayfada konuyu verip geçiyor.

Bence ekstra en arkaya konulabilir. En arka sayfalara bütün o tarihî şahsiyetler konulabilir. En azından tabii ki de detay olmaz ama hani küçük küçük, bilgilendirici şekilde kitabını mesela hani metin içinde ya da dipnot şeklinde belirtip arkaya bakın gibi kaynakçada bunlar belirtilebilir. Zaten bildiğim kadarıyla Amerika'da öyle, oradaki sosyal bilgiler kitaplarında öyle, ama bizde yok.

K6: *Yeterli donanıma sahip olmaya yeni yeni başlıyor. Biz bile zamanında Cezeri`yi, Farabi`yi çok duymadık. Biz lisedeyken ortaokuldayken duymadık. Daha yeni yeni bir şeyler ortaya atılmaya başlanıyor.*

Mesela Cezeri müzesi açıldı. O müzeye çocukları bir şekilde götürüp göstermek. Bir şeyleri duymak ile görmek farklı, müze ziyareti olabilir ya da o tarihî şahsiyetlerin mezarları olabilir.

K7: *Geçen sene ile kıyaslarsam yedinci sınıflarda çok yeterli diyemem ama daha iyiye gittiğini düşündüm. En azından temel özelliklerini vermiş, hangi alanla uğraştığını, kişisel özelliklerinden ziyade yaptığı çalışmaları, bilime yaptığı katkıları, toplumlara yaptığı katkıları birazcık daha ön plana çıkarmış.*

Kitaplarda çok eksiklikler var. Nasıl hazırlanıyor tam bilgi sahibi değilim ama bilgi yanlışlıklarına özen gösterilmediğini düşünüyorum. Bu işi iyi yapan insanlar var. Ticari olarak yapanlardan en azından yardım alınabilir. En azından komisyonda bir iki tane de o konularda da üye bulundurulursa daha iyi kaynaklar oluşturulabilir gibi geliyor.

Görsellik ön plana çıkartılmalı, çocukların ilgisini çekebilecek hikayelerle zenginleştirilmeli, ilgi çekici hikayeler olmalı yani öğrencinin dikkatini toplamak için karikatürler olabilir, güncel olaylarla bağlanabilir yani bu tarz şeyler olabilir diye düşünüyorum.

K8: *Hayır, yeterli donanıma sahip değildir çünkü yedinci ünitemiz olan küresel bağlantılar ünitesinde sadece az miktarda verildi. Onun dışında da birkaç yerde çok az olarak kitapta yer aldı ama yeterli değil çünkü küresel bağlantılar ünitesi dönem sonuna kadar yetmiyor, bu sene de ramazan girecek araya ve çocuklar dinlemek istemeyecek. İleri seviye için yeterli olduğunu düşünmüyorum.*

Önerilerim şu; tarihî şahsiyetleri bir üniteye sabitlenmekten ziyade bütün ünitelere biraz daha yayabilirler. Tamam o ünitede de kalsın ama o ünitede biraz daha geniş çerçevede değerlendirilebilir. Mesela bilim, teknoloji ve toplum ünitesinde bilim adamları vardı ya da tarihî şahsiyetler vardı ama çok az miktarda, sadece isim olarak değinilmişti. Ben hepsini tek tek yazdırdım. Bir tane de kitap alıp okutmuştuk çocuklarla iyi olmuştu onlar için faydalı oldu.

K9: *Yeterli donanıma sahip değil.*

Bunun nedeni müfredatın sınırlanmasıyla ilgili olabilir.

Donanım olarak genişletmek, zenginleştirmek lazım. Çok kısa ve basit olmamalı tarihî şahsiyetlerin tanıtımı.

K10: *Sosyal bilgiler ders kitapları, şöyle söyleyeyim konusuna göre tarihî şahsiyetler evet içerik olarak alınmış ama çok bilgi yüklemesi yapıldığı için bence sıkıcı hal almış şu anda. Bu yüzden bir şeyleri yapmaya çalışırken aslında bir yönden çocukları sıkan*

bir yapısı var aslında sosyal bilgiler kitaplarının. O yüzden yeterli donanıma sahip olmadığını düşünüyorum. Geliştirilebilir diyebilirim.

Kitap hakkında önerilerim ne olabilir? Mesela çocukları merak ettirici şeylerin olması lazım kitapta. Direk moda mod bilgi vermek yerine çocuklara merak ettirici, onları araştırmaya sürükleyici yerler olması lazım ve bunları çocuk bir proje araştırıyormuş gibi, bir soruna çözüm buluyormuş gibi, bir bilim adamıymış gibi araştırma yaparak o bölümleri doldurması daha kalıcı olur diye düşünüyorum.

K11: *Yeterli değildir, daha da zenginleştirilebilir. Konularla ilgili daha geniş bilgilere yer verilebilir. Biz de bunu gerçekleştirmek için öğrencilere araştırın gelin diyoruz, birlikte uzun uzun konuşalım diyoruz.*

Önerilerim ise; tarihî şahsiyetlerin neden bilgiye bu kadar değer verdiği? Yaşadığı toplumun özelliklerinde onu bilime yönelten nedir? Sadece kişisel özellikleri mi yoksa toplum bu konuda etkili olmuş mu? Bunları da vurgulamak isterdim.

K12: *Yeterli olduğunu düşünmüyorum.*

Hep aynı isimler etrafında dolanılıyor, çok önemli isimleri görmüyoruz. Çocukların çok ilgisini çektiği için, daha fazla isme kitaplarda yer verilebilirdi. Ayrıca ele alınış biçimi de sıkıcı olabiliyor. Ezber bilgi verildiği zaman öğrenciler ilgilenmiyor. Yaşadığı dönem, o koşullar, imkân ya da imkansızlıklar çerçevesinde verildiğinde ilgisi artıyor çocukların. Mesela ben Bruno ile ilgili videolar izlettiğimde nefes almadan izliyorlar. Ali Kuşçu matematikçi dediğimde önemsemiyorlar. Uygulanan yöntem, teknik, şahsiyetin yaşamı çok farklı etki bırakıyor.

K13: *Geçen yılki müfredatta da aynı konumuz vardı. Tarihî şahsiyetler ile ilgili ayrıntılı ve özel yaşamlarıyla ilgili bilgi yok. Tarihî olaylar, gerçekleştirdiği savaşlar daha çok anlatılıyor. Türk İslam bilginleriyle ilgili bu yıl biraz daha donanımlı kitap, daha iyi bilgi verilmiş, tek tek anlatılmış ama tek tek tarihî şahsiyet dediğimizde tarihe yön veren kişiler; Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman, Yavuz Sultan Selim bunlarla ilgili hayatlarıyla alakalı çok ayrıntılı bir bilgi yok. Sadece yaptıkları savaşlar ve ülkeyi yönetirken ki işlevleri yani işlemleri söyleniyor. Şahsiyetin kendisiyle ilgili, eğitimiyle ilgili çok fazla bilgi verilmemiş.*

Özellikle kitapta onların hayatını anlatan kısa hikayeler yani kısa bilgi küpleri olabilir. Fatih Sultan Mehmet ile ilgili sadece altı dil, sekiz dil biliyor, eğitimini kısaca anlatmış, çok iyi bir eğitim aldığını belirtmiş o kadar. Kaç yaşında nasıl? ne gibi eğitimler almış? çok fazla ayrıntıya girilmemiş mesela ki çocukların bunları bilmesi onlar için faydalı olacaktır. Çünkü Türk İslam bilginlerindeki o ayrıntı çocuklarda

hangisini örnek alırsınız dediğimizde hemen cevap geliyor. Biri Biruni diyor, biri Harezmi diyor, kimi Cezeri diyor. Henüz onları yeni yeni tanıyorlar. Padişahların da özel hayatlarındaki özelliklerini bilseler, onları tarihî şahsiyet yapan o yetişme dönemlerini bilseler çocuklara daha iyi örnek olabilir.

3.5.1. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tarihî Şahsiyetlerin Ele Alınışına Yönelik Öğretmenlerin Görüşlerinin Kategorik Analizi

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarında tarihî şahsiyetlerin ele alınışına yönelik görüşleri olumlu ve olumsuz olmak üzere 2 ayrı kategoride değerlendirilmiştir. Olumlu kategori (daha fazla önem veriyor, başarılı ve kapsamlı bir kitap, çok sayıda tarihî şahsiyet tanıyabiliyoruz, daha iyiye gidiyor) temalarından oluşmaktadır. Olumsuz kategori ise (ayrı bir konu olarak yer verilebilir, yeterli bilgi yok, az sayıda tarihî şahsiyet var, müfredat sınırlaması var, sıkıcı, ezberci) temalarından oluşmaktadır (Tablo 12).

Tablo 12: Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tarihî Şahsiyetlerin Ele Alınışına Yönelik Kategoriler ve Temalar

Kategori	Temalar	Görüş Sayısı	*f*	Yüzde (%)
Olumlu	1. Çok Sayıda Tarihî Şahsiyet Tanıyabiliyoruz (2) 2. Zamanla Daha İyiye Gidiyor (2) 3. Başarılı ve Kapsamlı Bir Kitap (1) 4. Daha Fazla Önem Veriyor (1)	6	6	43
Olumsuz	1. Yeterli Bilgi Yok (3) 2. Sıkıcı (2) 3. Ezberci (1) 4. Ayrı Bir Konu Olarak Yer Verilebilir (1) 5. Az Sayıda Tarihî Şahsiyet Var (1) 6. Müfredat Sınırlaması Var (1)	9	9	57
Toplam		15	15	100

3.5.1.1. Ders Kitaplarında Tarihî Şahsiyetlerin Ele Alınışı Konusunda Olumlu Görüşler

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin %43`ü ders kitapları konusunda olumlu görüş belirtmişlerdir (Tablo 12).

Tablo 13: Ders Kitaplarına Yönelik Olumlu Görüşlere İlişkin Temalar, Görüş Sayısı, Frekans ve Yüzdelik Değer

Temalar	Görüş Sayısı	*f*	Yüzde (%)
1. Çok sayıda tarihî şahsiyet tanıyabiliyoruz	2	2	33
2. Zamanla daha iyiye gidiyor	2	2	33
3. Başarılı ve kapsamlı bir kitap	1	1	17
4. Daha fazla önem veriyor	1	1	17
Toplam	6	6	100

Ders kitaplarına yönelik olumlu görüşler temalardan yola çıkarak incelendiğinde en fazla yer alan görüşler %33 oranla çok sayıda tarihî şahsiyet tanıyabiliyoruz ve zamanla daha iyiye gidiyor temaları olduğu görülmektedir (Tablo 13).

Aşağıda çok sayıda tarihî şahsiyet tanıyabiliyoruz temasına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

> K3: *Ama bence tanıtması açısından yeterli buluyorum çünkü bakınca çok sayıda şahsiyet tanıyabiliyorsunuz*
>
> K7: *Temel özelliklerini vermiş, hangi alanla uğraştığını, kişisel özelliklerinden ziyade yaptığı çalışmaları, bilime yaptığı katkıları, toplumlara yaptığı katkıları birazcık daha ön plana çıkarmış.*

Aşağıda zamanla daha iyi gidiyor temasına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

> K6: *Yeterli donanıma sahip olmaya yeni yeni başlıyor. Biz bile zamanında Cezeri`yi, Farabi`yi çok duymadık. Biz lisedeyken ortaokuldayken duymadık. Daha yeni yeni bir şeyler ortaya atılmaya başlanıyor.*
>
> K7: *Geçen sene ile kıyaslarsam yedinci sınıflarda çok yeterli diyemem ama daha iyiye gittiğini düşündüm.*

3.5.1.2. Ders Kitaplarında Tarihî Şahsiyetlerin Ele Alınışı Konusunda Olumsuz Görüşler

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin %57`si ders kitapları hakkında olumsuz görüş belirtmişlerdir (Tablo 12).

Tablo 14: Ders Kitaplarına Yönelik Olumsuz Görüşlere İlişkin Temalar, Görüş Sayısı, Frekans ve Yüzdelik Değer

Temalar	Görüş Sayısı	*f*	Yüzde (%)
1. Kitaplarda Yeterli Bilgi yok	3	3	33,3
2. Sıkıcı	2	2	22,3
3. Ezberci	1	1	11,1
4. Ayrı bir konu olarak yer verilebilir	1	1	11,1
5. Az sayıda tarihî şahsiyet var	1	1	11,1
6. Müfredat sınırlaması var	1	1	11,1
Toplam	9	9	100

Ders kitaplarına yönelik olumsuz görüşler temalardan yola çıkarak incelendiğinde en fazla yer alan görüş %33,3 oranla yeterli bilgi yok teması olduğu görülmektedir (Tablo 14).

Aşağıda kitaplarda yeterli bilgi yok temasına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

K5: *Bence içeriği küçültüyorlar çünkü zaten ders saatimiz az bizim, sıkıntımız hep ders saatinin azlığı. O yüzden içeriği küçülttükçe sayıyı azaltmak için şimdi o girişimciyi öyle alelade veriyor geçiyor bir sayfada mesela, o zamanı hatırlıyorum iki sayfada neredeyse o kişiyi anlatıyordu. Şimdi bir sayfada konuyu verip geçiyor.*

K11: *Yeterli değildir, daha da zenginleştirilebilir. Konularla ilgili daha geniş bilgilere yer verilebilir.*

K13: *Tarihî şahsiyetler ile ilgili ayrıntılı ve özel yaşamlarıyla ilgili bilgi yok. Tek tek tarihî şahsiyet dediğimizde tarihe yön veren kişiler; Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman, Yavuz Sultan Selim bunlarla ilgili hayatlarıyla alakalı çok ayrıntılı bir bilgi yok. Sadece yaptıkları savaşlar ve ülkeyi yönetirken ki işlevleri yani işlemleri söyleniyor. Şahsiyetin kendisiyle ilgili, eğitimiyle ilgili çok fazla bilgi verilmemiş.*

3.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetler Aracılığıyla Kazandırılabilecek Değerlere İlişkin Görüşleri

K1: *Benim en çok düşündüğüm zaten okullarda en fazla üstünde durulan demokrasi. Özellikle bağımsızlık, eşitlik, adalet, özgürlük, hak, hukuk kavramları.*

K2: *Kendilerine rol-model alabilirler. Ben bazen fark ediyorum özellikle Alparslan örneğini vereceğim. Alparslan mesela Ebul Feth`dir bizim için. Anadolu'nun kapılarını açan insandır kendisi. Ben bunu derste anlatırken gerçekten ilgilerini çekmişti yine Mete Han da öyle. Demek ki çocuklarda bir ilgi uyandırıyor yapmış oldukları başarılar, daha önce davranışları, duruşları, başlarından geçen olaylar, menkıbeleri vs. çocuklar kendilerine rol-model alabiliyorlar. Bu anlamda az önce*

bahsetmiş olduğumuz şeyden yine geleceğim yani ünite aralarını bu tür kahramanlık hikayelerini bu tür çocuklara örnek olabilecek türden anılarını eğer yer alabilirse kitaplarda gerçekten iyi bir örnek olur.

K3: *Vatan sevgisi, millet sevgisi, liderlik. Bu özellikler kazandırılabilir.*

K4: *Eleştirel düşünme, çalışkanlık, sorumluluk, araştırma yapabilme.*

K5: *Değeler ve beceriler olarak, özellikle düşünme şekli olabilir. Yine Atatürk'ten gideceğim. Niye böyle düşünmüş? onu bu şekilde düşünmeye yönelten şeyler ne? Niye farklı bir emir verdi? Niye Sakarya'nın doğusuna çekti savaş sonunda? Niye çünkü vatanseverlik. Bu da bir değer sonuçta vatanını sevmesi. Niye peki bunu yaptı? Çünkü onun askeri becerisi. Tabii ki biz burada askeri beceri demiyoruz ama öğrenciye onu kazandırmaya çalışmıyoruz. En azından düşünebilmesini sağlamak için bu şekilde veriyoruz, konuya uygun olarak. Padişahlar için de hoşgörülü davranmaları, o da sonuçta bizim için önemli. Öğrenme becerilerini geliştirmesi için bu şekilde kullanıyoruz. Beşlerde o kadar yok ama genel olarak zaten yedi ve sekizlerde var tarihî şahsiyetler.*

K6: *Geçmişi ve gelecek hakkında bilgi sahibi olabilmesi, geçmişten ders alıp geleceğe dair bir şeyler yapabilir. Demek istediğim geçmişten bir şeyler alıp çocukların geleceğe bakması, o bilim adamlarının zekasını örnek alabilmeyi.*

K7: *Yardımlaşma olabilir ondan sonra adil olma.*

K8: *Değer olarak; sevgi, saygı, aile birliğine önem verme gibi değerler. Sorumluluk becerisi sağlanabilir, zamanı algılama, kronolojiyi algılama, tarihî değerlendirme, tarihe farklı yönlerle bakabilme, mekânı algılayabilme becerileri kazandırılabilir.*

K9: *Ülkesini, devletini, milletini sevmesi en başta gelen şeyler. Geçmişini sevmesi, geçmişine saygı duyması ve geçmişinden aldığı güçle geleceğine yön verebilme becerileri kazandırılabilir.*

K10: *Liderlik özellikleri olabilir. Problem çözme, analiz, sentez onun dışında dayanışma, yardımlaşma, paylaşımcılık gibi değerler kazandırabiliriz. Bulunduğu dönemin şartlarını iyi okuyup analiz etme yani bulunduğu çağı okuyabilme becerisi kazandırılır. Çok boyutlu düşünebilmesi lazım öğrencinin tarihî şahsiyetler aracılığıyla.*

K11: *İletişimi kuvvetlendirmek. Onun dışında liderlik özelliği, çok yönlülük, araştırmacı ve bilime değer veren kişiler olması tarihî şahsiyetler üzerinden öğrencilere verilebilir.*

K12: *Kararlılık, zorluklarla mücadele edebilme azmi. Toplumsal baskı ile baş edebilme, imkân yaratabilme ve çalışkanlık. İnsanlığa bir şey bırakabilmeye inanç ve istek.*

K13: *Özellikle vatan sevgisi, vatanseverlik, vatana olan bağlılık. Mete Han`ı anlatıyoruz mesela bir karış toprak vermem diyor. Orada vatan sevgisini aşılayabiliriz. Dürüstlük, eşitlik, adalet gibi kavramları bu şahsiyetler aracılığıyla çocuklara veriyoruz. Özellikle Fatih Sultan Mehmet`in hoşgörü, İkinci Mahmut`ta bahsettik tüm dinlere işte Fatih Sultan Mehmet ve İkinci Mahmut`un hoşgörülü olma, bu gibi değerleri kazandırılıyor. Beceri olarak da düşündüklerini gerçekleştirirken nelere dikkat etmeleri gerektiği bir şeyleri yaparken olabilir, gerçekçi hedefleri belirleyip onu ortaya koymaları gerektiğini görüyorlar. Fatih, İstanbul`u nasıl fethetti dediğinde artık çocuklar o günün en iyi koşulunda çalıştığı, üstün savaş tekniklerini kullandığını bilsinler, biliyorlar. Bugün de bir şey gerçekleştirmek istediklerinde en üst düzeyde çalışmaları gerektiğini biliyorlar.*

3.6.1. Tarihî Şahsiyetler Aracılığıyla Kazandırılabilecek Değerler ve Kategorik Analizi

Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarihî şahsiyetler aracılığıyla kazandırılabilecek değerlere ilişkin 40 farklı veri ortaya koymuştur. Öğretmenlerin sayıca en çok ifade edip öne çıkardığı değer ise vatanseverlik olmuştur. Vatanseverlik değerini adalet ve liderlik değerleri izlemektedir (Tablo 15). Aşağıda bulunan tablo 15`te öğretmenlerin değerlere yönelik bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 15: Tarihî Şahsiyetler Aracılığıyla Kazandırılabilecek Değerlere Yönelik Kategoriler, Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer

Kategoriler	Görüşler	Görüş Sayısı	Toplam Görüş Sayısı	Yüzde %
1. Tarihî Şahsiyetler aracılığıyla kazandırı-labilecek değerler	1. Vatanseverlik	4	57	100
	2. Adalet	3		
	3. Liderlik	3		
	4. Düşünme şekli	2		
	5. Eşitlik	2		
	6. Millet sevgisi	2		
	7. Çalışkanlık	2		
	8. Sorumluluk	2		
	9. Araştırmacı olma	2		
	10. Hoşgörü	2		
	11. Yardımlaşma	2		
	12. Zamanı algılama	2		
	13. Demokrasi	1		
	14. Bağımsızlık	1		
	15. Hak-Hukuk	1		
	16. Rol-Model	1		
	17. Eleştirel düşünme	1		
	18. Geçmişten ders almak	1		
	19. Sevgi	1		
	20. Saygı	1		
	21. Aile birliğine önem verme	1		
	22. Kronolojiyi algılama	1		
	23. Tarihî değerlendirme	1		
	24. Mekânı algılayabilme	1		
	25. Geçmişini sevip saygı duyması	1		
	26. Geçmişinden aldığı güçle geleceğe yön verebilmesi	1		
	27. Problem çözme	1		
	28. Analiz yapabilme	1		
	29. Sentez yapabilme	1		
	30. Dayanışma	1		
	31. Paylaşımcılık	1		
	32. İletişim	1		
	33. Çok yönlülük	1		
	34. Bilime değer	1		
	35. Kararlılık	1		
	36. Zorlıklarla mücadele etme azmi	1		
	37. Toplumsal baskı ile baş edebilme	1		
	38. İmkân yaratabilme	1		
	39. İnsanlığa karşı inanç ve istek	1		
	40. Dürüstlük	1		

3.6.1.1. Kategori 1: Tarihî Şahsiyetler Aracılığıyla Kazandırılabilecek Değerler

Veriler tek kategori altında toplandığı için öğretmenlerin bütün görüşleri bu kategoride yer almaktadır. 40 farklı (vatanseverlik, adalet, düşünme şekli, liderlik, eşitlik, millet sevgisi, çalışkanlık, sorumluluk, araştırmacı olma, hoşgörü, yardımlaşma, zamanı algılama, demokrasi, bağımsızlık, hak-hukuk, rol-model, eleştirel düşünme, geçmişten ders almak, sevgi, saygı, aile birliğine önem verme,

kronolojiyi algılama, tarihî değerlendirme, mekanı algılayabilme, geçmişini sevip saygı duyması, geçmişinden aldığı güçle geleceğe yön verebilmesi, problem çözme, analiz yapabilme, sentez yapabilme, dayanışma, paylaşımcılık, iletişim, çok yönlülük, bilime değer, kararlılık, zorluklarla mücadele etme azmi, toplumsal baskı ile baş edebilme, imkan yaratabilme, insanlığa karşı inanç ve istek, dürüstlük) temada 57 görüş üretmişlerdir. En çok görüş üretilen temalar 4 görüş ile vatanseverlik ve 3`er görüş ile adalet ve liderlik temalarıdır.

Tarihî şahsiyetler aracılığıyla kazandırılabilecek değerlere yönelik öğretmen görüşlerinde en çok vurgulanan değer tarihî şahsiyetlerdir. Tarihîmizde çok fazla vatansever nitelikli tarihî şahsiyet bulunması ve bütün toplumu ilgilendirdiği için bu yönüyle vatanseverlik özelliğini ön plana çıkarmışlardır. Ayrıca öğretmenlerin görüşlerine göre tarihî şahsiyetler aracılığıyla öğrencilere adalet ve liderlik değerleri de kazandırılabilir. Çünkü tarihî şahsiyetler adil ve lider olmalarıyla ün salmış ve farklılıklarını belli etmişlerdir.

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Vatanseverlik değerine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

K3: *Vatan sevgisi, millet sevgisi, liderlik. Bu özellikler kazandırılabilir.*

K5: *Atatürk'ten gideceğim. Niye böyle düşünmüş? onu bu şekilde düşünmeye yönelten şeyler ne? Niye farklı bir emir verdi? Niye Sakarya'nın doğusuna çekti savaş sonunda? Niye çünkü vatanseverlik.*

K9: *Ülkesini, devletini, milletini sevmesi en başta gelen şeyler.*

K13: *Özellikle vatan sevgisi, vatanseverlik, vatana olan bağlılık. Mete Han`ı anlatıyoruz mesela bir karış toprak vermem diyor. Orada vatan sevgisini aşılayabiliriz.*

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Adalet değerine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

K1: *Özellikle bağımsızlık, eşitlik, adalet, özgürlük, hak, hukuk kavramları.*

K7: *Yardımlaşma olabilir ondan sonra adil olma.*

K13: *Dürüstlük, eşitlik, adalet gibi kavramları bu şahsiyetler aracılığıyla çocuklara veriyoruz.*

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Liderlik değerine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

K3: *Vatan sevgisi, millet sevgisi, liderlik. Bu özellikler kazandırılabilir.*

K10: *Liderlik özellikleri olabilir.*

K11: *Liderlik özelliği, çok yönlülük, araştırmacı ve bilime değer veren kişiler olması tarihî şahsiyetler üzerinden öğrencilere verilebilir.*

3.7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetlerin Anlatımında Kullandığı Strateji, Yöntem, Teknik ve Materyallere Yönelik Görüşleri

K1: *Altıncı sınıflarda özellikle şu an için söyleyeyim Mustafa Kemal Atatürk`ü bahsettiğimiz kişiyi özellikle bu son konularımızda barış ve adalet konusunu işliyoruz. Çok fazla bahsediyoruz Atatürk`ten. Özellikle "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" ile başlayıp birçok ülkeye yardım etmesi, hatta şimdi pano hazırladık Atatürk ve barış diye. Birçok ülkeye yardımlar göndermesi, her ülke hakkında güzel açıklamaları, bir sürü sözü var aslında barışla ilgili, demokrasiyle ilgili, tam bağımsızlık ile ilgili.*

Derslerden önce çocukların daha çok araştırmasını istiyoruz biz. Çocuklar kendileri araştırdıktan sonra, önce ben bir anlatıyorum sonra onlardan farklı örnekler dinliyorum. Genelde artık akıllı tahta sayesinde fazla görsel içerik ile işlemeyi daha çok istiyoruz ki akılda kalıcı olsun. Birçok konuda akıllı tahtalar, videolar şu an çok kullanılıyor. Harita tarihî şahsiyetler için aslında yedinci sınıfta daha çok kullanılıyor. Osmanlı döneminde tarihî şahsiyetleri anlatırken şurayı almıştır şunu yapmıştır diye harita. Ama şu an beş ve altıncı sınıflarda çok fazla kullanılmıyor.

K2: Bu *da bir aslında tarihsel sorundur. Mesela Fatih Sultan Mehmet örneğini vermek istiyorum ben burada. İstanbul`un fethi çok kapsamlı bir olay. Bir örnek üzerinden gitmek gerekirse bu fethin altyapısından tutalım son bitişine kadar belki on binlerce insanın emeği tabii ki mevzubahis burada. Belki Fatih`ten çok daha fazla emek sarf eden devlet adamları vardı. Belki daha fazla bedel ödeyen insanlar vardı. Ama biz İstanbul`un fethi deyince aklımıza Fatih Sultan Mehmet geliyor yani direk onunla alakalı. Tarih böyle bir disiplin bundan kutulamıyoruz maalesef. Bunu tarihî şahsiyetler üzerinden anlatmaya bir anlamda mecburuz. Sosyal tarih elbette gelişiyor fakat şu anlık disiplinler arası çalışma bunu gerektiriyor. Çocuklara da bunu neden vurguluyoruz? o karakterin üzerinden biraz değerlendirme, mesela ben Fatih`i çok severim, gerçekten çağının çok ilerisinde olan adam. Birçok dil biliyor, matematiği iyi, fen bilimleri iyi, tarihî iyi. Çok meraklı bir adam. İstanbul`un fethi üzerinden*

Fatih`i tanıtmak o çocukta Fatih merakı uyandıracak ve tarihî karakteri de bu anlamda tanınmaya sevk edecek onu. Böyle düşünebiliriz, olayları anlatırken olayların kahramanlarına yoğunlaşmak belki de o önemli kahramanlar üzerine merakı derinleştirecektir bu da çocuk açısından iyi olacaktır.

K3: *Mesela demokraside buna başvurabiliriz. Vakıflarda, derneklerde, topluma yararlı olan kişiler konusunda.*

Daha çok ders kitabı, internetten araştırma. Bazen de projeksiyondan tarihî şahsiyetlerle ilgili kısa videolar.

K4: *İslamiyet ve Türkler, Yeni Yurt Anadolu, İlk Türk Beylikleri.*

Derslerimde canlandırma tekniğini oldukça kullanırım, daha kalıcı olduğunu düşünüyorum. Bunun dışında istasyon, altı şapka düşünce tekniği.

K5: *Yedilerde, konu olarak öğrenme alanını söyleyeceğim. Kültür ve Miras öğrenme alanında. Sekizlerde zaten öğrenme alanı yok, onlarda hepsinde var, yayıyoruz. Sadece Atatürk değil, Kazım Karabekir, İsmet İnönü hepsinden bahsediyoruz. Ama yedilerde tamamen padişahlar var, mutlaka hepsinden bahsediyoruz bildiğimiz şeyleri ya da kitapta olanlar veya ekstra onların ilgilerini çekebilecek şekilde.*

Sunuş yolunu kullanıyorum. Tabii ki de takrir yöntemi yani anlatım, bunu farklı şekilde verememe. Araştırma istiyorum, onu yapıyorum. Çünkü farklı ne veririm ya da görsel olarak tahtada gösteriyorum EBA`dan, daha çok EBA`yı kullanıyorum çünkü buradan gösteriyorum başka bir şekilde yapamıyorum zaten müsait değil sınıf mevcutları, fiziki şartlar, bazı şeyler engel oluyor.

Materyal dediğim direk akıllı tahtadan, kitaplar ya da evimde bulunan eski, o dönemin mesela İstiklal Savaşı Gazetesi var onu getiriyorum. Mutlaka eski ya da yıllar boyu tarih. Ne dergisi varsa evimde babamdan kalma onları hep getiriyorum. Öğretmenler odasında, hatta dolabımda duruyor. Onları kullanıyorum mutlaka.

K6: *Her konuda aşağı yukarı çünkü tarih anlatırken şahsiyetlerin kendini zaten bir tarih olduğu için faydalanıyorsun. Bu yüzden her konunun altında tarihî şahsiyetler yatıyor.*

Bilgisayardan mesela usb den tarihî şahsiyetlerin yaptıkları eserler, ortaya koydukları şeylerden bahsedebiliyoruz. Bilgisayardan, internetten faydalanabiliyoruz ya da kendim ilginç bulduğum şeyleri getirip gösteriyorum. Bir şeyleri gidip görmek daha iyi olurdu diye düşünüyorum çünkü okulda bir şeyler sır kalıyor.

K7: *En çok kullanılan yerler tarih konularında, geçmişte yaşayan varlıklar veya değer öğretiminde önemli, kısadan hisse derler ya. Yardımlaşma için örnek vereceksek Osmanlı`da yapılan sadaka taşı. Sadaka taşı örneğinden, nasıl yapıldığından, ne faydaları olduğundan bahsedilebilir.*

Genelde bizim okullarımız çok kalabalık olduğu için düz anlatım, sunuş yoluyla diyebiliriz. Ekstradan şu an akıllı tahtalar bize fayda sağlıyor anlatım konusunda. Onlarda da slaytlarla veya videolarla destekleyebiliyoruz. Elli kişilik sınıfta etkinlik yapmak gerçekten büyük bir zorluk oluyor onları kontrol etmek.

K8: *Bu sene sadece beşinci sınıflara girdim. Onda da bilim, teknoloji, toplum ünitesinde bahsettim biraz tarihî şahsiyetlerden oradaki bölümde. Başka, az miktarda da olsa kültür ve miras ünitesinde de bahsetmiştim. Örnek olarak verdim çünkü o kazanımda yer almıyordu, bu kadar.*

Ben şöyle yapmıştım; herkese kendi araştırma ödevi olarak vermiştim. Sonra bunlardan bilgi kartları oluşturduk ve mesela birinde bir buluş yazıyordu, El Cezeri ötekinde makineleri vardı. İbni Heysem`i anlatıyordu birinde optik vardı. Kartları eşleştirme oyunu olarak vermiştik. Hem kendileri buldular hem de onlar için daha faydalı oldu diye düşünüyorum. Hem de kendileri yaptılar bir şeyle uğraşarak. Zekâ oyunu olarak tasarlamıştım, tamamen kartondan gayet kolay bir şekilde, onların seviyesine uygun bir şekilde hazırladık.

K9: *Türk tarihî, Osmanlı tarihî, İslam tarihî.*

Örnekleme metodu, anlatım, birebir ilişkilendirme.

Kitabın kendisi zaten yeterli.

K10: *İnkılap tarihînde zaten Mustafa Kemal Atatürk`ün hayatı ve yaptıkları ettikleri çerçevesinde şekilleniyor. Onun dışında Osmanlı tarihî yedinci sınıflarda Osmanlı tarihîni işlerken. Burada tarihî şahsiyetleri anlatırken bazı hikayeler de çocukların akılda kalıcılığını arttırıyor. Hatta Sosyal Bilgiler kitaplarında bu hikayeler de olabilir çocukların dikkatini çekmek adına. O da bir yöntem hikâye ve anlatım yöntemi diyebilirim tarih için.*

K11: *Özellikle savaşlarda, devlet kurumunun şekillenmesinde, devlet yönetiminde kişilik özelliklerinin kazandırılmasında, devletin esas özelliklerinin neler olması gerektiğinde şahsiyetlerin özellikleriyle devlet özelliklerini birleştirebilirim.*

Genelde zaman zaman dramayı tercih ediyoruz derslerimizde tarihî şahsiyetleri anlamaları açısından. Onun dışında sunum tekniğini ve anlatım tekniğini

kullanıyoruz. Derslerde zaman zaman kısa videolarla desteklendiriyoruz. Soru-cevap tekniği her zaman en fazla derse başlangıçta kullandığımız yöntem.

K12: *Osmanlı tarihî, Kurtuluş Savaşı, Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarında, Avrupa tarihî, İslam tarihî.*

Kitaptan, EBA ya da farklı videoları izleterek, öğrencilere araştırma ödevi vererek işliyorum.

K13: *Özellikle tarih konusunda başvuruyoruz. Türk İslam bilginleri, Osmanlı Tarihî, Selçuklu Tarihî. Özele indiğimizde ilk Türk devletlerinde Mete Han`dan bahsediyoruz. Tarih konularının hepsinde birçok tarihî şahsiyetten bahsediyoruz. Bunların dışında Türk İslam bilginlerinde tarihî şahsiyet olarak o bilginleri anlattık. Yani bütün tarih konusunda mutlaka o tarihî olayları gerçekleştiren şahsiyetler var.*

Genel olarak sunu izletiyorum çocuklara konuyla ilgili. Yine o şahsiyetle ilgili bir hikâye, yaşanmış bir olayı anlatıyorum. Onun dışında çocuklar bazen o kişinin yerine kendini koyarak yaşanan olayları anlatıyorlar, bu şekilde etkinlik yapıyoruz birlikte. Bir şahsiyetin yerine kendini koyup anlatmış oluyor hem de empati kurmuş oluyor. O şekilde ders işlemeye çalışıyoruz.

3.7.1. Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Strateji, Yöntem ve Tekniklerin Kategorik Analizi

Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarihî şahsiyetleri anlatırken kullandıkları strateji, yöntem ve tekniklere yönelik 25 farklı veri ortaya koymuştur. Öğretmenlerin en çok kullandıkları öğretim stratejisinin sunuş yoluyla öğretim olduğu görülmektedir (Tablo 16). Öğretmenlerin en fazla kullandığı yöntem anlatım yöntemi olduğu tabloda belirtilmiştir (Tablo 17). Öğretmenlerin en çok kullandığı teknik ise araştırma ödevi olduğu görülmektedir (Tablo 18).

Tarihî şahsiyetlerin öğretiminde kullanılan strateji, yöntem, teknik olmak üzere üç ayrı kategori altında ele alınmıştır.

3.7.1.1. Kategori 1: Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Stratejiler

Sosyal Bilgiler öğretmenleri bu konu hakkında tek görüş belirterek sunuş yoluyla öğretim stratejisini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Diğer stratejiler olan buluş yoluyla öğretim stratejisi ve araştırma-inceleme yoluyla öğretim stratejileri ile ilgili bir görüş belirtmemişlerdir. Bu bağlamda öğretmenler tarihî şahsiyetleri anlatırken sadece bir öğrenim stratejisini kullanmaktadırlar. Bunun nedenini ise

çoğunlukla sınıfların kalabalık olmasına ve sınıf imkanlarının yetersiz olmasına bağlamaktadırlar (Tablo 16).

Tablo 16: Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Stratejiler

Stratejiler	Kullanım Sıklığı	*f*	Yüzde (%)
1. Sunuş yoluyla öğretim stretejisi	3	3	100
Toplam	3	3	100

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sunuş yoluyla öğretim stratejisine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

K5: *Sunuş yolunu kullanıyorum.*

K7: *Genelde bizim okullarımız çok kalabalık olduğu için düz anlatım, sunuş yoluyla diyebiliriz.*

K11: *Sunum tekniğini ve anlatım tekniğini kullanıyoruz.*

3.7.1.2. Kategori 2: Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Yöntemler

Sosyal Bilgiler öğretmenleri %67 ile en çok kullandıkları yöntemin anlatım yöntemi olduğunu belirtmişlerdir. Onu %33 ile örnekleme yöntemi izlemektedir. Öğretmenlerin en çok anlatım yöntemini tercih etmesinin nedeni tarihî şahsiyetlerin öğretimine en uygun yöntemin anlatım yöntemi olduğunu düşünmeleridir. Örnekleme yöntemini ise verilerden yola çıkarak konuyla alakalı yerlerde kullanıp kalıcılığı sağlama ve öğrencilerin etkin katılımı sağlanmak amacıyla kullanılmış olabilir (Tablo 17).

Tablo 17: Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Yöntemlere İlişkin Kategoriler, Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer

Kategoriler	Görüşler	Görüş Sayısı	Toplam Görüş Sayısı	Yüzde (%)
1. Tarihî Şahsiyet Öğretiminde Kullanılan Yöntemler	1. Anlatım	6	6	67
	2. Örnekleme	3	3	33

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin anlatım yöntemine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

K1: *Çocuklar kendileri araştırdıktan sonra, önce ben bir anlatıyorum sonra onlardan farklı örnekler dinliyorum.*

K5: *Tabii ki de takrir yöntemi yani anlatım, bunu farklı şekilde veremem.*

K7: *Genelde bizim okullarımız çok kalabalık olduğu için düz anlatım diyebiliriz.*

K9: *Örnekleme metodu, anlatım, birebir ilişkilendirme.*

K10: *Sosyal Bilgiler kitaplarında bu hikayeler de olabilir çocukların dikkatini çekmek adına. O da bir yöntem hikâye ve anlatım yöntemi diyebilirim tarih için.*

K11: *Anlatım tekniğini kullanıyoruz.*

3.7.1.3. Kategori 3: Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Teknikler

Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarihî şahsiyetlerin öğretiminde en çok kullandıkları tekniğin araştırma ödevi olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise öğrencilerin önceden bilgi edinip derste konunun daha iyi kavranmasını sağlamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca bazı öğretmenler sınıflarının uygunluğu ölçüsünde drama tekniğini kullandıklarını belirtmişlerdir. Dramanın tarihî şahsiyetleri anlamak ve empati kurmak için hem eğlenceli hem de akılda kalıcı olduğunu savunmuşlardır (Tablo 18).

Tablo 18: Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Tekniklere Yönelik Kategoriler, Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer

Kategoriler	Görüşler	Görüş Sayısı	Toplam Görüş Sayısı	Yüzde (%)
1. Tarihî Şahsiyet Öğretiminde Kullanılan Teknikler	1.Araştırma Ödevi	5	15	33
	2. Drama	2		12,5
	3. İlişkilendirme	2		12,5
	4. Soru-Cevap	1		7
	5. Canlandırma	1		7
	6. İstasyon Tekniği	1		7
	7. Altı Şapkalı Düşünme Tekniği	1		7
	8. Gezi	1		7
	9. Kahramanlara Yoğunlaşarak Merak Oluşturmak	1		7

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin araştırma ödevi tekniğine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

K1: *Derslerden önce çocukların daha çok araştırmasını istiyoruz biz. Çocuklar kendileri araştırdıktan sonra, önce ben bir anlatıyorum sonra onlardan farklı örnekler dinliyorum.*

K3: *Daha çok ders kitabı, internetten araştırma.*

K5: *Araştırma istiyorum, onu yapıyorum.*

K8: *Ben şöyle yapmıştım; herkese kendi araştırma ödevi olarak vermiştim. Sonra bunlardan bilgi kartları oluşturduk ve mesela birinde bir buluş yazıyordu, El Cezeri ötekinde makineleri vardı. İbni Heysem`i anlatıyordu birinde optik vardı. Kartları eşleştirme oyunu olarak vermiştik. Hem kendileri buldular hem de onlar için daha faydalı oldu diye düşünüyorum.*

K12: *Öğrencilere araştırma ödevi vererek işliyorum.*

3.7.2. Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Materyallerin Kategorik Analizi

Bu kategoride öğretmenler tarihî şahsiyetlerin öğretiminde kullandıkları materyallere yönelik toplam 13 veri ortaya koymuştur. Bu verilerden yola çıkarak öğretmenlerin en çok kullandığı materyallerin başında görsel içerikler gelmektedir. Görsel içerikler sayesinde öğretimin daha kalıcı olduğunu belirtmişler ve öğrencilerin dikkatini çektiğini söylemişlerdir. Tarihî şahsiyetler ile ilgili resim, video ve eserlerini tanıtan görseller kullanmayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bazı öğretmenler ise dersin giriş kısmında tarihî şahsiyetler ile ilgili hikayeleri anlatarak öğrencinin dikkatini derse çektiğini belirtmiştir. Öğretmenlerin bir kısmı ise ders kitabını yeterli bir materyal olarak görmüş ve derslerini ders kitabı odaklı işlemeyi tercih etmiştir. Görsel kullanımı akıllı tahta ile ilişkili olduğundan akıllı tahta kullanmayı tercih eden öğretmenler de bulunmaktadır (Tablo 19).

Tablo 19: Tarihî Şahsiyetlerin Öğretiminde Kullanılan Materyallere Yönelik Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer

Kategoriler	Görüşler	Görüş Sayısı	Toplam Görüş Sayısı	Yüzde (%)
1. Tarihî Şahsiyet Öğretiminde Kullanılan Materyaller	1. Görsel İçerik (Video, Resim)	8	26	100
	2. Akıllı Tahta	3		
	3. Ders Kitabı	3		
	4. Hikayeler	3		
	5. Pano	1		
	6. Projeksiyon	1		
	7. Kitaplar	1		
	8. Dergiler	1		
	9. Eski Dönem Gazeteleri	1		
	10. Bilgisayar	1		
	11. İnternet	1		
	12. Bilgi Kartları	1		
	13. Haritalar	1		

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görsel içerik materyallerine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

K1: *Genelde artık akıllı tahta sayesinde fazla görsel içerik ile işlemeyi daha çok istiyoruz ki akılda kalıcı olsun. Birçok konuda akıllı tahtalar, videolar şu an çok kullanılıyor.*

K3: *Projeksiyondan tarihî şahsiyetlerle ilgili kısa videolar.*

K5: *Görsel olarak tahtada gösteriyorum EBA`dan, daha çok EBA`yı kullanıyorum.*

K6: *Bilgisayardan mesela usb den tarihî şahsiyetlerin yaptıkları eserler, ortaya koydukları şeylerden bahsedebiliyoruz.*

K7: *Ekstradan şu an akıllı tahtalar bize fayda sağlıyor anlatım konusunda. Onlarda da slaytlarla veya videolarla destekleyebiliyoruz.*

K11: *Derslerde zaman zaman kısa videolarla desteklendiriyoruz.*

K12: *EBA ya da farklı videoları izleterek.*

K13: *Genel olarak sunu izletiyorum çocuklara konuyla ilgili.*

3.8. Öğrencilerin Tarihî Şahsiyetlere Bakış Açısına Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Gözlemleri ve Mevcut Seviyeyi Arttırmaya Yönelik Görüşleri

K1: *Öğrencilerin en fazla bilgileri biraz dizilerden kaynaklanıyor mesela Diriliş Ertuğrul dizisini izliyorlar, oradaki şahsiyetlerden bahsediyorlar. Daha önce muhteşem yüzyıldan dolayı Kanuni Sultan Süleyman`ı iyi biliyorlar. Tabi derste dediğim gibi daha çok özellikle beş ve altıncı sınıf düzeyinde Mustafa Kemal Atatürk`ten bahsedildiği için onun hakkında bilgiye sahipler. Düşünceleri tabii ki hepsinin barışçı, adaletli, özgürlükçü insanlar olduğunu biliyorlar. Şu da var aslında altıncı sınıflarda şöyle bir konu var o aynı zamanda din dersiyle de biraz alakalı, Peygamber efendimiz ve onun hayatı, sonraki dönem dört halife dönemi. Özellikle mesela dört halife dönemindeki demokrasi dönemini biliyorsunuz seçimle geliyorlar başa, o dönemi de çocuklar biliyor yani güzel şeyler düşünüyorlar aslında.*

Ayrı bir kitapçık oluşturulması olabilir, padişahlar olabilir, cumhuriyetin kuruluşundaki büyüklerimiz olabilir onun dışında eski Türk şahsiyetleri olabilir. Hatta sadece o değil, Yunus Emre olabilir. Biraz edebi yönü anlamında Mevlâna olabilir ve Ahi Evran. Bunları da koysalar aslında tarihî şahsiyet olarak çok güzel şeyler olabilir bence. Merak uyandırır. Hepsi hakkında ayrı hikayeler de anlatılabilir.

K2: *Şunu fark ediyorum, ben dersi anlatınca sanki tarihî şahsiyetlere karşı bir merak uyanıyor. Neden çünkü çocuk şu an tam gerçek anlamda anlama çağında. İlkokul evresini atlatmış, okuma yazma dönemini atlatmış, hızlı okuyabiliyor, hızlı kavrayabiliyor dolayısıyla artık yavaş yavaş tarihî şahsiyetleri de gerçek anlamıyla kavramaya başlıyor. Öncelikle de şunun bilincini vermeye çalışıyoruz; bu tarihî şahsiyetler bizim geçmişimiz, bizim milli bir değerimiz, milli varlıklarımızın en önemlileri. Bunları anlatırken çocukta ben bu adamı öğreneyim, ben bu adamın örnek davranışlarını kendimde bulayım gibisinden bir merak uyanıyor ve bunları araştırmaya yönlendiriyoruz. Ben tabii ki kitap önerisi de yapıyorum, bunun da altını çizmek gerekiyor. Tarih branşı üzerine çocukların sıkılmayacağı birtakım kitaplar biliyorum. Birtakım genel ansiklopedik bilgiler ve bunların nereden sağlanacağı, internet kaynakları ve bunları çocuklara veriyorum. Çocuklar da bunu gerçekten iyi kullanıyorlar yani araştırmaya başlıyorlar diyebiliriz.*

K3: *Bana göre ilgi duyuyorlar mesela gördükleri tarihî şahsiyetler ilgilerini çekiyor.*

Onların yaşadığı yeri gezi biraz zor olur ama geziler bunda etkili olur diye düşünüyorum. Mesela doğduğu yeri, yaşadığı şehri görmek de etkili olur diye düşünüyorum.

K4: *Bir öğrencimin cevabı: "Geleceğimizi elleriyle güzel bir şekilde şekillendirmişlerdir.*

K5: *Aslında aileden bir şeyleri ya doğru ya yanlış kimisi bilerek geliyor. Farklı bakış açılarına sahip olabiliyorlar. Farklı geliyorlar, yani bazılarının önyargıları olabiliyor. Bazıları dizilerden şu an tarihî öğrenmeye çalışıyorlar, soruyorlar çünkü, oradan anlıyorum sonuçta. Yanlış öğreniyorlar ama dizilerden öğreniyormuş gibi tarihî, öyle bir algı var. Burada ben söylesem de doğrusunu tabii ki değişen değişiyor ama ailede devam eden bir şey varsa bir öğretmen çok etkili olamayabiliyor bazen. Ama etkili olduğu da oluyordur illaki.*

K6: *Nasıl desem daha uç şeyleri biliyorlar. Mesela Fatih Sultan Mehmet, Atatürk gibi daha öne çıkmış tarihî şahsiyetleri biliyorlar. Çocuklukta bunu tam öğretemiyoruz. Bir şeylerin öne çıkanlarını gösteriyoruz, arkada kalanları, önemli olanları pek bilemiyoruz. Aile bireyleri, veliler bilmedikleri için çocuklarına aktaramıyorlar. Onların aldığı eğitim, çünkü çocuk okula gelmeden ailesi tarafından eğitiliyor.*

Çocukları alıp tarihî şahsiyetlerin kümbetlerine, mezarlarına götürebiliriz ya da tarihî şahsiyetlerin yaptıkları eserleri anlatan müzelere gidebiliriz. Çocukların görmesiyle alakalı. Burada bir şeyi anlattığın zaman çocuğa, çocuk eve gidince duyduğu şey uçup gidiyor. Daha bir de çocukluk çağında oldukları için aklında tutamıyorlar ama bir şeyleri görseler bundan yirmi-otuz sene sonra bile o çocuğun aklında kalır.

K7: *Özellikle sekizinci sınıflarda Mustafa Kemal Atatürk`ü işliyoruz. Bazı öğrenciler konularda böyle içselleştirebiliyor yani onları örnek alabiliyor. Bazı şeyleri ona yönelik yapmaya çalışabiliyor adalet konusunda, yardımlaşma konusunda olsun. Öğrencilerin topluma böyle öncü kişileri örnek alabildiğini düşünüyorum.*

Müze gezisi olabilir. Tarihî yerlerin gezisi olabilir. Çünkü o havayı solumak bile, o ortamı görmek bile insanda ilgi uyandırabiliyor. Sonuçta biz öğretmen olarak öğrencinin merak duygusunu uyandırabilirsek zaten gerisini onlar kendisi hallediyorlar.

K8: *İlk söylediğimde ya da ilk araştırdıklarında çok fazla şaşırdılar. Çünkü o dönemde herhangi bir bilimsel alet yok, telefon yok ya da tabletleri yok diye söylediler. Bunlar nasıl bu kadar yapabilmişler. Hezarfen Ahmet Çelebi`yi*

anlatmıştım mesela. Nasıl uçtu diye çok merak ettiler. Onunla ilgili belgesel izlemiştik. Bu kişiler hakkında daha çok araştırma yapmasına neden oldu anlattıklarım.

Sanal müze olarak gezdirmiştim ben bazı şeyleri. Onlara bir de şeyi önermiştim, Maslakta bir müze açıldı El Cezeri`nin olağanüstü makineleri diye onu söyledim ona gittiler birkaç öğrenci. Başka, kendileri oyun tasarlama ödevi verdim proje olarak ama çok iyi dönütler alamadım, bu kadar söyleyebilirim.

K9: *Çok fazla araştırmacı olmadıklarından yeterli düşünceye sahip değiller ortaokul öğrencileri.*

Hem sosyal bilgiler dersi hem de tüm şeyle ilişkilendirerek kitap okuma sevgisini kazandırmak lazım.

K10: *Genellikle çok aşina oldukları bilim adamları olur, tarihî kişiler olur, liderleşmiş kişiler olur. Onlar hakkında birkaç yorum yapabiliyorlar. Onun dışında çok da fazla bir şey akıllarında kalmıyor. Ama dediğim gibi bu şekilde hikayeleştirerek anlatıldığında ders artık moda mod bilgiden çıkıp sohbet havasında geçtiği için o akıllarında kalıyor. Mesela sınavda o hikâyeyi sor direk yazabilir ama bilgi sorduğunda onu kâğıda dökemeyebiliyor öğrenciler.*

K11: *Çok fazla tanımıyorlar, sadece televizyon dizilerinden isimlerini duyuyorlar. Ilgilerini çok fazla çekmediğini düşünüyorum.*

Her okulda sosyal bilgiler sınıfı kurulmalı, o derste tarihî şahsiyetlerin hayatları ile ilgili daha önemli bilgiler paylaşılmalı, uzun zaman ayrılmalı.

K12: *Farklı öğrencilerin farklı düşünceleri olabiliyor.*

K13: *Öncelikle bir hayranlık duyuyorlar. Özellikle onlara yapmış oldukları çalışmalardan dolayı bir hayranlıkları var. Milli duyguları oldukça güçlü hale geliyor bahsettiğimizde. Yine yapmış oldukları faaliyetlerin örnek alma demeyelim de hani o önemi görüyorlar. Yapmış oldukları işin ne kadar önemli olduğunu, onların kendine olan, bugüne olan etkisini anlamaya çalışıyorlar. Bu açıdan onları etkiliyor evet. Bir Çanakkale'yi anlatırken, burada Seyit Onbaşı`yı anlatırken, onun orada yapmış olduğu fedakarlığın onlara ne gibi bir etki yarattığını, günümüzde geldiğimiz noktadaki etkisini anlayabiliyorlar, o yüzden bir minnet duyuyorlar o şahsiyetlere aynı zamanda bir hayranlık, sevgi hepsi var.*

Özellikle bugün gördüm Evliya Çelebi`nin doğum yıl dönümü sanırım. Bu tür tarihî şahsiyetler ile ilgili faaliyetlerin genel anlamda hem kültürel faaliyet hem bunun

eğitim yani okullar ile iş birliği içinde yapılarak tanıtılması çok daha faydalı olur. Mesela bu yıl biz Cezeri`yi tanıdık. Çoğu bundan önceki yıllarda Cezeri`den bahsetmiyordu. Çocuklar ilk robotu Cezeri`nin yaptığını öğrendi. Yani robotik ilk makineleri yapan kişi bir Türk İslam bilginiymiş. Ama çocuklar bunu bilmiyordu ve bu onlara çok enteresan geldi ve hoşlarına da gitti. Hangisinin yerine kendinizi koymak istersiniz diye dediğimde Cezeri diyen çok oldu. Çünkü biliyorlar ki bugünkü teknolojik ortamda en önemli gelişimler makine-robot alanında. O yüzden bu şahsiyetleri sadece tarihî şahsiyetleri değil de bilime katkı sağlayan, onlar da birer tarihî şahsiyet olduğu için hepsini birlikte daha tanıtıcı faaliyetlerin olması gerektiğini düşünüyorum. Müfredatta da aynı şekilde bunlara daha fazla yer verilmeli.

3.8.1. Öğrencilerin Tarihî Şahsiyetlere Bakış Açısına Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Gözlemlerine İlişkin Kategorik Analiz

Öğrencilerin tarihî şahsiyetlere karşı bakış açısına yönelik Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin gözlemleri olumlu ve olumsuz olmak üzere 2 ayrı kategoride incelenmiştir. Olumlu kategori (çocuklar güzel şeyler düşünüyor, merak uyandırıcı, ilgi duyuyorlar, Geleceğimi elleriyle güzel bir şekilde şekillendirmişlerdir, öne çıkan tarihî şahsiyetleri biliyorlar, örnek alıyorlar, hayranlık duyuyorlar, minnet duyuyorlar, sevgi duyuyorlar, hepsi başarılı, adil, özgürlükçü insanlar olduğunu biliyorlar) temalarından oluşmaktadır. Olumsuz kategori ise (ön yargılı olabiliyorlar, Yeterli düşünceye sahip değiller, fazla tanımıyorlar, ilgilerini çekmediğini düşünüyorum) temalarından oluşmaktadır (Tablo 20)

Tablo 20: Öğrencilerin Tarihî Şahsiyetlere Bakış Açısına Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Gözlemlerine İlişkin Kategoriler ve Temalar

Kategori	Temalar	Görüş Sayısı	*f*	Yüzde %
Olumlu	1. Merak uyandırıcı (2) 2. Öne çıkan tarihî şahsiyetleri biliyorlar (2) 3. Çocuklar güzel şeyler düşünüyorlar (1) 4. İlgi duyuyorlar (1) 5. Geleceğimizi elleriyle güzel bir şekilde şekillendirmişlerdir (1) 6. Örnek alıyorlar (1) 7. Hayranlık duyuyorlar (1) 8. Minnet duyuyorlar (1) 9. Sevgi duyuyorlar (1)	11	11	73
Olumsuz	1. Ön yargılı olabiliyorlar (1) 2. Yeterli düşünceye sahip değiller (1) 3. Fazla tanımıyorlar (1) 4. İlgilerini çekmediğini düşünüyorum (1)	4	4	27
Toplam		15	15	100

3.8.1.1. Öğrencilerin Tarihî Şahsiyetlere Bakış Açısına Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Olumlu Görüşler

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin %73`ü öğrencilerin tarihî şahsiyetlere bakış açısı konusunda olumlu görüş belirtmişlerdir.

Tablo 21: Öğrencilerin Tarihî Şahsiyetlere Bakış Açılarına Yönelik Olumlu Görüşlere İlişkin Temalar, Görüş Sayısı, Frekans ve Yüzdelik Değer

Temalar	Görüş Sayısı	*f*	Yüzde (%)
1. Merak Uyandırıcı	2	2	18,5
2. Öne Çıkan Tarihî Şahsiyetleri Biliyorlar	2	2	18,5
3. Çocuklar Güzel Şeyler Düşünüyorlar	1	1	9
4. İlgi Duyuyorlar	1	1	9
5. Geleceğimizi Elleriyle Güzel Bir Şekilde Şekillendirmişlerdir	1	1	9
6. Örnek Alıyorlar	1	1	9
7. Hayranlık Duyuyorlar	1	1	9
8. Minnet Duyuyorlar	1	1	9
9. Sevgi Duyuyorlar	1	1	9
Toplam	11	11	100

Öğrencilerin tarihî şahsiyetlere bakış açılarına yönelik olumlu görüşler temalarından yola çıkarak en fazla yer alan görüşler %18,5 oran ile merak uyandırıcı ve öne çıkan tarihî şahsiyetleri biliyorlar olduğu görülmektedir (Tablo 21).

Aşağıda merak uyandırıcı temasına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

K2: *Şunu fark ediyorum, ben dersi anlatınca sanki tarihî şahsiyetlere karşı bir merak uyanıyor. Neden çünkü çocuk şu an tam gerçek anlamda anlama çağında. İlkokul evresini atlatmış, okuma yazma dönemini atlatmış, hızlı okuyabiliyor, hızlı kavrayabiliyor dolayısıyla artık yavaş yavaş tarihî şahsiyetleri de gerçek anlamıyla kavramaya başlıyor.*

K8: *İlk söylediğimde ya da ilk araştırdıklarında çok fazla şaşırdılar. Çünkü o dönemde herhangi bir bilimsel alet yok, telefon yok ya da tabletleri yok diye söylediler. Bunlar nasıl bu kadar yapabilmişler. Hezarfen Ahmet Çelebi`yi anlatmıştım mesela. Nasıl uçtu diye çok merak ettiler.*

Aşağıda öne çıkan tarihî şahsiyetleri biliyorlar temasına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

K6: *Nasıl desem daha uç şeyleri biliyorlar. Mesela Fatih Sultan Mehmet, Atatürk gibi daha öne çıkmış tarihî şahsiyetleri biliyorlar. Çocuklukta bunu tam öğretemiyoruz. Bir şeylerin öne çıkanlarını gösteriyoruz, arkada kalanları, önemli olanları pek bilemiyoruz.*

K10: *Genellikle çok aşina oldukları bilim adamları olur, tarihî kişiler olur, liderleşmiş kişiler olur. Onlar hakkında birkaç yorum yapabiliyorlar.*

Tablo 22: Öğrencilerin Tarihî Şahsiyetlere Bakış Açılarına Yönelik Olumsuz Görüşlere İlişkin Temalar, Görüş Sayısı, Frekans ve Yüzdelik Değer

Temalar	Görüş Sayısı	*f*	Yüzde (%)
1. Ön yarlıgıolabiliyorlar	1	1	25
2. Yeterli düşünceye sahip değiller	1	1	25
3. Fazla tanımıyorlar	1	1	25
4. İlgilerini çekmediğini düşünüyorum	1	1	25
Toplam	4	4	100

Öğrencilerin tarihî şahsiyetlere bakış açılarına yönelik olumsuz görüşler temalarından yola çıkarak en fazla yer alan görüşler %25 oranla ön yargılı olabiliyorlar, yeterli düşünceye sahip değiller, fazla tanımıyorlar, ilgilerini çekmediğini düşünüyorum olduğu görülmektedir (Tablo 22).

Aşağıda ön yargılı olabiliyorlar temasına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

K5: *Aslında aileden bir şeyleri ya doğru ya yanlış kimisi bilerek geliyor. Farklı bakış açılarına sahip olabiliyorlar. Farklı geliyorlar, yani bazılarının önyargıları olabiliyor*.

Aşağıda yeterli düşünceye sahip değiller temasına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

K9: *Çok fazla araştırmacı olmadıklarından yeterli düşünceye sahip değiller ortaokul öğrencileri.*

Aşağıda fazla tanımıyorlar temasına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

K11: *Çok fazla tanımıyorlar, sadece televizyon dizilerinden isimlerini duyuyorlar.*

Aşağıda ilgilerini çekmediğini düşünüyorum temasına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

K11: *İlgilerini çok fazla çekmediğini düşünüyorum.*

3.8.2. Mevcut Seviyeyi Arttırmaya Yönelik Öğretmen Görüşlerine Yönelik Kategorik Analiz

Mevcut seviyeyi arttımaya yönelik öğretmen görüşleri okul içi etkinlikler ve okul dışı etkinlikler olmak üzere 2 ayrı kategoride ele alınmıştır. Okul içi etkinlikler kategorisi (hikayeleştirerek anlatılmalı, kitap önerileri, internet kaynak önerileri, sanal müze, oyun tasarlama, kitap okuma sevgisi kazandırılmalı, her okulda sosyal bilgiler sınıfı kurulmalı, tanıtıcı faaliyetler yapılmalı) temalarından oluşmaktadır. Okul dışı etkinlikler kategorisi (ayrı bir kitapçık oluşturulabilir, tarihî yerlerin gezisi, müze gezisi, müfredatta daha fazla yer verilmeli) temalarından oluşmaktadır (Tablo 23).

Tablo 23: Mevcut Seviyeyi Arttırmaya Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Kategori ve Temalar

Kategoriler	Temalar	Görüş Sayısı	*f*	Yüzde (%)
1. Okul İçi Etkinlikler	1. Hikayeleştirerek Anlatılmalı (2) 2. Kitap Önerileri (1) 3. İnternet Kaynak Önerileri (1) 4. Sanal Müze (1) 5. Oyun Tasarlama (1) 6. Tanıtıcı Faaliyetler Yapılmalı (1) 7. Kitap Okuma Sevgisi Kazandırılmalı (1) 8. Her Okulda Sosyal Bilgiler Sınıfı Kurulmalı (1)	9	9	56
2. Okul Dışı Etkinlikler	1. Tarihî Yerlerin Gezisi (3) 2. Müze Gezisi (2) 3. Ayrı Bir Kitapçık Oluşturulabilir (1) 4. Müfredatta Daha Fazla Yer Verilmeli (1)	7	7	44
Toplam		16	16	100

3.8.2.1. Mevcut Seviyeyi Arttırmaya Yönelik Okul İçi Etkinliklere İlişkin Öğretmen Görüşleri

Öğretmenler mevcut seviyeyi arttırmaya yönelik okul içi etkinliklere ilişkin %56 oran ile görüş belirtmişlerdir (Tablo 24).

Tablo 24: Mevcut Seviyeyi Arttırmaya Yönelik Okul İçi Etkinliklere İlişkin Temalar, Görüş Sayısı, Frekans ve Yüzdelik Değer

Temalar	Görüş Sayısı	*f*	Yüzde (%)
1. Hikayeleştirerek Anlatılmalı	2	2	23
2. Kitap Önerileri	1	1	11
3. İnternet Kaynak Önerileri	1	1	11
4. Sanal Müze	1	1	11
5. Oyun Tasarlama	1	1	11
6. Tanıtıcı Faaliyetler Yapılmalı	1	1	11
7. Kitap Okuma Sevgisi Kazandırılmalı	1	1	11
8. Her Okulda Sosyal Bilgiler Sınıfı Kurulmalı	1	1	11
Toplam	9	9	100

Aşağıda hikayeleştirerek anlatılmalı temasına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

K1: *Hepsi hakkında ayrı hikayeler de anlatılabilir.*

K10: *Hikayeleştirerek anlatıldığında ders artık moda mod bilgiden çıkıp sohbet havasında geçtiği için o akıllarında kalıyor. Mesela sınavda o hikâyeyi sor direk yazabilir ama bilgi sorduğunda onu kâğıda dökemeyebiliyor öğrenciler.*

3.8.2.2. Mevcut Seviyeyi Arttırmaya Yönelik Okul Dışı Etkinliklere İlişkin Öğretmen Görüşleri

Öğretmenler mevcut seviyeyi arttırmaya yönelik okul dışı etkinliklerine yönelik %44 oranla görüş belirtmişlerdir (Tablo 25).

Tablo 25: Mevcut Seviyeyi Arttırmaya Yönelik Okul Dışı Etkinliklere İlişkin Temalar, Görüş Sayısı, Frekans ve Yüzdelik Değer

Temalar	Görüş Sayısı	*f*	Yüzde (%)
1. Tarihî Yerlerin Gezisi	3	3	43
2. Müze Gezisi	2	2	29
3. Ayrı Bir Kitapçık Oluşturulabilir	1	1	14
4. Müfredatta Daha Fazla Yer Verilmeli	1	1	14
Toplam	7	7	100

Aşağıda tarihî yerlerin gezisi temasına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

K3: *Onların yaşadığı yeri gezi biraz zor olur ama geziler bunda etkili olur diye düşünüyorum. Mesela doğduğu yeri, yaşadığı şehri görmek de etkili olur diye düşünüyorum.*

K6: *Çocukları alıp tarihî şahsiyetlerin kümbetlerine, mezarlarına götürebiliriz ya da tarihî şahsiyetlerin yaptıkları eserleri anlatan müzelere gidebiliriz. Çocukların görmesiyle alakalı. Burada bir şeyi anlattığın zaman çocuğa, çocuk eve gidince duyduğu şey uçup gidiyor. Daha bir de çocukluk çağında oldukları için aklında tutamıyorlar ama bir şeyleri görseler bundan yirmi-otuz sene sonra bile o çocuğun aklında kalır.*

K7: *Tarihî yerlerin gezisi olabilir. Çünkü o havayı solumak bile, o ortamı görmek bile insanda ilgi uyandırabiliyor.*

3.9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetleri Örnek Alma Konusunda Görüşleri

K1: *Aslında Özdeşleştirmekten ziyade Mete Han`ı aslında hep önemsemişimdir. Mete Han, Mustafa Kemal Atatürk yani Atatürk`ün yaptığı birçok şey tabi ülkemizle ilgili o yüzden kendimi özdeşleştirebilirim. Yani özdeşleştirebilirim demeyeyim aslında o biraz saygısızlık olur ama yani örnek aldığım diyebilirim. Mete Han`ın özellikle bütün Türkleri bir bayrak altında toplaması, Türklerin başlangıcının onun sayesinde oluşması o yüzden olabilir.*

K2: *Ben Malazgirt doğumluyum. Malazgirt meydan savaşından çocukluğumda çok çok bunun üzerine bir sürü kitap okuyarak, bir sürü şey dinleyerek geçirdim. Dolayısıyla evimiz de zaten Malazgirt Kalesinin hemen dışında olduğu için bende bir Alparslan sevgisi doğal olarak uyandı. Şu an bile bende sürekli yeri farklıdır Alparslan`ın, Büyük Selçukluların da bu anlamda öyle. İlk olarak tabi Alparslan`ı söyleyebilirim. Onun Anadolu'nun kapılarını açması, onun yapmış olduğu konuşma, Bizans ordusundan az bir orduyla almış olduğu başarı bence tarihîn en önemli başarılarından bir tanesi, bu anlamda onu her zaman ayrı bir köşede tutarım.*

K3: *Örnekten ziyade Yunus Emre`yi çok severdim, şiirlerini okurdum ortaokuldayken. Yunus Emre ilk aklıma gelen.*

K4: *Fatih Sultan Mehmet.*

K5: *Okurken, öğrenciyken hiç öyle bir düşüncem yoktu açıkçası. Bilmiyorum. Hiç böyle bir şey düşünmedim şahsen. Ama belki çok fazla kadınları mı koymuyorlardı? Bilmiyorum. Hiç öyle bir şey düşünmedim açıkçası. Kadınları koymadıkları için olabilir, sonuçta kız çocuğuyum kiminle özdeşleştirebilirim? Yine Atatürk'tür belki de. Düşünmedim yani açıkçası.*

K6: *Bizim de çocukluğumuz Fatih Sultan Mehmet, Atatürk gibi tarihî şahsiyetlerle geçti. Daha bilindik tarihî şahsiyetler ile kendimizi özdeşleştiriyoruz.*

K7: *Çok net bir şey hatırladığımı söyleyemem ama aklımda kalan Mete Han olabilir. Sürekli çocukluğumuzda duyduğumuz, gördüğümüz. Illa biriyle özdeşleştirdiğim de yok açıkçası.*

K8: *Kanuni Sultan Süleyman. Çünkü ben çok emir vermek isteyen, kanun çıkartmak isteyen, birilerine bir şeyler yaptırmak isteyen bir çocuk olduğum için genelde onu okurdum. Annemin de tarihe ilgisi vardı zaten, bize onun hayatını okurdu. Fatih*

Sultan Mehmet`in hayatını anlatırdı, Akşemsettin`i anlatırdı. Ondan hep Kanuni`ye benzemek istedim aslında.

K9: *Osmanlı kahramanları diyelim. Akıncı beyleri. Mesela burada şunu söyleyebilirim. Yavuz Bahadıroğlu ismini söyleyeyim. Yavuz Bahadıroğlu'nun eserleri özellikle. Orta Asya'daki en önemli İslam-Türk tarihînin, Taşkent, Buhara, Elveda Buhara gibi oradaki şahsiyetler.*

K10: *Çocukluğumda, şunu hatırladım; Mustafa Kemal`i ilk öğrenmeye başladığım zaman Mustafa Kemal`in döneminde yaşamayı çok istemiştim, keşke onu görseydim, onunla tanışsaydım diye. İlk önce Mustafa Kemal oldu. Ondan sonra da Yavuz Sultan Selim.*

K11: *Hiç düşünmedim.*

K12: *Sanırım kimseyle özdeşleştirmiyordum.*

K13: *Bunu pek düşünmedim ama nedense Yavuz Sultan Selim diye düşünüyorum.*

3.9.1. Öğretmenlerin Tarihî Şahsiyetleri Örnek Alma Konusuna Yönelik Kategorik Analizi

Sosyal Bilgiler öğretmenleri örnek aldıkları tarihî şahsiyetler ile ilgili 9 farklı veri ortaya koymuşlardır. Öğretmenlerin en çok örnek aldığı tarihî şahsiyet Mustafa Kemal Atatürk olmuştur. Onu Fatih Sultan Mehmet, Mete Han ve Yavuz Sultan Selim izlemektedir (Tablo 26). Aşağıda bulunan Tablo 26`da öğretmenlerin örnek aldığı tarihî şahsiyetlere yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 26: Öğretmenlerin Örnek Aldığı Tarihî Şshiyete Yönelik Kategoriler, Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı

Kategoriler	Görüşler	Görüş Sayısı	Toplam Görüş Sayısı	Yüzde %
1. Öğretmenlerin örnek aldığı tarihî şahsiyetler	1. Mustafa Kemal Atatürk	3	14	100
	2. Fatih Sultan Mehmet	2		
	3. Mete Han	2		
	4. Yavuz Sultan Selim	2		
	5. Alparslan	1		
	6. Yunus Emre	1		
	7. Kanuni Sultan Süleyman	1		
	8. Osmanlı Kahramanları	1		
	9. Akıncı Beyleri	1		

3.9.1.1. Kategori 1: Öğretmenlerin Örnek Aldığı Tarihî Şahsiyetler

Veriler tek kategoride toplandığı için öğretmenlerin bütün görüşleri bu kategoride ele alınmaktadır. 9 farklı (Mustafa Kemal Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Mete Han, Yavuz Sultan Selim, Alparslan, Yunus Emre, Kanuni Sultan Süleyman, Osmanlı Kahramanları, Akıncı Beyleri) temada 14 görüş üretmişlerdir. En çok görüş üretilen temalar 3 görüş ile Mustafa Kemal Atatürk ve 2`şer görüş ile Fatih Sultan Mehmet, Mete Han ve Yavuz Sultan Selim temalarıdır.

Öğretmenlerin örnek aldığı tarihî şahsiyetler arasında en çok vurgulanan tarihî şahsiyet Mustafa Kemal Atatürk`tür. Öğretmenler bunun nedenini ise ülkemizin kurucusu olmasına ve derslerde çok sık yer almasına bağlamaktadır. Öğretmenlerin örnek aldıkları tarihî şahsiyetlere bakıldığı zaman en çok devlet adamlarını örnek aldıkları görülmektedir. Bunun sebebi ise devlet adamlarının büyük işler yaparak tarihe adını altın harflerle kazımasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin hiç yabancı bir tarihî şahsiyeti örnek almadığı görülmektedir. Bu sonuca bağlı olarak öğretmenlerin örnek aldıkları tarihî şahsiyetlerde içinde bulundukları kültürün etkisi olduğu söylenebilir.

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Mustafa Kemal Atatürk ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

K5: *Yine Atatürk'tür belki de.*

K6: *Bizim de çocukluğumuz Fatih Sultan Mehmet, Atatürk gibi tarihî şahsiyetlerle geçti.*

K10: *Çocukluğumda, şunu hatırladım; Mustafa Kemal`i ilk öğrenmeye başladığım zaman Mustafa Kemal`in döneminde yaşamayı çok istemiştim, keşke onu görseydim, onunla tanışsaydım diye. İlk önce Mustafa Kemal oldu.*

Aşağıda Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Fatih Sultan Mehmet ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

K4: *Fatih Sultan Mehmet.*

K6: *Bizim de çocukluğumuz Fatih Sultan Mehmet, Atatürk gibi tarihî şahsiyetlerle geçti.*

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Mete Han ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

K1: *Aslında Özdeşleştirmekten ziyade Mete Han`ı aslında hep önemsemişimdir. Mete Han`ın özellikle bütün Türkleri bir bayrak altında toplaması, Türklerin başlangıcının onun sayesinde oluşması o yüzden olabilir.*

K7: *Çok net bir şey hatırladığımı söyleyemem ama aklımda kalan Mete Han olabilir. Sürekli çocukluğumuzda duyduğumuz, gördüğümüz.*

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Yavuz Sultan Selim ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

K10: *İlk önce Mustafa Kemal oldu. Ondan sonra da Yavuz Sultan Selim.*

K13: *Bunu pek düşünmedim ama nedense Yavuz Sultan Selim diye düşünüyorum.*

3.10. Devlet Tarafından Yaptırılan Eserlere Tarihî Şahsiyetlerin İsimlerinin Verilmesine Yönelik Öğretmen Görüşleri

K1: *Bence çok güzel. En azından bilmeyenlerin de aklında kalabiliyor. Mesela derslerde bazen anlatıyoruz şöyle bir paşa var, hemen diyor ki çocuk bizim mahallemizin ismi hocam. Mesela bu mahallenin ismi Nene Hatun mahallesi. Geçen karşımızda Şerife Bacı, Kara Fatma vardı. Nene Hatun`dan da bahsettik. Çocukların çok hoşuna gidiyor hocam bizim mahallenin adı diye. Özdeşleştirebiliyorlar. Güzel oluyor.*

K2: *Ben bu durumu çok olumlu karşılıyorum. Çünkü bizlerde zaten toplumun kanayan bir yarası var o da tarihî şahsiyetleri bilmiyoruz, olayları bilmiyoruz, geçmişimizi bilmiyoruz maalesef. Aslında ben bir yere oturduğumda her zaman şununla karşılaşırım; özellikle kafelerde veya arkadaş ortamlarında herkes tarihçi kesiliyor başımıza. Ama ne derece doğru bilgiler biliyorlar ne derece bunu doğru, sahih bir yerlerden okumuşlar, soru işareti. Böyle ortamlarda Farabi`nin çok güzel bir lafı vardır; "bir şey öğreniyorsan ilk önce doğrusunu öğren" der. Çünkü yanlışını öğrendikten sonra hiçbir şeyini ayırt edemezsin. Doğrusunu da ayırt edemezsin, yanlışını da ayırt edemezsin. Bizim öncelikli olarak doğru bilgiyi vermemiz lazım. Tabi nereden geldim buraya? Şuradan; bir yere tarihî şahsiyetin ismini verirsen o konuyla alakalı bir araştırma ortamı açıyorsun mesela tartışmalar gündeme geliyor. Şuranın ismi şu mu olsun? hemen o isim hakkında başlıyorlar araştırmaya. O ismin artılarını, o ismin eksilerini veya böyle bir gündem ortaya çıkıyor. Bu, diziler üzerinden de böyle, filmler üzerinden de böyle, yapılar üzerinden de böyle. Dolayısıyla bu merakı uyandırdığı için ve insanları doğru araştırmaya sevk ettiği için ben buna olumlu buluyorum. Ayrıca bu isimlerin unutulmaması lazım, yani bizim bu*

milli varlıklarımızı unutmamamız lazım. Osmanlı padişahlarını da öyle, Büyük Selçuklularını da öyle, Türkiye Selçuklularını da öyle. Gerekirse Memlukleri de öyle. Bunları unutmamamız gerekiyor.

K3: *Bence verilmesi gerekir, en azından unutulmaması, bilinmesi açısından gerekir.*

K4: *Ben doğru buluyorum, Gerek köprüler, yollar, havaalanlarımıza önemli tarihî şahsiyetlerin isimleri verilebilir. Hem akılda kalıcı oluyor.*

K5: *Bir şeylerin unutturulmaması için evet, güzel, doğru buluyorum. Ama sonradan değiştirilmemeli diye düşünüyorum. Bir kere eğer verilmişse böyle kalmalı. Değiştirilmesini kesinlikle doğru bulmuyorum.*

K6: *Bence olması gereken bu. Çünkü isimlerini yaşatmazsak bizden sonraki nesil onları unutabilir.*

K7: *İsimlerinin yaşatılması açısından, unutulmaması açısından, dikkat çekmesi açısından belki orada biri okuyup da bu kim diyebilir, araştırabilir. Tabii ki bu yüz kişide belki bir kişi olacak ama bir kişi bile kazandırmak değişim sayılabilir.*

K8: *Ben gayet güzel buluyorum. Çünkü o isim duyulduğu anda çocuklarda bir merak uyandırıyor. Bu konuyu araştırmak istiyorlar, sorular soruyorlar, onunla ilgili kitap istiyorlar. Bu konuyu faydalı buluyorum. Şu an en son Yavuz Sultan Selim Köprüsü konuldu. Bu nedenle ona karşı büyük bir ilgi var. Hatta onun küpeli fotoğrafını baya tartıştık biz okulda öğrencilerle. Hocam niye küpe takıyordu? hani bu Osmanlı padişahıydı? baya bir polemik konusu olmuştu.*

K9: *Uygundur. Yaşatma anlamında, hatırlatma anlamında, değer verme adına doğru buluyorum.*

K10: *Ben doğru bir davranış olarak görüyorum. Çünkü toplumun bilinçlenmesi, bazı şeyleri evet okumak anlamında sıkıntımız olabilir. Ama bazı yerlerde gözümüze çarptıkça biz bunları unutmayacağız. Aynı şekilde unutmamak sadece yollara, köprülere, sokaklara isim verilerek olan bir şey değil. Bunun eğitiminin de diri tutulması lazım, verilmesi lazım sürekli. Ben bu konuda doğru yerde olduğumuzu düşünüyorum, verilmeli.*

K11: *Doğru buluyorum. Yaptıkları çalışmalarla dönemine damga vurmuş isimlerin daha sonra da hatırlanması için önemli. En basitinden Mehmet Akif, İstiklal Marşımızın yazarı. Herkes bunu bilmeli sıradan bir isim olarak geçmemeli.*

K12: *Eserlere tarihî şahsiyetlerin isimleri verilebilir. Evrensel isimler de olabilir.*

K13: *Bu güzel bir şey isimlerini yaşatmak açısından. Ama sadece ismini vermek değil, o eserde o kişiye ait bilgilerin de yer alması daha da etkili olur diye düşünüyorum. Sadece Fatih Sultan Mehmet köprüsü var ama Fatih Sultan Mehmet`in ismiyle ilgili pek çok eser var. Yavuz Sultan Selim de aynı şekilde. Birçok tarihî şahsiyetin ismi var fakat bunların faaliyetlerini daha açıklayıcı bir şekilde sergilendiği etkinlikler de yapılabilir.*

3.10.1. Devlet Tarafından Yaptırılan Eserlere Tarihî Şahsiyetlerin İsimlerinin Verilmesine Yönelik Öğretmen Görüşleri ve Ketegorik Analizi

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tamamı devlet tarafından yaptırılan eserlere tarihî şahsiyetlerin verilmesine yönelik olumlu görüşler ifade etmişlerdir. Bu nedenle görüşler tek bir kategoride ele alınmıştır. Ayrıca Sosyal Bilgiler öğretmenleri devlet tarafından yaptırılan eserlere tarihî şahsiyetlerin isimlerinin verilmesine yönelik toplamda 8 farklı veri ortaya koymuştur. Öğretmenlerin en çok üzerinde durduğu görüş isimlerini yaşatmak için verilmeli görüşü olmuştur. Bu görüşü ise insanlarda merak uyandırır ve insanları araştırmaya yönlendirir görüşleri izlemektedir (Tablo 27). Aşağıda bulunan Tablo 27`de öğretmenlerin devlet tarafından yaptırılan eserlere tarihî şahsiyetlerin isimlerinin verilmesine yönelik bulgular yer almaktadır.

Tablo 27: Eserlere Tarihî Şahsiyetlerin İsimlerinin Verilmesine Yönelik Kategoriler, Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer

Kategoriler	Görüşler	Görüş Sayısı	Toplam Görüş Sayısı	Yüzde %
1. Devlet tarafından yaptırılan eserlere tarihî şahsiyetlerin isimlerinin verilmesine yönelik görüşler	1. İsimlerini yaşatmak için verilmeli	7	19	37
	2. İnsanlarda merak uyandırır	3		16,5
	3. İnsanları araştırmaya yönlendirir	3		16,5
	4. Akılda kalıcı olur	2		10
	5. Sonradan değiştirmemek şartıyla verilmeli	1		5
	6. Toplumun bilinçlenmesi için verilebilir	1		5
	7. Dönemine damga vurmuş isimler olmalı	1		5
	8. Eserde o şahsiyet ile ilgili bilgi de verilmeli	1		5
Toplam		19	19	100

3.10.1.1. Kategori 1: Devlet Tarafından Yaptırılan Eserlere Tarihî Şahsiyetlerin İsimlerinin Verilmesine Yönelik Görüşler

Öğretmenlerin hepsi eserlere tarihî şahsiyetlerin isimlerinin verilmesine olumlu yanıt verdiği için bütün görüşler bu kategori altında ele alınmıştır. 8 farklı (isimlerini yaşatmak için verilmeli, insanlarda merak uyandırır, insanları araştırmaya yönlendirir, akılda kalıcı olur, sonradan değiştirmemek şartıyla verilmeli, toplumun bilinçlenmesi için verilebilir, dönemine damga vurmuş isimler olmalı, eserde o şahsiyet ile ilgili bilgi de verilmeli) temada 19 görüş üretmişlerdir. En çok üretilen tema 7 görüş ile isimlerini yaşatmak için verilmeli temasıdır.

Çalışmaya dahil olan bütün öğretmenlerin olumlu yanıtlar vermesi tarihî şahsiyetlere önem verdiklerini göstermekte ve tarihî şahsiyetlerin isimlerini eserlerde görmek istediklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca öğretmenler tarihî şahsiyetlerin toplum için çok önemli olduğunu vurgulayıp isimlerinin yaşatılmasının çok önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı öğretmenler bir esere tarihî şahsiyet ismi verildiğinde o şahsiyet hakkında araştırma yapma gereği duyduklarını belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler ise eserlerde tarihî şahsiyet isimleri gördükleri zaman o ismin kendilerinde merak uyandırdığını söylemişlerdir.

Aşağıda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin isimlerini yaşatmak için verilmeli görüşüne yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

> K2: *Ayrıca bu isimlerin unutulmaması lazım, yani bizim bu milli varlıklarımızı unutmamamız lazım. Osmanlı padişahlarını da öyle, Büyük Selçuklularını da öyle, Türkiye Selçuklularını da öyle. Gerekirse Memlukleri de öyle. Bunları unutmamamız gerekiyor.*
>
> K3: *Bence verilmesi gerekir, en azından unutulmaması, bilinmesi açısından gerekir.*
>
> K6: *Bence olması gereken bu. Çünkü isimlerini yaşatmazsak bizden sonraki nesil onları unutabilir.*
>
> K7: *İsimlerinin yaşatılması açısından, unutulmaması açısından, dikkat çekmesi açısından belki orada biri okuyup da bu kim diyebilir, araştırabilir.*
>
> K9: *Yaşatma anlamında, hatırlatma anlamında, değer verme adına doğru buluyorum.*

K10: *Bazı yerlerde gözümüze çarptıkça biz bunları unutmayacağız. Aynı şekilde unutmamak sadece yollara, köprülere, sokaklara isim verilerek olan bir şey değil. Bunun eğitiminin de diri tutulması lazım, verilmesi lazım sürekli.*

K13: *Bu güzel bir şey isimlerini yaşatmak açısından. Ama sadece ismini vermek değil, o eserde o kişiye ait bilgilerin de yer alması daha da etkili olur diye düşünüyorum.*

3.11. Tarihî Şahsiyet Olma Potansiyeli Bulunan Kişilerin İsimlerinin Eserlere Verilmesine Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri

K1: *Kıbrıs`ın kurulmasında öncü olan Rauf Denktaş vardı. Ama hayatını kaybetti yakın zamanda. Aslında tarihî şahsiyet olması için biraz daha genelde öldükten sonra zaten tarihî şahsiyet olarak anılıyorlar. Şu an benim çok söyleyebileceğim aklıma gelen bir isim yok.*

Önemli işler yapmış insanların verilebilir. Ama önemli işler yapmış insanları da şu an tarihî şahsiyet olarak aktarmak ne kadar doğru bilmiyorum. Verilmesi, onore edilmesi güzel bir şey aslında. Bu sadece tarih değil sanat olarak da çok fazla insanın ismi veriliyor, sanatçıların.

K2: *Bence tarihî şahsiyet olabilmesi için öncelikli olarak tarih sayfalarında yer alması gerekiyor. Tarih sayfasında yer almasıysa belli bir süreç gerektiriyor. Bu bizim şu an yaşanmış dönemi tarihçiler olarak doğru değerlendiremeyiz çünkü tarihçiler ne yapmak durumunda bütün kaynakları eksi veya artı yani pozitif veya negatif kaynakları bir araya getirip onlardan sonuçlar çıkarmak durumunda ama şu anda günümüzde kaynaklara baktığımızda bir karmaşa söz konusu. Belki bundan bir elli sene sonra, altmış sene sonra bu toplumu etkileyen, toplumdaki olaylara yön veren insanlar belki tarihî şahsiyet olacaktır ama şu an için erken bence.*

Bence doğru değil. Çünkü özellikle bunu devlet adamları çok yapıyorlar, çok karşılaşıyoruz. Bunlar kamuya hizmet etmek amacıyla yine kamu tarafından seçilen, halk tarafından seçilen politikacılar. Bunların kalkıp kamu yararına yapılan binalara isimlerinin verilmesi bence yanlış. Çünkü Osmanlı`da bile bakın çok önemli Osmanlıda örneğini vereceğim mesela Sultan Birinci Ahmet, Sultanahmet Camisini yaptığında protesto edilmiştir. Neden protesto edilmiş çünkü padişahın bir ceyb-i hümayunu var yani kendi cep parası. Padişah eğer camiyi bu parayla yaptırmazsa gider de devletin kasasından, devletin cebinden yaptırırsa halk buna yanlış bakar ki halk buna yanlış bakmıştır. Neden? çünkü demişlerdir ki: sen bunu devletin

kasasından yaptın, kendi paranla yapmadın, dolayısıyla biz senin caminde namaz kılmıyoruz diyerek açılışı protesto etmişlerdir. Bu örnek bizde de uygulanmalı çünkü kamu parasıyla kamu vergileriyle yapılıyor. Bunların isimleri yine tarihten veya kamuya mal olmuş, oranın yeriyle özdeşleşen bir isim olmalı diyebilirim.

K3: *Tarihî şahsiyet olmayı kazanmamıştır diye düşünüyorum.*

Bence belli bir zaman geçmesi daha mantıklı, hayattayken vermekten ziyade.

K4: *Ben doğru buluyorum, Gerek köprüler, yollar, havaalanlarımıza önemli tarihî şahsiyetlerin isimleri verilebilir. Hem akılda kalıcı oluyor.*

K5: *Olabilir. Niye olmasın? Tarih geçmiş diye geçmişi araştırmalıdır diye şu an etkileyen, şu konjonktürde bu dönemi etkileyen bir isim olamaz mı? Olabilir. Diyorum ya olumlu veya olumsuz. Şimdi bundan yıllar sonra x ismi olumsuz bir şeyle anıldı. Yıllar dediğim de mesela on yıl sonra işte bu kişi yaşıyorsa tarihî şahsiyet değil mi? Tarihî şahsiyet. Olumsuz olmuş olabilir ya da olumlu fark etmez."*

Her şeye verilmesini doğru bulmuyorum, eğer hayattaysa şu an. Tamam şimdi mesela her yerde mutlaka bir Atatürk ilkokulu, Atatürk ortaokulu falan vardır. Tabii ki de devletimizin kurucusu, büyüğü diye ama şimdi tutup da şu an bir bakanın örnek veriyorum sürekli verilmesi doğru değil. Ama bir kere verilebilir, memleketidir. Süleyman Demirel yaşarken mesela Isparta'ya Süleyman Demirel Üniversitesi denilmiş. Bir kereden bir şey olmaz ama bin kere bunun ortalıkta her yerde her yerde verilmesi çok doğru değil.

K6: *Olabilir. Topluma mâl olmuş, gerçekten bir şeyler yapmış. Sonuçta hayatı bitip ölünce o insan tarihî şahsiyet olacak. Ama gerçekten bir şeyleri yapması lazım, üretmesi lazım. Durup dururken bir kişinin adını vermek, bir şeye damgasını vurması lazım yani.*

Sonuçta ölüp gidecek herkes gibi. O yüzden eserlere isimlerinin verilmesinde bir aykırılık bulmuyorum, verilebilir bence. Zaten sonuçta ölecekler bir yüz sene sonra o da bir tarihî şahsiyet olacak.

K7: *Tarih geçmişi yaşattığı için hayatta olan birinin tarihî şahsiyet olabileceğini pek düşünmüyorum açıkçası.*

Şu açıdan olabilir; topluma yön veren, yeni icatlar yapan kişiler onlar az önce söylediğimin dışında tutulabilir. Önemli bir konuda bir çalışma yapmış biri olabilir. Çok da karşı değilim.

K8: *Olabilir aslında. Çünkü tarihî şahsiyet olarak kabul edilebilir mi bilmiyorum ama Aziz Sancar şu anda baya bir ünlü. Hem çocuklar tarafından tanınırlığı yüksek hem de onun projelerini mesela DNA onarımını şu an hepsi biliyor. Aslında benim öğrencilerim beşinci sınıf bu konu da onlara ait değil ama o önerdiği için biliyor ya da onun hayatını biliyor ya da Mardinli olduğunu ya da Nobel ödülünü aldığını ya da Nobel ödülleri ilk ne zaman yapıldı bunları araştırıyorlar. Bu nedenle olabilir, doğru buluyorum.*

Evet, doğru buluyorum. Çünkü en son bilim müzesi vardı Gülhane içindeki, Fuat Sezgin olarak bu sene mi değişti yoksa öldükten sonra mı değişti hatırlamıyorum ama o güzel olmuştu. Hatta öğrenciler ile birlikte oraya gittiğimizde Fuat Sezgin`in mezarını da oraya koymuşlar, ondan çok etkilenmişlerdi. Bence güzel bir uygulama.

K9: *Olur tabi olur.*

Abartmamak şartıyla olabilir. Bizim zaten tarihî şahsiyet olsun olmasın insanların değerini öldükten sonra anladığımız için hayattayken pek değer veremiyoruz. En azından eserlere ve projelere isimlendirilmesi bu anlamda doğru olur.

K10: *Olabilir.*

O konuda da katılıyorum, verilebilir.

K11: *Hayatta olan birisi tarihî şahsiyet olamaz. Üzerinden zaman geçtikten sonra zaten tarihî şahsiyetlerin yaptığı çalışmalar anlaşılabiliyor. Şu an onları tarafsız olarak görmek ve yaptıklarını algılayabilmenin mümkün olmadığını düşünüyorum.*

Eğer bir projenin gerçekleşmesinde gerçekten çok büyük payı varsa doğru buluyorum. Kendi yaptığı kalıcı eseri olarak kendisinden sonra kalmasında bir imza olarak görüyorum.

K12: *Hala hayatta olan isimler de verilebilir.*

K13: *Bence olamaz. Hala hayatta olduğu için yapacağı faaliyetleri henüz tam anlamıyla bitirmediği için onların tarihî şahsiyet olacağını düşünmüyorum. Ama bir adaydır. Daha sonraki dönemde tarihî şahsiyet olarak konuşabiliriz o kişiyi.*

Eserlere verilmesini doğru bulmuyorum.

3.11.1. Tarihî Şahsiyet Olma Potansiyeli Bulunan Kişilerin İsimlerinin Eserlere Verilmesine Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerinin Kategorik Analizi

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyet olma potansiyeli bulunan kişilerin isimlerinin eserlere verilmesine yönelik görüşleri olumlu ve olumsuz olmak üzere 2 ayrı kategoride ele alınmıştır. Olumlu kategori (verilmesi, onore edilmesi güzel bir şey, önemli işler yapmış insanların görüşleri verilebilir, doğru buluyorum, akılda kalıcı oluyor, abartmamak şartıyla olabilir) temalarından oluşmaktadır. Olumsuz kategori (doğru bulmuyorum, her şeye verilmesini doğru bulmuyorum, devlet adamları bunu çok yapıyor, hayattayken verilmesi yerine belli bir zaman geçmesi daha mantıklı) temalarından oluşmaktadır (Tablo 28).

Tablo 28: Tarihî Şahsiyet Olma Potansiyeli Bulunan Kişilerin İsimlerinin Eserlere Verilmesine Yönelik Kategoriler ve Temalar

Kategori	Temalar	Görüş Sayısı	*f*	Yüzde (%)
Olumlu	1. Doğru buluyorum (5) 2. Önemli işler yapmış insanların isimleri verilebilir (3) 3. Verilmesi, onore edilmesi güzel bir şey (1) 4. Abartmamak şartıyla olabilir (1) 5. Akılda kalıcı oluyor (1)	11	11	69
Olumsuz	1. Doğru bulmuyorum (2) 2. Her şeye verilmesini doğru bulmuyorum (1) 3. Devlet adamları bunu çok yapıyor (1) 4. Hayattayken verilmesi yerine belli bir zaman geçmesi daha mantıklı (1)	5	5	31
Toplam		16	16	100

3.11.1.1. Tarihî Şahsiyet Olma Potansiyeli Bulunan Kişilerin İsimlerinin Eserlere Verilmesine Yönelik Olumlu Görüşler

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin %69`u konu hakkında olumlu görüş belirtmişlerdir (Tablo 28).

Tablo 29: Tarihî Şahsiyet Olma Potansiyeli Bulunan Kişilerin İsimlerinin Eserlere Verilmesine Yönelik Olumlu Görüşlere İlişkin Temalar, Görüş Sayısı, Frekans ve Yüzdelik Değer

Temalar	Görüş Sayısı	*f*	Yüzde (%)
1. Doğru buluyorum	5	5	46
2. Önemli işler yapmış insanların isimleri verilebilir	3	3	27
3. Verilmesi, onore edilmesi güzel bir şey	1	1	9
4. Abartmamak şartıyla olabilir	1	1	9
5. Akılda kalıcı oluyor	1	1	9
Toplam	11	11	100

Yukarıda bulunan tabloda olumlu görüşler temalardan yola çıkarak incelendiğinde en fazla yer alan görüş %46 oranla doğru buluyorum olduğu görülmektedir (Tablo 29).

Aşağıda doğru buluyorum temasına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

K4: *Ben doğru buluyorum, Gerek köprüler, yollar, havaalanlarımıza önemli tarihî şahsiyetlerin isimleri verilebilir.*

K6: *Sonuçta ölüp gidecek herkes gibi. O yüzden eserlere isimlerinin verilmesinde bir aykırılık bulmuyorum, verilebilir bence.*

K8: *Evet, doğru buluyorum. Çünkü en son bilim müzesi vardı Gülhane içindeki, Fuat Sezgin olarak bu sene mi değişti yoksa öldükten sonra mı değişti hatırlamıyorum ama o güzel olmuştu. Hatta öğrenciler ile birlikte oraya gittiğimizde Fuat Sezgin`in mezarını da oraya koymuşlar, ondan çok etkilenmişlerdi. Bence güzel bir uygulama.*

K10: *O konuda da katılıyorum, verilebilir.*

K12: *Hala hayatta olan isimler de verilebilir.*

3.11.1.2. Tarihî Şahsiyet Olma Potansiyeli Bulunan Kişilerin İsimlerinin Eserlere Verilmesine Yönelik Olumsuz Görüşler

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin %31`i konu hakkında olumsuz görüş belirtmişlerdir (Tablo 28).

Tablo 30: Tarihî Şahsiyet Olma Potansiyeli Bulunan Kişilerin İsimlerinin Eserlere Verilmesine Yönelik Olumsuz Görüşlere İlişkin Temalar, Görüş Sayısı, Frekans ve Yüzdelik Değer

Temalar	Görüş Sayısı	*f*	Yüzde (%)
1. Doğru bulmuyorum	2	2	40
2. Her şeye verilmesini doğru bulmuyorum	1	1	20
3. Devlet adamları bunu çok yapıyor	1	1	20
4. Hayattayken verilmesi yerine belli bir zaman geçmesi daha mantıklı	1	1	20
Toplam	5	5	100

Yukarıda bulunan tabloda olumsuz görüşler temalardan yola çıkarak incelendiğinde en fazla yer alan görüş %40 oranla doğru bulmuyorum teması olduğu görülmektedir (Tablo 30).

Aşağıda doğru bulmuyorum temasına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

K2: *Bence doğru değil. Çünkü özellikle bunu devlet adamları çok yapıyorlar, çok karşılaşıyoruz.*

K13: *Eserlere verilmesini doğru bulmuyorum.*

3.12. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetlerin Öğretimine Yönelik Beklenti ve Önerileri

K1: *Aslında çok güzel videolar var. Özellikle ben çocuklara izletiyorum. TRT Okul `un tarihî şahsiyetler ile ilgili videoları var. Kilometre taşları olması lazım. Kilometre taşları diye TRT Okul 'un videoları var. Orada bütün tarihî şahsiyetler anlatılıyor. Şu an yine TRT Belgesel `de olması lazım, savaşların anlatıldığı videolar başladı. Tam ismini hatırlamıyorum. Bu tarz videolarla desteklenebilir, öğretilebilir. Onun dışında o dediğim kitapçık örneği çok güzel olabilir. Ayriyeten okullar kendi bünyesinde dergi basabilir. Çünkü Milli Eğitim her yana yetişemeyebiliyor. Mesela geçen sene ki kitabın kuşe kağıdıydı, dergi gibiydi çok güzeldi. Orada resimler çocukların aklında çok kalıcı oluyordu. O tarz bir çalışma yapılabilir yine, kuşe kâğıda basılabilir kitaplar.*

K2: *Özellikle tarih öğretimiyle alakalı sosyal bilgiler bağlamında konuşacak olursak bu çocukların ilgilerini çekmek amacıyla yani yaşlarıyla ilgili, onları araştırmaya yönlendirebilecek, konuya bağlayacak, derse bağlayacak, o tarihî şahsiyeti sevdirecek*

olaylar ve yaşanmışlıklar, öyküler, şiirler sıkıcı olmayan yönleriyle ele alırsak o çocuk daha verimli bir tarih eğitim süreci geçirir ve akademik tarihe de yavaş yavaş liseyle birlikte giriş yapar diyebiliriz.

K3: *Yazmış olduğu eserleri görmek etkili olur. Mesela İbni Sina`nın kitabı var, yazmış ama kitap gerçekte de var mı? Varsa nerede? Bunların bilinmeyi veya birebir görülmesi etkili olur diye düşünüyorum. Birinci elden kaynaklar olarak görmek.*

K4: *Tarihî şahsiyetleri daha çok kültür ve miras ünitesinde verebiliriz. Aynı Bilim, Teknoloji, Toplum ünitesinde nasıl bilim insanları adlı bir konu varsa Kültür ve Miras`ta da ayrı bir konu olabilir.*

K5: *Buna yönelik şu an EBA`da var, sekizler için diyorum zaten söylemiştim kullanıyorum diye, orada var mesela. Bazıları, bazı konular video şeklinde bazıları sırf hayatının sayfalarını koymuş. Sırf sayfa olarak değil de onu renklendirebilirler. Videoyu çoğaltmaları lazım diye düşünüyorum. Çünkü bakıyorlar ona çocuklar, ama böyle kuru verildiği zaman video değil de eğlenceli bir şekilde verildiği zaman, sekizinci sınıflar büyüktür demesinler, nasıl beşlerde veriliyorsa biraz daha renkliyse ilgi çekiyor. Öyle daha doğru olur diye düşünüyorum. Bir de az önce dediğim gibi kitabın en arkasına mutlaka konması lazım bu kişilerin. Aralara yetmiyorsa en sona konsun ama yetiyorsa tabi konunun hemen ardına konursa o da güzel olur. Yetmiyorsa, bazen de baskı sıkıntısı oluyor ya en azından arka sayfaya bir şekilde yerleştirmeleri lazım diye düşünüyorum.*

K6: *Bir şeyleri daha çok görmek lazım, bir şeyleri daha çok öğrenmek lazım. Bizim bir şeyleri mesela Halil Kut`u bundan üç-beş sene önce kimse bilmezdi. Kimse bilmiyordu öyle bir şahsın olduğunu. Kut-ül amare zaferinden öğrendik.*

K7: *Çocukları daha çok dışarı çıkartarak, müze gezileri, tarih gezileri yani tarihî yerinde öğrenerek bu konuda daha fazla bilgi sahibi olmaları, onların tarih sevgisini de geliştirip daha çok araştırmalarına belki de tarihe katkı sağlamalarına fayda sağlayabilir diye düşünüyorum.*

K8: *Ben daha çok yer verilmesini istiyorum ve onların hayatındaki belli başlı kesitlerin verilmesini istiyorum. Dümdüz hayatını veriyor; burada doğdu, burada öldü. Öyle değil de hayatını etkileyen olayların anlatılması ya da bu başarıdaki neden olduğu kaynakların ne olduğunu anlatabilirler.*

K9: *Onları sevdirmemiz lazım. Tarihî şahsiyetleri sevdirmemiz lazım. Sevdirirken de okumayı sevmek, kitap okumayı sevdirmemiz gerek. Ondan sonra devamı gelir.*

K10: *Bence üniversite eğitiminde tarih ağırlıklı olan dersler, sosyal bilgiler olur, tarih olur vs. bilginin dışında öğrencilere nasıl öğretim yapılacağının da özellikle öğretilmesi gerekiyor. Çünkü sahaya indiğimizde bu konuda zorlanabiliyoruz. Dediğim gibi hikayeleştirerek öğretmek tarih için her zaman daha avantajlı oluyor. Çünkü çocuklar tarihleri ezberleyemiyorlar, kişileri ezberleyemiyorlar ama bir hikâye anlattığında hem o kişinin özelliklerini anlatabiliyorsun hem de hangi değerlere sahip, nasıl bir bakış açısına sahip bunları anlatabiliyorsun ve çocuk bunun analizini artık yapabilecek seviyeye geliyor. Ders kitaplarında da bu hikayeler yerleştirilebilir. Şu an var ama arttırılabilir, veyahut ta o hikayelerden yola çıkarak çocukların hikâye yazmasını gerektiren etkinlikler olmalı diye düşünüyorum.*

K11: *Bununla ilgili bize sunulan materyallerin daha da zenginleştirilmesi. Öğrencilere bununla ilgili kitaplar dağıtılabilir. Bununla ilgili Millî Eğitim Bakanlığı`nın filmleri öğrencilere sınıfta bir ders saatinde izlettirilebilir. Fetih 1453`ü sadece üstünden geçip çocuklara izleyin demek yerine birlikte izleyebileceğimiz ortamlar hazırlanabilir. Örneğin ben tarihte 120 filmini sekizlerin hepsine izletmeye çalışıyorum ama bu zorunlu olduğunda daha anlaşılır olur. Çünkü veli şunu diyor: "okulda ne yaptınız? Film izlediniz". Ama 120 filmi bir yıl boyunca anlatılabilecek tarih derslerinden daha önemli, daha etkili bir film halbuki. Öyle düşünüyorum.*

K12: *Farklı isimler, konularla bağlantılı olarak, farklı yöntem tekniklerle verilebilir. Kadın şahsiyetlere yeterince yer verildiğini düşünmüyorum. Sanki sadece erkekler bilime katkı sunmuş ya da tarihe yön vermiş gibi oluyor dönüp bakınca. Tarihî şahsiyetlerden yola çıkarak, dönemin sosyokültürel özellikleri, yaşam tarzı, düşünce tarzı kazandırılabilir. Bir şeyleri başarabileceğine inancı artar. Daha zor koşullarda daha büyük işler başarıldığını düşünmesi azmini, kararlılığını arttırabilir.*

K13: *Beklenti ve önerilerim; tarihî şahsiyetleri tanıtan kültürel etkinliklerin artması. Bu alandaki çalışmaların daha ayrıntılı daha etkili bir şekilde topluma sunulması. Bu da sadece öğrenci açısından değil, toplum açısından da bu tarihî şahsiyetlerin tanınması gerektiğini düşünüyorum ve sadece biz burada okulda çocuklara bu tarihî şahsiyetleri tanıtmayalım, tüm toplum bu şahsiyetlerin yapmış olduğu faaliyetleri görsün ki bugünkü geldiğimiz noktada onların etkisini daha iyi anlayalım. Bununla ilgili kültürel etkinlikler, sergiler yapılabilir. Müzelerde bunlarla ilgili çalışmalar yapılabilir.*

3.12.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihî Şahsiyetlerin Öğretimine Yönelik Beklenti ve Önerilerinin Kategorik Analizi

Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarihî şahsiyetlerin öğretimine yönelik beklenti ve önerilerine yönelik 27 farklı veri ortaya koymuştur. Öğretmenlerin en çok ifade ettiği beklenti ve öneriler; ayrı bir kitapçık olarak verilebilir, videolarla desteklenmeli ve müze gezileri olduğu görülmektedir (Tablo 31).

Tarihî şahsiyetlerin öğretimine yönelik beklenti ve öneriler kategorilere ayrılarak incelendiğinde; etkinliklere yönelik, materyallere yönelik ve programa yönelik öneriler ve beklentiler olmak üzere 3 ayrı başlık halinde incelenmişti

Tablo 31: Tarihî Şahiyetlerin Öğretimine Yönelik Beklenti ve Önerilere İlişkin Kategoriler, Görüşler, Görüş Sayısı, Toplam Görüş Sayısı ve Yüzdelik Değer

Kategoriler	Görüşler	Görüş Sayısı	Toplam Görüş Sayısı	Yüzde (%)
1. Etkinliklere Yönelik Beklenti ve Öneriler	1. Müze gezileri	2	17	57
	2.Sıkıcı olmayan yönleriyle ele alınmalı	1		
	3. Yazmış olduğu eserleri görmek	1		
	4. Bir şeyleri daha çok görmek lazım	1		
	5. Tarihî alan gezileri	1		
	6. Hayatını etkileyen olaylar anlatılmalı	1		
	7. Onları sevdirmemiz lazım	1		
	8. Kitap okumayı sevdirmemiz gerek	1		
	9. Hikayeleştirerek öğretmek	1		
	10. Hikâye yazma etkinlikleri yapılmalı	1		
	11. İligi filmler sınıfta izletilebilir	1		
	12. Farklı yöntem ve tekniklere yer verilebilir	1		
	13. Sergiler yapılabilir	1		
	14. Bu alandaki çalışmaların topluma sunulması	1		
	15. Tarihî şahsiyetleri tanıtan kültürel etkinliklerin arttırılması	1		
	16. Üniversitede öğretmen adaylarına konuya uygun eğitim vermek	1		
2. Materyallere Yönelik Beklenti ve Öneriler	1. Videolarla desteklenmeli	2	9	30
	2. Ayrı bir kitapçık olarak verilmeli	2		
	3. Okullar dergi basabilir	1		
	4. Kitaplar kuşe kâğıda basılabilir	1		
	5. Kitabın en arkasında yer almalı	1		
	6. Ders kitaplarında hikâyeler yer almalı	1		
	7. Materyallerin zenginleştirilmesi gerek	1		
3. Programa Yönelik Beklenti ve Öneriler	1. Kültür ve miras ünitesinde ayrı bir konu olarak yer alabilir	1	4	13
	2. Daha çok yer verilmeli	1		
	3. Konunun arkasından verilmesi güzel olur	1		
	4. Kadın tarihî şahsiyetlere yeterince yer verilmediğini düşünüyorum	1		
Toplam		30	30	100

3.12.1.1. Kategori 1: Etkinliklere Yönelik Beklenti ve Öneriler

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin %57 oranla en fazla görüş belirttiği kategoridir. 16 farklı (müze gezileri, sıkıcı olmayan yönleriyle ele alınmalı, yazmış olduğu eserleri görmek, bir şeyleri daha çok görmek lazım, tarihî alan gezileri, hayatını etkileyen olaylar anlatılmalı, onları sevdirmemiz lazım, kitap okumayı sevdirmemiz gerek, hikayeleştirerek öğretmek, hikâye yazma etkinlikleri yapılmalı, iligi filmler sınıfta izletilebilir, farklı yöntem ve tekniklere yer verilebilir, sergiler yapılabilir, bu alandaki çalışmaların topluma sunulması, tarihî şahsiyetleri tanıtan kültürel etkinliklerin arttırılması, üniversitede öğretmen adaylarına konuya uygun eğitim vermek) temada toplam 17 görüş üretmişlerdir. En fazla üretilen tema 2 görüş ile müze gezileri adlı temadır.

Bu Kategoride öğretmenler tarihî şahsiyetin öğretiminde daha fazla etkinlik kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Çünkü etkinlikten uzak bir öğretim gerçekteştirildiğinde çocukların konuya olan ilgisinin azaldığını ve öğrenmekten çok ezberleme yoluna gittiğini vurgulamışlardır. Öğretmenler sınıf içi ve sınıf dışı etkinlikler yoluyla tarihî şahsiyet öğretiminin hem ilgi çekici hem de daha kalıcı olacağını savunmuşlardır.

Aşağıda müze gezileri temasına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

K7: *Çocukları daha çok dışarı çıkartarak, müze gezileri, tarih gezileri yani tarihî yerinde öğrenerek bu konuda daha fazla bilgi sahibi olmaları, onların tarih sevgisini de geliştirip daha çok araştırmalarına belki de tarihe katkı sağlamalarına fayda sağlayabilir diye düşünüyorum.*

K13: *Müzelerde bunlarla ilgili çalışmalar yapılabilir.*

3.12.1.2. Kategori 2: Materyallere Yönelik Beklenti ve Öneriler

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin %30 oranla en çok görüş belirttiği ikinci kategoridir. 7 farklı (videolarla desteklenmeli, ayrı bir kitapçık olarak verilmeli, okullar dergi basabilir, kitaplar kuşe kâğıda basılabilir, kitabın en arkasında yer almalı, ders kitaplarında hikâyeler yer almalı, materyallerin zenginleştirilmesi gerek) temada toplam 9 görüş üretmişlerdir. En fazla veri üretilen temalar 2`şer görüş ile videolarla desteklenmeli ve ayrı bir kitapçık olarak verilmeli adlı temalardır.

Bu kategoride öğretmenlerin çoğu ders kitabında tarihî şahsiyetlerin yetersiz olarak verildiğini ifade edip ek materyaller yardımıyla ya da ders kitabına bazı gerek gördükleri özelliklerin eklenerek bu eksiğin kapatılması gerektiğini savunmuşlardır. Bazı öğretmenler ise materyallerin öğrenmenin kalıcılığını arttırdığını savunarak tarihî şahsiyetlerin öğretiminde konuya uygun video ya da filmler izletilmesini uygun görmüşlerdir.

Aşağıda videolarla desteklenmeli temasına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

> K1: *Aslında çok güzel videolar var. Özellikle ben çocuklara izletiyorum. TRT Okul `un tarihî şahsiyetler ile ilgili videoları var. Kilometre taşları olması lazım. Kilometre taşları diye TRT Okul 'un videoları var. Orada bütün tarihî şahsiyetler anlatılıyor. Şu an yine TRT Belgesel `de olması lazım, savaşların anlatıldığı videolar başladı. Tam ismini hatırlamıyorum. Bu tarz videolarla desteklenebilir, öğretilebilir.*

> K5: *Buna yönelik şu an EBA`da var, sekizler için diyorum zaten söylemiştim kullanıyorum diye, orada var mesela. Bazıları, bazı konular video şeklinde bazıları sırf hayatının sayfalarını koymuş.*

Aşağıda ayri bir kitapçık olarak verilebilir temasına ilişkin öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

> K1: *Kitapçık örneği çok güzel olabilir.*

> K11: *Bununla ilgili bize sunulan materyallerin daha da zenginleştirilmesi. Öğrencilere bununla ilgili kitaplar dağıtılabilir.*

3.12.1.3. Kategori 3: Programa Yönelik Beklenti ve Öneriler

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin %13 oranla en çok görüş belittiği üçüncü kategoridir. 4 farklı (kültür ve miras ünitesinde ayrı bir konu olarak yer alabilir, daha çok yer verilmeli, konunun arkasından verilmesi güzel olur, kadın tarihî şahsiyetlere yeterinde yer verilmediğini düşünüyorum) 4 görüş üretmişlerdir. Bütün temalarda eşit sayıda görüş üretilmiştir.

Bu kategoride öğretmenler tarihî şahsiyetlerin programda daha fazla yer almasını istemişlerdir. Ayrıca programda kadın tarihî şahsiyetlere yeteri kadar yer verilmediğini düşünen öğretmenler vardır. Öğretmenlere göre tarihî şahsiyetler bazı

ünitelere daha fazla entegre edilmelidir. Konuların arkasında tarihî şahsiyetlere ayrıca yer verilmesini faydalı bulduklarını ifade etmişlerdir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ, ÖNERİLER

3.13. Tartışma

Öğretmenlerin ifade ettiği tarihî şahsiyet özellikleri arasında tarihte iz bırakan kişiler, tarihe yön vermiş kişiler, yenilik yapan kişiler, tarihte önemli işler başarmış kişiler, liderlik, özgürlük, bağımsızlık ve adalet bulunmaktadır. Milli kahraman, geniş bir etki alanı olan ve yüzyıllar sonrasını da etkileyen, unutulması mümkün olmayan izler bırakmış kişilerdir. Milli kahramanlar, milletlerine yön veren kişilerdir. Aynı zamanda milli kahramanlar milletine enerji veren önemli bir güm kaynağıdır (Atsız, 2017). Bu bağlamda öğretmenlerin belirttiği özellikler ve örnek aldıkları tarihî şahsiyetler arasında bağ kurulabilir. Atatürk tarihî çerçevede yakın sayılabilecek bir zamanda ülkemizi kurtardığı için öğretmenlerin en çok örnek aldığı tarihî şahsiyettir. Şimşirgil (2014) `in belirttiğine göre Fatih Sultan Mehmet`in cesur ve merhametli bir şahsiyetti. İstanbul`un fethinden sonra şehrin insanlarına gösterdiği merhamet bunun en güzel örneğidir. İstanbul`un inşasında Rum esirleri ücret karşılığı çalıştırmış ve kazandıkları para ile özgürlüklerini almalarını sağlayıp onları serbest bırakmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetler hakkındaki zihinsel imajları 3 kategoride (tarihsel konulara yönelik tarihî şahsiyet, toplumsal konulara yönelik tarihî şahsiyet, kişilik özelliklerine yönelik tarihî şahsiyet). Bu kategorilerde en fazla görüş belirtilen sonuçlar ise şunlardır; tarihte iz bırakan kişiler, tarihe yön vermiş kişiler, kişilerin hayatını değiştirebilen kişiler, yenilik yapan kişilerdir. Öğretmenlerin belirttiği özellikler doğrultusunda en çok örnek aldıkları tarihî şahsiyetin ise Mustafa Kemal Atatürk olduğu görülmektedir. (Dönmez, 2006) Atatürk`ün değerler eğitiminde kullanımı üzerine yaptığı çalışmasında Mustafa Kemal Atatürk`ün Türk milleti için çok önemli bir kahraman olduğunu, kişisel özellikleri ve ilkeleriyle değerler eğitimi için eşsiz bir kaynak olduğunu belirtmiştir. Atatürkçülük; misafirperverlik, hoşgörü, milliyetçilik vb. hem ulusal hem de evrensel değerleri içerdiğinden dolayı bu değerler öğrencinin zihninde daha kolay yer tutabilir.

Öğretmenlerin örnek aldığı tarihî şahsiyetler incelendiğinde çalışmaya katılan bütün öğretmenler geçmişte yaşamış tarihî şahsiyetleri örnek aldığını belirtmiştir (Mustafa Kemal Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Mete Han, Yavuz Sultan Selim, Alparslan, Yunus Emre, Kanuni Sultan Süleyman, Osmanlı Kahramanları, Akıncı Beyleri). Faiz, Avcı (2019) `nın yaptığı çalışmada öğrencilerin tarihî kahramanları zamansız olarak algıladıklarını ifade etmiş ve tarihî kahramanları doğru algıladığını belirtmiştir. Öğrencilerin günümüzde yaşayan bazı isimleri ifade etmeleri kahramanları günümüz isimlerinden seçtiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin kahramanları sadece geçmişten seçmediği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada elde edilen verilerden ise öğretmenlerin hepsinin geçmişte yaşamış olan kişileri tarihî şahsiyet olarak algılayıp örnek aldığı görülmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin ve öğrencilerin tarihî şahsiyetleri algılama konusunda birtakım farklılıklara sahip olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin örnek aldığı tarihî şahsiyetlerden olan Fatih Sultan Mehmet`in kişilik özelliklerini (Şimşirgil, 2014) ne istediğini ve ne yapacağını bilen, büyük işleri gerçekleştirmek için tedbirler alan ve bu tedbirleri müthiş bir azim, sabır, sükûnet ile hazırlayan bir kişiydi olarak betimlemiştir.

Henüz küçük yaşlarda eğitimine büyük önem verilen Şehzade Mehmet dönemin büyük alimlerinden ilim öğrenmiştir. On bir yaşında ise idari tecrübe kazanması için Manisa`ya sancakbeyi olarak gönderildi. Eğitimine çok önem verildiği için Molla Ayas, Molla Gürani gibi dönemin alimleri de onun yanında gönderildi ve bu alimlerden dersler aldı (Şimşirgil, 2014). Öğretmenlerin en çok örnek aldığı tarihî şahsiyetlerden olan Fatih Sultan Mehmet`in aynı zamanda öğretmenlerin örnek aldığı tarihî şahsiyetlerin özellikleri ile bağdaştığı söylenebilir. Şehzade Mehmet, Arapça, Farsça, Yunanca, Latince, Slavca, İbranice ve Uygur lehçesini öğrenmiştir. Devrin önemli bilginlerinden ders almıştır, İtalyan ve Bizanslı hocaları da vardır. Din fark etmeksizin bilginleri korur, onlara destek olurdu. Bilime büyük önem vermiş olup yurtdışındaki bilginleri İstanbul`a getirmiştir. Ali Kuşçu ve Bellini bu bilginlere iyi bir örnektir (Bahadıroğlu, 2014).

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetlerin öğretimine yönelik beklenti ve önerileri incelendiğinde kadın şahsiyetlere yeterince yer verilmediğini düşünüyorum görüşü yer almaktadır. Bu görüş Yazıcı, Aslan, (2011) `ın çalışmasında belirttiği üzere cinsiyet bakımından ele alındığında ders kitaplarında yer alan kahramanların %97,4`ü erkek, %2,6`sı kadın olduğunu ifade etmiş ve öğretmen

adaylarının tamamı erkek kahramanları seçmişlerdir. Bu bağlamda öğretmenlerin örnek aldığı tarihî şahsiyetler incelendiğinde (Mustafa Kemal Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Mete Han, Yavuz Sultan Selim, Alparslan, Yunus Emre, Kanuni Sultan Süleyman, Osmanlı Kahramanları, Akıncı Beyleri) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin tamamı erkek tarihî şahsiyetleri seçmişlerdir. Yazıcı ve Aslan`ın çalışması bu çalışmayı destekler niteliktedir. Çelik (2017) çalışmasında Cumhuriyet döneminde Mustafa Kemal Atatürk`ün rakipsiz bir kahraman olduğunu ve Türk halkına Cumhuriyeti hediye ettiğini, ulusu yok olmaktan kurtardığını belirtmiştir. Bu nedenle Cumhuriyet neslinin önündeki en büyük kahraman durumuna gelmiştir. Atsız (2017) Mete Han`ı, eşini feda edip vatanını koruduğu için ve Türk milletinin kurucusu olduğu için milli kahraman olarak nitelendirmiştir.

Fidan (2009) öğretmen adaylarının değerler eğitimine yönelik görüşleri üzerine yaptığı çalışmada; öğretmen adaylarının ders verici hikayeler kullanılması ve sinema filmi, televizyon filmi materyallerinin kullanılabileceğini ifade etmiştir. Karagözoğlu (2018) `ya göre öğrencilere vatanseverlik değerini kazandırmak için sosyal bilgiler öğretiminde kadın kahramanların hayat hikayeleri öğretim materyali olarak kullanılmalıdır.

Tarihî şahsiyetlerin öğretiminde kullanılan teknikler ele alındığında öğretmenlerin kullandığını belirttiği teknikler şunlardır; araştırma ödevi, drama, ilişkilendirme, soru-cevap, canlandırma, istasyon tekniği, altı şapkalı düşünme tekniği, gezi, tarihî şahsiyetlere yoğunlaşarak merak oluşturmaktır. Demircioğlu, Tokdemir (2008) `in araştırmasında belirttiği üzere öğrencilere anlatım, örnek olay, tartışma, tarihsel empati yöntem ve teknikler kullanılarak öğrencilerin değerler oluşturma ve var olan değerleri öğrenebilmesine imkân sağlar. Tarihsel empati öğrencilere sosyal bilimler anlayışını kazandırabilecek önemli bir tekniktir. Tarihsel empati yardımıyla geçmişte yaşamış insanların yaptıkları ve tercihlerinden değer çıkarımı yapılması mümkündür. Tarihsel empati öğrencilerin geçmişi yargılamadan ve taraf olmadan geçmişi anlamalarına, olayları yaşandığı dönemin şartlarına göre ele almasına yardımcı olur. Öğrenciler değerlerin oluşumu ve işleyişi hakkında görüş sahibi olur. Geçmiş ve günümüz değerleri arasında bağ kurarak yeni değerler oluşturabilirler. Bu araştırmada öğretmenlerin %67 ile tarihî şahsiyetlerin öğretiminde en çok kullandığı yöntem anlatım yöntemidir. Öğretimde en çok kullanılan yöntem anlatım yöntemidir (Keskin, Horzum, 2016). Öztaş, Turan, (2009)

`ın çalışmasında öğretmenlerin altıncı sınıf kademesinde tarihî konuları öğretirken anlatım yöntemine ağırlık verdiği sonucuna ulaşmıştır. Öğrencilerin tarihî şahsiyetler ile empati kurabilmesi ve geçmişin canlandırılması için sınıf içinde drama etkinliklerinden faydalanılabilir. Öğrencilerin bulundukları şehirde tarihî ve kültürel eserlerin yapımında emeği olan tarihî şahsiyetler varsa bu konuda araştırma ödevi verilebilir (Aktın, 2016). Önemli tarihî şahsiyetlerin hayatlarından kesitlere yer verilerek etkinlikler oluşturulabilir. Örnek olarak öğrencilere Mimar Sinan`ı öğretirken onun hayatından hikeyeler anlatıp, eserleri incelenebilir ve legolar ile binalar yapılabilir. Yunus Emre ve Mevlâna barış değerini öğretirken kullanılabilir. Bu etkinlikler yardımıyla öğrencilerin tarihî şahsiyetleri örnek alması ve kişilik gelişimi sağlanmış olur (Coşkun-Keskin, 2016). Müzede yapılabilir drama etkinlikleri sosyal bilgiler programında yer alan aktif öğrenme yaklaşımına yönelik etkinliklerdir (Işık, 2016). İnternet Sosyal Bilgiler dersinde araştırma ödevi hazırlamak için kullanılan teknolojik bir bilgi kaynağıdır (Açıkalın, 2016). Drama, Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarından olan iyi vatandaş yetiştirme ve toplumun inanç ve değerlerine saygılı kişiler yetiştirmek için kullanılan önemli etkinliklerden biridir (Doğan, Özbaş, 2016). Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere bilgi, beceri ve değerlerin aktarılması için birtakım yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Bu yöntem ve teknikler şunlardır; işbirlikli öğrenme, proje tabanlı öğrenme, problem çözme, örnek olay ve tartışma yöntemleri kullanılır. Gezi gözlem, altı şapkalı düşünme, istasyon ve müze eğitimi kullanılan tekniklerdendir (Keskin, Horzum, 2016).

Tarihî şahsiyet öğretiminde kullanılan materyaller ele alındığında öğretmenlerin kullandığını belirttiği materyaller şunlardır; görsel içerikler, akıllı tahta, ders kitabı, hikayeler, pano, projeksiyon, kitaplar, dergiler, eski dönem gazeteleri, bilgisayar, internet, bilgi kartları, haritalar. Bu bağlamda öğretmenler materyaller aracılığı ile tarihî şahsiyetleri öğrencilere daha iyi ve daha kalıcı bir yol yardımıyla kazandırmaya çalışmaktadır. Öğretmenler materyalleri kalıcılığın yanısıra eksik olan bilgileri tamamlamak ve öğrencilerin tarihî şahsiyetlerin hayatlarına yönelik daha fazla bilgiye sahip olması amacıyla kullandıklarını belirtmişlerdir. (Demircioğlu, Tokdemir, 2008) araştırmasında kahramanların gerçek kişiler olması durumunda yaşayışlarının öğrenci için hem bilişsel hem de duyuşsal anlamda önem kazandığını belirtmiş ve kahramanların ve biyografilerinin değerler eğitiminde kullanılabileceğini vurgulamıştır. Önemli kişiliklerin biyografileri öğrencilerin bazı

değerleri benimsemesine ya da sorgulamasına yardımcı olur. Öğretmenlerin bazıları tarihî şahsiyetlerin hayatını anlatan filmlerin öğrencilere izletilmesi gerektiği görüşünü belirtmiştir. Sosyal bilgiler, toplumsallaşmayı ve kültür aktarımının gerçekleştirildiği derslerden biridir. Bu nedenle, derslerde film kullanımının toplumsallaşmaya bakımından önemlidir (Öztaş, 2016).

Öğretmenler görüşlerinde tarihî şahsiyetlerin öğretiminde tarihî gezilerin önemini vurgulamıştır. (MEB, 2018) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı`nda; Sosyal Bilgiler eğitiminde gezilerin önemini belirtmektedir. Okulun yakın çevresinde bulunan müzelerin ve tarihî mekanların (tarihî yapılar, anıtlar, müze-kentler, savaş alanları) gezisine vurgu yapmaktadır. Gezilerin sözlü tarih ve yerel tarih çalışmalarıyla desteklenerek yapılmasını belirtmektedir. Ayrıca öğretmenler Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında tarihî şahsiyetlerle ilgili hikâye ve destanlara daha fazla yer verilmesi görüşünü belirtmiştir. Derslerde de tarihî şahsiyetleri anlatırken hikâyelere başvurduklarını söylemişlerdir. (MEB, 2018) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında dersin efsane, destan, masal, halk hikâyesi gibi edebi ürünlerden faydalanılması gerektiği belirtilmiştir. Öğrencilerin konuları sevmesi için onlara tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı, fıkra gibi edebi ürünler okumaya yönlendirilmelidir. Öğretmenler tarihî mekanlara yapılan gezilerin tarihî şahsiyetler için oldukça önemli olduğunu belirtmişlerdir. (Ata, 2002) araştırmasında tarihî mekanları şöyle tanımlamıştır; "bir milletin kaderine yön vermiş bir olayın geçtiği yer ya da tarihî şahsiyetin ömrünü geçirdiği yer".

Öğretmenler ders kitaplarında tarihî şahsiyetlerin hikayelerinin daha çok yer alması görüşünü belirtmişlerdir ve kendileri de hikayelerden yararlandıklarını belirtmişlerdir. (Öztürk, 2011) yaptığı araştırmada kurgusal metinlerin ders kitaplarında kullanıldığını belirtmiş ve bu metinlerin çoğunlukla drama etkinliği olarak düzenlendiğini ifade etmiştir. İncelenen Sosyal Bilgiler kitaplarındaki kurgusal metinlerin tarihî şahsiyetlerin kendi ifadeleri olmadığını ve yazarlar tarafından yazıldığını belirtmektedir. Bu nedenle kurgusal metinlerde anakronik bilgi hataları ve yorum hatalarının yer aldığını vurgulamıştır. Bu çalışmadan yola çıkarak tarihî şahsiyetlerin öğretiminde kurgusal hikayeler anlatılmamaya dikkat edilmeli ve tarihî şahsiyetlerin kendi söylediği sözlere yer verilmelidir.

Öğretmenlerin tarihî şahsiyetler aracılığıyla kazandırılabilecek değerlere yönelik en fazla belirttiği görüş vatanseverlik olmuştur. (Elban, 2018) çalışmasında

kahramanların geçmişte de günümüzde de değişmeyen rolünün ahlâk ve değerler eğitiminde kullanılması olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda öğrencilere kahramanların da hata yapabildiği öğretilmelidir. (Faiz, Yazıcı, 2019) kahramanların değerler eğitiminde kullanılmasının nedenlerini belirtmişlerdir. Bu nedenler şunlardır; öğretimi etkin duruma getirme, kişisel özellikleri kazandırma, öngörülü olma, rol-model olması, kahramanların tarihî yazan kişiler olmasıdır. Ayrıca Sosyal Bilgiler öğretmen adayları tarihî kahramanları en fazla vatanseverlik, bağımsızlık ve çalışkanlık değerleri ile bağlantılı bulmuştur. (Karagözoğlu, 2018) çalışmasında belirttiği üzere vatan sevgisi bilincine sahip nesiller yetiştirmek için vatanseverlik değeri ayrı bir öneme sahiptir. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal yönden gelişimleri için birtakım etkinlikler yapılabilir. Bu etkinlikler; drama, rol oynama, örnek olay, geçmişten günümüze, geleceğe mektup yazma gibi zaman kavramına yönelik etkinlikler, araştırmalar, biyografik incelemeler ve görsel materyal inceleme etkinlikleri yapılabilir. Bu etkinlikler öğrencilerin iletişim ve tarihî kavrama becerileri başta olmak üzere çok sayıda becerilerini geliştirme olasılığı bulunmaktadır (Coşkun-Keskin, 2016).

Osman Gazi`nin "insanı yaşat ki devlet yaşasın" sözüne tam bir inançla nesillere dini, ahlâki ve ilmi değerleri kazandırmak Osmanlı Devleti`nin temel amacıdır (Şimşirgil, 2014). Bu bağlamda değerler kültürümüzde önemli bir yer tutmakta ve tarihî şahsiyetler değerlere büyük önem atfetmiştir. Osman Gazi`nin sözü bu önemi kanıtlar niteliktedir.

Çocuklar ders kitabında okuduğu tarihî şahsiyetlere karşı kalbinde yakınlık hisseder. Bu yakınlık vasıtasıyla çocukta millet sevgisi ve o tarihî şahsiyeti örnek alma duygusu uyanır. Aynı zamanda bu yakınlık çocukta millete hizmet duygusunu da oluşturur. Bu durum sosyal taklit yasasına iyi bir örnektir. Milli duygular çocuğun içinde oluştuğu zaman, çocuk iyi bir vatandaş olur. Çocuklar büyüklerin anıtlarını görüp, onların anma günlerine katıldıkça bu duygu çocuğun içinde daha büyük yer eder (Atsız, 2017).

3.14. Sonuç

Öğretmenlerin ifade ettiği tarihî şahsiyet özellikleri arasında tarihte iz bırakan kişiler, tarihe yön vermiş kişiler, yenilik yapan kişiler, tarihte önemli işler başarmış kişiler, liderlik, özgürlük, bağımsızlık ve adalet yer almaktadır. Bu sonuçlardan yola

çıkarak, öğretmenlerin tarihî şahsiyetleri bir alanda lider olmuş ya da büyük yenilikler yaparak adını tarihe altın harflerle kazımış kişiler olarak algıladığı görülmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin belirttiği özellikler ve örnek aldıkları tarihî şahsiyetler arasında bağ kurulabilir. Çünkü araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu devlet adamlarını örnek almış olup bu kişileri lider ve büyük işler başarak kişiler olarak betimlemişlerdir. Ancak öğretmenler ilk soruda tarihî şahsiyetler ile ilgili pek çok özellik belittiği halde, örnek aldıkları özellikler ise bunların az bir kısmından meydana gelmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin bu özellikler arasından tercih yaptığını ve kendi düşüncesine göre daha önemli olanları seçtiği söylenebilir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetler hakkındaki zihinsel imajları 3 kategoride (tarihsel konulara yönelik tarihî şahsiyet, toplumsal konulara yönelik tarihî şahsiyet, kişilik özelliklerine yönelik tarihî şahsiyet). Bu kategorilerde en fazla görüş belirtilen sonuçlar ise şunlardır; tarihte iz bırakan kişiler, tarihe yön vermiş kişiler, kişilerin hayatını değiştirebilen kişiler, yenilik yapan kişilerdir. Öğretmenlerin belirttiği özellikler doğrultusunda en çok örnek aldıkları tarihî şahsiyetin ise Mustafa Kemal Atatürk olduğu görülmektedir. Ayrıca Öğretmenler, Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim, Mete Han, Kanuni Sultan Süleyman, Alparslan, Yunus Emre, Kanuni Sultan Süleyman, Osmanlı Kahramanları ve Akıncı Beylerini örnek almaktadır. Örnek alınan tarihî şahsiyetler arasında Yunus Emre, tasavvuf ehli olarak toplumsal rolü diğer şahsiyetler ile farklılık göstermektedir. Öğretmenler Mustafa Kemal Atatürk`ü devletimizin kurucusu olduğu için ve öğrencilik yıllarında karşısına en çok çıkan tarihî şahsiyet olduğu için örnek aldıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçtan yola çıkarak, öğrencilere en çok verilen tarihî şahsiyetlerin bir süre sonra onların örnek aldığı tarihî şahsiyete dönüşmesinin mümkün olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin örnek aldığı tarihî şahsiyetler incelendiğinde çalışmaya katılan bütün öğretmenler geçmişte yaşamış tarihî şahsiyetleri örnek aldığını belirtmiştir (Mustafa Kemal Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Mete Han, Yavuz Sultan Selim, Alparslan, Yunus Emre, Kanuni Sultan Süleyman, Osmanlı Kahramanları, Akıncı Beyleri). Faiz, Avcı, (2019) `nın yaptığı çalışmada öğrencilerin tarihî kahramanları zamansız olarak algıladıklarını ifade etmiş ve tarihî kahramanları doğru algıladığını belirtmiştir. Öğrencilerin günümüzde yaşayan bazı isimleri ifade etmeleri kahramanları günümüz isimlerinden seçtiğini

belirtmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin kahramanları sadece geçmişten seçmediği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada elde edilen verilerden ise öğretmenlerin hepsinin geçmişte yaşamış olan kişileri tarihî şahsiyet olarak algılayıp örnek aldığı görülmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin ve öğrencilerin tarihî şahsiyetleri algılama konusunda birtakım farklılıklara sahip olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin tarihî şahsiyetler hakkında araştırma yaptığı kaynaklar incelendiğinde en çok internet kaynağını kullandıkları görülmektedir. Bunun nedeni, internetin bilgiye en kolay ulaşan kaynak olması ve ders anında bilgi eksikliğini hemen giderebilmesinden kaynaklıdır. Fakat öğretmenler internetteki bilgilerin güvenilirliğinden emin olamadıkları için her internet kaynağını kullanmadıklarını, yalnızca doğruluğundan emin olduğu kaynakları kullandığını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler kitaplardan ve tarihî romanlardan da bilgi edindiğini ifade etmiştir.

Öğretmenler tarihî şahsiyetleri Sosyal Bilgiler dersi dışında en çok Türkçe dersi ile ilişkilendirmişlerdir. Türkçe dersinde pek çok edebi şahsiyetin bulunmasını bunun nedeni olarak belirtmişlerdir. Ayrıca Fen Bilgisi dersinde pek çok bilim insanının yer alması bu konuda Fen Bilgisi dersini öne çıkarmıştır.

Öğretmenlerin %57`si ders kitaplarını tarihî şahsiyetlerin öğretimi yönünden yetersiz bulduğunu belirtmiştir. Yetersiz olmasının nedenlerini, ders kitaplarında yeterli bilginin bulunmadığını, ders kitaplarının sıkıcı ve ezberci olmasından dolayı olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin %43`ü ise ders kitaplarının yeterli olduğunu belirtmiştir. Ders kitaplarında çok sayıda tarihî şahsiyet tanıyabildiğini ve ders kitaplarının zamanla daha iyiye gittiğini ifade etmişlerdir.

Öğretmenlerin tarihî şahsiyetler aracılığıyla kazandırılabilecek değerlere yönelik en fazla belirttiği görüş vatanseverlik olmuştur. Bu sonuç, öğretmenlerin gözünde tarihî şahsiyetlerin vatansever bir imaja sahip olduğunu kanıtlar.

Tarihî şahsiyetlerin öğretiminde kullanılan teknikler ele alındığında öğretmenlerin kullandığını belirttiği teknikler şunlardır; araştırma ödevi, drama, ilişkilendirme, soru-cevap, canlandırma, istasyon tekniği, altı şapkalı düşünme tekniği, gezi, tarihî şahsiyetlere yoğunlaşarak merak oluşturmaktır. Bu araştırmada öğretmenlerin %67 ile tarihî şahsiyetlerin öğretiminde en çok kullandığı yöntem anlatım yöntemidir. Tarihî şahsiyet öğretiminde kullanılan materyaller ele alındığında öğretmenlerin kullandığını belirttiği materyaller şunlardır; görsel

içerikler, akıllı tahta, ders kitabı, hikayeler, pano, projeksiyon, kitaplar, dergiler, eski dönem gazeteleri, bilgisayar, internet, bilgi kartları, haritalar. Bu bağlamda öğretmenler materyaller aracılığı ile tarihî şahsiyetleri öğrencilere daha iyi ve daha kalıcı bir yol yardımıyla kazandırmaya çalışmaktadır. Öğretmenler materyalleri kalıcılığın yanısıra eksik olan bilgileri tamamlamak ve öğrencilerin tarihî şahsiyetlerin hayatlarına yönelik daha fazla bilgiye sahip olması amacıyla kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler görüşlerinde tarihî şahsiyetlerin öğretiminde tarihî gezilerin önemini vurgulamıştır.

Öğretmenler ders kitaplarında tarihî şahsiyetlerin hikayelerinin daha çok yer alması görüşünü belirtmişlerdir ve kendileri de hikayelerden yararlandıklarını belirtmişlerdir. Bunun sebebi ise hem öğrencilerin derse dikkatini çekmek hem de kalıcılığı arttırmaktan kaynaklıdır.

Devlet tarafından yaptırılan eserlere tarihî şahsiyetlerin isimlerinin verilmesine yönelik öğretmenlerin tamamı olumlu görüş ifade etmiştir. Öğretmenlerin %37`si tarihî şahsiyetlerin isimlerini yaşatmak için verilmeli, %16,5`i insanlarda merak uyandırır, %16,5`i insanları araştırmaya yönlendirir, %10`u akılda kalıcı olur, %5`i sonradan değişmemek kaydıyla olabilir, %5`i toplumun bilinçlenmesi için verilebilir, %5`, dönemine damga vurmuş isimler olmalı, %5`i eserde o şahsiyet ile ilgili bilgi verilmeli demiştir. Bunun sonucunda öğretmenlerin tarihî şahsiyetlerin isimlerinin yaşaması ve tarihsel farkındalığın artmasını destekleri ortaya çıkar.

Henüz hayatta olan, ancak büyük işler yapmış ve gelecekte tarihî şahsiyet olabilme potansiyeli bulunan kişilerin isimlerinin eserlere verilmesini öğretmenlerin %69`u uygun bulmuştur. %31`i ise bunu doğru bulmamaktadır.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihî şahsiyetlerin öğretimine yönelik beklenti ve önerileri incelendiğinde kadın şahsiyetlere yeterince yer verilmediğini düşünüyorum görüşü yer almaktadır. Bu görüş Yazıcı, Aslan, (2011) `ın çalışmasında belirttiği üzere cinsiyet bakımından ele alındığında ders kitaplarında yer alan kahramanların %97,4`ü erkek, %2,6`sı kadın olduğunu ifade etmiş ve öğretmen adaylarının tamamı erkek kahramanları seçmişlerdir. Bu bağlamda öğretmenlerin örnek aldığı tarihî şahsiyetler incelendiğinde (Mustafa Kemal Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Mete Han, Yavuz Sultan Selim, Alparslan, Yunus Emre, Kanuni Sultan

Süleyman, Osmanlı Kahramanları, Akıncı Beyleri) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin tamamı erkek tarihî şahsiyetleri seçmişlerdir.

3.15. Öneriler

Sosyal Bilgilerde Tarihî Şahsiyetlerin Ele Alınışı Hakkında Öğretmen Görüşleri adlı bu çalışmanın sonucunda eğitim öğretim sürecine katkı sağlayabilecek bazı öneriler geliştirilmiştir:

1. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına tarihî şahsiyetlerin öğretimi ile ilgili etkinlikler ve çalışmalar yapıtırılabilir.
2. Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarihî şahsiyetlerin öğretimi konusunda hizmet içi eğitime alınabilir.
3. Tarihî şahsiyetleri disiplinlerarası bir yaklaşımla inceleyen bir çalışma yapılabilir.
4. Tarihî şahsiyetler hakkında bulunan önyargıları yok etmek için çeşitli etkinlikler yapılabilir.
5. Sosyal Bilgiler öğretiminde tarihî şahsiyetler ile ilgili konuların nasıl öğretilmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.
6. Tarihî şahsiyetler konusunda kavram yanılgıları ve yanlış bilgilerin giderilmesi için çalışmalar yapılabilir.
7. Sosyal Bilgiler öğretiminde, değerler eğitimi ve tarihî şahsiyetlerin iç içe ele alındığı bir çalışma yapılabilir.
8. Farklı materyallerin tarihî şahsiyetlerin öğretimi üzerine etkisini ölçen bir çalışma yapılabilir.
9. Müzeler ve tarihî mekânlarda, görsel kanıtlar ile tarihî şahsiyetlerin öğretimine yönelik çalışmalar yapılabilir.
10. Okullarda bulunan Sosyal Bilgiler zümreleri tarihî şahsiyetler hakkında tanıtıcı çalışmalar hazırlayabilir.
11. Tarihî şahsiyetlerin tanıtımı amacıyla belediyeler ve okullar iş birliği içinde kültürel çalışmalar yapabilir.
12. Öğrencilerin tarihî şahsiyetler ile ilgili doğru bilgilere sahip olması amacıyla okullarda alan uzmanları tarafından konferanslar verilebilir.
13. Kadın tarihî şahsiyetlerin bilinirliği ve ders kitaplarında daha fazla yer almasına yönelik çalışmalar yapılabilir.
14. Sosyal Bilgiler programında yer alan tarihî şahsiyetlerin toplumsal rolleri üzerine çalışmalar yapılabilir.
15. Sosyal Bilgiler öğretmenleri, tarihî şahsiyetler konusunda öğrencileri özendirici ve merak uyandırıcı bir şekilde tarihî şahsiyetleri araştırmaya yönlendirebilir.

KAYNAKÇA

Aktepe, Vedat. 2019. Ailede Değerler Eğitimi ve Program İhtiyacı. **Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi.** ed. Refik Turan, Kadir Ulusoy. Ankara: Pegem Akademi: 78-94.

Açıkalın, Mehmet. 2016. Sosyal Bilgilerde Teknoloji Kullanımı-Teknoloji Destekli **Sosyal Bilgiler Eğitimi**. Sosyal Bilgiler Eğitimi. ed. Dursun Dilek. Ankara: Pegem Akademi: 679-694.

Aktın, Kibar. 2016. Sosyal Bilgiler Derslerinde Tarihî Konuların Öğretimi. **Sosyal Bilgiler Eğitimi**. ed. Dursun Dilek. Ankara: Pegem Akademi: 91-117.

Ata, Bahri. 2002. Müzelerle ve Tarihî Mekanlarla Tarih Öğretimi: Tarih Öğretmenlerinin Müze Eğitimine İlişkin Görüşleri. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atsız, Hüseyin Nihal. 2017. **Tarih, Kültür ve Kahramanlar**. 8. bs. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Aydınlı, Hasan. "Kişilik Gelişimi ve Tarihî Şahsiyetler". [15.04.2019]. http://www.hanimlar.com/makale/cocuk-egitimi/kisilik-gelisimi-ve-tarihî-sahsiyetler.

Aytekin, Çoban. 2012. Tarih Derslerinde Tarihî Film ve Dizilerin Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri: Trabzon Örneği. **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**. c. 13. s. 13: 141-160.

Aziz, Aysel. 2011. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri**: 6. bs. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Bahadıroğlu, Yavuz. 2014. **Beylikten Hükümdarlığa Osmanlı Padişahları**. 1. bs. Ankara: Panama Yayıncılık.

Balcı, Ali. 2013. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler**. 10. bs. Ankara: Pegem Akademi.

Bilgili, Ali Sinan. 2013. **Sosyal Bilgilerin Temelleri**. 6. bs. Ankara: Pegem Akademi.

Bircan, Hasan Hüseyin. Kalın, Yakup. 2019. Felsefede Değerler, Değerler ve Erdemler. **Değerler ve Değerler Psikolojisi.** ed. Bülent Dilmaç. Hasan Hüseyin Bircan. Ankara: Pegem Akademi: 31-61.

Böke, Kaan. 2010. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**. 2. bs. Ankara: Alfa Yayıncılık.

Creswell, John**.** 2018. **Nitel Araştırma Yöntemleri**. 4. bs. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çeçen, Anıl. 1996. **Kültür ve Politika**: 2. bs. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Çelik, Seçkin. 2017. İdeal Yurttaş Yetiştirmede Rol Model Olarak Kahramanlar: II. Meşrutiyetten Erken Cumhuriyet Dönemine Kahraman Tipleri Üzerine Bir İnceleme. **Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**. s. 18 (): 337-366.

Çetin, Şaban. [09.04.2019]. Değişen Değerler ve Eğitim, Milli Eğitim Dergisi: s. 161 https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/161/cetin.htm.

Demircioğlu, Tokdemir. 2008. Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik. **Değerler Eğitimi Dergisi**. c. 6. s. 15: 69-88.

Deniz, Çağlayan. 2011. İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tarihî Şahsiyetlere Yaklaşım Tarzı. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Dilek, Dursun. 2016. **Sosyal Bilgiler Eğitimi**. 1. bs. Ankara: Pegem Akademi,

Doğan, Yasin. Çulha Özbaş, Banu. 2016. Sosyal Bilgilerde Drama. **Sosyal Bilgiler Eğitimi**. ed. Dursun Dilek. Ankara: Pegem Akademi: 655-676.

Dönmez, Cengiz. [01.04.2020]. "Değerler Eğitiminde Kahramanların Kullanımına Bir Örnek: Mustafa Kemal Atatürk". https://dspace.gazi.edu.tr/jspui/handle/20.500.12602/191226?mode=full.

Ekiz, Durmuş. 2013. **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. 3. bs. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ekşi, Halil. 2003. Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. **Değerler Eğitimi Dergisi**. c. 1 s. 1: 79-95.

Ekşi, Halil. Ersoy, Feride. 2020. Karakter ve Değer Eğitiminde Rol Model Olarak Öğretmen. **Karakter ve Değer Eğitimi.** ed. Halil Ekşi, Ahmet Katılmış. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık: 143-174.

Ekşi, Halil. Katılmış, Ahmet. 2020. **Karakter ve Değerler Eğitimi**. 1. bs. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Elban, Mehmet. 2018. Tarih Düşüncesinde ve Eğitiminde Kahramanların/Büyük Adamların Rolü. **Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi**. c. 11. s. 22: 98-116.

Erkılıç, Turan Akman. 2019. Değişim ve Değerler Eğitimin Gerekçeleri. **Karakter ve Değerler Eğitimi.** ed. A. Figen Ersoy, Perihan Ünüvar. Ankara: Anı Yayıncılık: 1-30.

Faiz, Avcı. 2019. Tarihî Kahramanların Değerler Eğitiminde Rol Model Olarak Kullanılmasına İlişkin Ortaokul Öğrencilerinin Algıları. **YTÜ Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 16. s. 1: 694-724.

Faiz, Yazıcı. 2018. Social Studies Candidates Views On The Use Of Historical Heroes In Values Education. **IJOESS**. c. 9. s. 33: 1897-1918.

Fırat, Necla. 2007. Okul Kültürü ve Öğretmenlerin Değer Sistemleri. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Fidan, Nuray. 2009. Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. **Kuramsal Eğitimbilim Dergisi**. c. 2. s. 2: 1-18.

Gezici, Demir. 2018. Tarihî Dizi ve Filmlerin Sosyal Bilgiler Dersine Yansımaları. **Turkish History Education Journal**. c. 7. s. 2: 392-413.

Glesne, Corrine. 2013. **Nitel Araştırmaya Giriş**. 2. bs. Ankara: Anı yayıncılık.

Güven, Sami. 2001. **Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri**. 2. bs. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Işık, Hasan. 2016. Sosyal Bilgilerde Müze ve Tarihî Mekânlar ile Eğitim. **Sosyal Bilgiler Eğitimi.** ed. Dursun Dilek. Ankara: Pegem Akademi: 601-633.

İlbars, Zafer. 2018. Kişiliğin Oluşmasındaki Kültürel Etmenler. **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Dergisi**. c. 31 s. 1-2: 201-211.

İslamoğlu, A. Hamdi. 2003. **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. 2. bs. İstanbul: Beta basım yayım dağıtım a.ş.

Kafesoğlu, İbrahim. 2014. **Türk Milli Kültürü**. 36. bs. Ankara: Ötüken Neşriyat.

Kalçık, Ünal. 2017. Tarihî Dizilerin Öğrencilerin Yaşam Boyu Öğrenme Sürecinde Öğrenmeyi Öğrenme ve Tarih Bilgisine Katkısı. **Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi**. c. 1. s. 1: 1-19.

Karagözoğlu, Nazike. 2018. Sosyal Bilgiler Dersinde Vatanseverlik Değerinin Kazandırılmasında Kadın Kahramanların Yaşam Öykülerinin Kullanılması. **International Journal Of Field Education**. c. 4. s. 2: 97-110.

Karasar, Niyazi. 2017. **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. 32. bs. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Katılmış, Ahmet. [10.10.2019]. "Values Education as Perceived by Social Studies Teachers in Objective and Practice Dimensions". https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1148357.pdf.

Katılmış, Ahmet. Ekşi, Halil. Öztürk, Cemil. [12.10.2019]. "Efficiency of Social Studies Integrated Character Education Program". https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ927380.pdf.

Keskin, Yusuf. Değerler Eğitimi. **Sosyal Bilgiler Eğitimi.** ed. Dursun Dilek. Ankara: Pegem Akademi: 311-331.

Keskin, Yusuf. Horzum, Mehmet Barış. 2016. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Öğretim Strateji, Yöntem ve Teknikleri. **Sosyal Bilgiler Eğitimi.** ed. Dursun Dilek. Ankara: Pegem Akademi: 723-740.

Kıncal, Remzi Y. 2010. **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. 1. bs. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti.

Köstüklü, Nuri. 2016. **Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi**. 2. bs. Konya: Çizgi Kitabevi.

Kurtdede Fidan, Nuray. 2019. Değerler Eğitiminde Yararlanılan Yöntem ve Teknikler. **Karakter ve Değerler Eğitimi.** ed. A. Figen, Ersoy, Perihan Ünüvar. Ankara: Anı Yayıncılık: 215-329.

Küçük Turgut, Birgül. 2020. Değerler Eğitimi Yaklaşım ve Uygulamaları. **Karakter ve Değerler Eğitimi**. ed. Halil Ekşi, Ahmet Katılmış. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık: 95-112.

MacMillan, Margaret. 2017. **Tarihîn İnsanları: Kişilikler ve Tarihîn Seyri**. 1. bs. İstanbul: Kolektif Kitap.

Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi 2015 Öğretim Programı. [10.03.2019]. https://www.memurlar.net/common/news/documents/534274/31021236_sosyalbilgilertaslak.pdf.

Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi 2018 Öğretim Programı. [02.03.2019]. http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf.

Meydan, Hasan. 2014. Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme. **Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. c. 1. s. 1: 93-108.

National Council Of Social Studies. 1993. Expectations Of Excellence: Curriculum Standards For Social Studies. Çev. Sedat Yazıcı. **Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. s. 6: 427-439.

Öktem, Karagöz. 2015. **Sosyal Bilimlerde Yöntem**. 1. bs. Ankara: Astana yayınları.

Öztaş, Turan. 2009. İlköğretim Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Tarih Ünitelerinin İşlenişinde Öğretmenlerin Kullandıkları Öğretim Yöntemleri. **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**. c. 7. s. 4: 903-932.

_____. 2016. Sosyal Bilgiler Derslerinde Film Analizleri ve Filmler ile Uygulanabilecek Öğretim Etkinlikleri. **Sosyal Bilgiler Eğitimi**. ed. Dursun Dilek. Ankara: Pegem Akademi: 635-652.

Öztürk, Cemil. 2012. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. 3. bs. Ankara: Pegem Akademi.

Öztürk, Coşkun Keskin, Rahmi Otluoğlu. 2014. **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller**. 6. bs. Ankara: Pegem Akademi.

Öztürk, İbrahim Hakkı. 2011. Tarih Öğretiminde Anakronizm Sorunu: Sosyal Bilgiler ve Tarih Ders Kitaplarındaki Kurgusal Metinler Üzerine Bir İnceleme**. Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi**. c. 2. s. 1: 37-58.

Robson, Colin. 2015. **Bilimsel Araştırma Yöntemleri Gerçek Dünya Araştırması**. 1. bs. Ankara: Anı yayıncılık.

Stenstrom, Douglas M. Curtis, Mathew. [21.12.2019]. "Heroism and Risk of Harm". https://www.scirp.org/html/26155.html.

Superka, Douglas, Ahrens, C., Hedstorm, J.E., Ford, L.J., Johnson, P.L. [24.10.2019]. "Values Education Sourcebook: Conceptual Approaches, Materials Analyses, and an Annotated Bibliography." https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED118465.pdf.

Şeker, Mustafa. 2020. **Mutlu ve Başarılı İnsanlar Yetiştirmek İçin Değer Sizseniz Değer Sizsiniz**. 2. bs. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

_____. 2020. İnsani-Kültürel Kalkınma Sürecinde Değer Eğitimi. **Karakter ve Değerler Eğitimi.** ed. Halil Ekşi, Ahmet Katılmış. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık: 253-279.

Şimşirgil, Ahmet. 2014. **Kayı 2: Cihan Devleti**. 13. bs. İstanbul: Timaş Yayınları.

Tanrıöğen, Abdurrahman. 2012. **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. 3. bs. Ankara: Anı yayıncılık.

Tay, Bayram. 2017. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Eğitim Programının Karşılaştırması. **IJOESS**. c. 8 s. 27: 475.

Tay, Bayram. Öcal, Adem. 2011. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**: 2. bs. Ankara: Pegem Akademi.

Tuncel, Gül. 2020. Eğitim Felsefeleri ve Hedefleri Yönünden Karakter ve Değerler Eğitimi. **Karakter ve Değerler Eğitimi**. ed. Halil Ekşi, Ahmet Katılmış. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık: 75-92.

Turan, Refik. Ulusoy, Kadir. 2019. **Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi**. 3. bs. Ankara: Pegem Akademi.

Türk Dil Kurumu. [02.03.2019]. Şahsiyet Nedir? http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c7c38307b1fe2.36699148.

_____. [02.03.2019]. Veri Nedir? http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c7c37e0d3a8e8.81210669

_____. [02.03.2020]. Tarih Nedir? http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c7c37e483f244.55875516

Yazar, Taha. Lala, Özlem. 2020. Değerlerin Kaynakları ve Temelleri. **Karakter ve Değerler Eğitimi.** ed. Halil Ekşi, Ahmet Katılmış. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık: 27-52.

Yazıcı, Aslan. 2011. Değerler Eğitiminde Kahramanlardan Yararlanma: Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ile Öğretmen Adaylarının Kahraman Tercihlerinin Karşılaştırılması Üzerine Bir Çalışma. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**. c. 11. s. 4: 2173-2188.

Yazıcı, Kubilay. 2006. Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. **Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**. s. 19: 499-522.

Yıldırım, Ali. Şimşek, Hasan. 2018. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. 11. bs. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yüksel, Sedat. 2019. Örtük Program ve Değerler. **Karakter ve Değerler Eğitimi.** ed. A. Figen Ersoy, Perihan Ünüvar. Ankara: Anı Yayıncılık: 177-191.

Zanna, Mark P. Schwartz, Shalom P. 1992. Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances abd Empricial Tests in 20 Countries. **Advances in Experimental Social Psychology**. c. 25.

EKLER

Ek 1.

Değerli Öğretmenlerimiz,

Bu çalışma Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak sizin Sosyal Bilgilerde tarihî şahsiyetlerin ele alınışı hakkında görüşlerinizi öğrenmek amacıyla hazırlanmıştır. Sorulara verdiğiniz cevaplar yüksek lisans tezi kapsamında sınırlı tutulacak, cevaplarınız gizli kalacak ve başka bir amaç için kullanılmayacaktır. Tüm sorulara eksiksiz cevap verdiğiniz ve araştırmaya katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederim.

Kaan BEKTAŞ

Yüksek Lisans Öğrencisi

Kişisel Bilgi Formu

Cinsiyetiniz: Erkek ( ) Kadın ( )

Mezun olduğunuz üniversite, fakülte ve bölüm:
……
……
……
……

Kaç senedir öğretmenlik yapmaktasınız

1-5 ( ) 6-10 ( ) 11-15 ( ) 15-20 ( ) +20 ( )

1) Tarihî şahsiyet kimdir? Onları tarihî şahsiyet yapan nedir?

2) Tarihî şahsiyetlerin özellikleri nelerdir? Hangi özelliklerini örnek alırsınız?

3) Tarihî şahsiyetler hakkında araştırma yapar mısınız?
Hangi kaynaklardan?

4) Tarihî şahsiyetleri sosyal bilgiler dersi haricinde hangi dersler ile ilişkilendirebilirsiniz?

5) Sosyal bilgiler ders kitapları tarihî şahsiyetler çerçevesinde yeterli donanıma sahip midir?
Nedeni?
Önerileriniz nelerdir?

6) Tarihî şahsiyetler aracılığı ile öğrencilere hangi değerler ve beceriler kazandırılabilir?

7) Hangi konuları işlerken tarihî şahsiyetlerin anlatımına başvurursunuz?
Kullandığınız yöntem ve teknikler nelerdir?
Kullandığınız materyaller nelerdir?

8) Öğrencilerinizin tarihî şahsiyetler hakkındaki düşünceleri nelerdir?
Mevcut seviyeyi arttırmak için sosyal bilgiler dersi kapsamında neler yapılabilir?

9) Çocukluğunuzda tarihî şahsiyetlerden hangisiyle kendinizi özdeşleştiriyordunuz?

10) Devlet tarafından yaptırılan büyük eserlere tarihî şahsiyetlerin isimlerinin verilmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?
Hala hayatta olan tarihî şahsiyetlerin isimlerinin eserlere ya da projelere verilmesini doğru buluyor musunuz?

11) Tarihî şahsiyetlerin öğretimine yönelik beklenti ve önerileriniz nelerdir?

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı soyadı: Kaan Bektaş

Doğum Tarihî: 07.10.1993

Doğum Yeri: Bakırköy/İstanbul

Öğrenim Durumu

Prof. İbrahim ve Feti Pirlepeli Çok Programlı Anadolu Lisesi

Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans

Yabancı Dil: İngilizce